

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Náboženství v moderní společnosti:
Česká spiritualita na počátku 21. století**

Eva Pernicová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Náboženství v moderní společnosti:
Česká spiritualita na počátku 21. století**

Eva Pernicová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková Csc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucí práce Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové Csc. za její osobní a odborný přístup při vedení práce a také za podnětné připomínky, které mi velmi pomohly ujasnit si strukturu práce. Dále děkuji Mgr. Františkovi Kalvasovi Ph.D. za odborné rady ke konstrukci dotazníku. Také děkuji panu řediteli Gymnázia J. A. Komenského v Novém Strašecí Mgr. Richardovi Spieglovi, který mi umožnil ve škole provést výzkum a sám také předložil dotazníky studentům. Dotazníky dále studentům předložil pan učitel PaedDr. Václav Vodvářka, kterému tímto také velmi děkuji. Samozřejmě děkuji všem respondentům, kteří vyplnili a odevzdali dotazníky, a umožnili mi tak získat data pro vlastní výzkum. Zvláštní poděkování patří mým blízkým, a to za podporu při psaní této práce.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Teoretická část	3
2.1	Odůvodnění záměru práce	3
2.2	Pojem spiritualita	6
2.2.1	Různá pojetí spirituality	8
2.2.2	Užití pojmů spiritualita a religiozita v této práci	13
2.3	Evropská sekularizace.....	14
2.3.1	Situace v Evropě	15
2.3.2	Situace v českých zemích.....	18
2.3.2.1	Josefínské reformy	18
2.3.2.2	Náboženské reformy Františka Josefa II.	19
2.3.2.3	Proměna společnosti v 19. století.....	20
2.3.2.4	Situace po vzniku ČSR.....	22
2.3.2.5	Církev a náboženské společnosti v letech 1945 - 1948	29
2.3.2.6	Církev a náboženské společnosti v letech 1948 – 1989.....	30
2.3.2.7	Církev po roce 1989	32
2.3.2.8	Náboženství v současné české společnosti	34
2.4	Výzkum religiozity a spirituality	36
2.4.1	Výzkumné metody	36
2.4.2	Provedená šetření	36
2.5	Sociologické výzkumy náboženství v ČR	38
2.5.1	Historie výzkumů veřejného mínění v ČR.....	38
2.5.2	Náboženská víra ve výzkumech Sčítání lidu, domů a bytů	39
2.5.2.1	Výsledky Sčítání lidí, bytů a domů	40
2.5.3	Výzkum DIN 2006.....	47
2.5.3.1	Dotazníkové šetření DIN 2006.....	47

2.5.3.2	Prodej náboženské a spirituální literatury DIN 2006.....	50
2.5.3.3	Výzkum pohřbívání a postojů ke smrti DIN 2006.....	52
2.5.3.4	Hlubkový průzkum České Lípy a Mikulova DIN 2006.....	55
2.5.4	Výzkum ISSP 2008 – Náboženství.....	59
3	Praktická část – vlastní výzkum.....	65
3.1	Použitá metoda.....	66
3.2	Vzorek.....	66
3.3	Podmínky uskutečnění sběru dat	66
3.4	Příprava kvantitativního výzkumu.....	67
3.5	Předvýzkum	67
3.6	Použité nástroje k analýze dat.....	67
3.7	Dotazník.....	68
3.7.1	Rozdělení otázek v dotazníku	68
3.8	Cíl výzkumu.....	69
3.8.1	Výzkumné otázky.....	69
3.9	Ověření hypotéz	70
3.10	Samostatná interpretace výsledků našeho šetření.....	74
3.10.1	Znalostní okruh	74
3.10.2	Úvahy o životě	74
3.10.3	Víra v magii a nadpřirozené fenomény.....	75
3.10.4	Víra v Boha	80
3.10.5	Názory na smrt – posmrtný život a reinkarnace	83
3.10.6	Chápání činností jako projevů náboženství	85
3.11	Srovnání výsledků sociologických šetření s výsledky našeho dotazníku.....	86
3.11.1	Porovnání výsledků výzkumů DIN 2006, ISSP 2008 a našeho šetření v oblasti víry v nadpřirozené fenomény	86

3.11.2	Srovnání ISSP 2008 a našeho šetření v oblasti víry v nadpřirozené fenomény v závislosti na pohlaví.....	88
3.11.3	Porovnání výsledků ISSP 2008 s naším šetřením v otázce víry v Boha90	
3.11.4	Porovnání výsledků Sčítání lidu, bytů a domů s výsledky našeho šetření v otázce víry.....	93
3.11.5	Srovnání výsledků ISSP 2008 s naším šetřením v otázce sympatií k určitému náboženství	94
3.11.6	Porovnání výsledků ISSP 2008 a našeho výzkumu v otázce chápání činností jako projevu náboženství.....	95
4	Závěr	96
5	Seznam použité literatury	98
5.1	Tištěné zdroje:.....	98
5.2	Elektronické zdroje:	102
6	Resumé.....	104
7	Přílohy.....	105
7.1	Příloha č. 1 - Znění dotazníku.....	i
7.2	Příloha č. 2 – Vybrané vyplněné dotazníky	v

1 Úvod

Tématem této práce je spiritualita české společnosti na počátku 21. století. Práce se soustředí na oblast víry v nadpřirozené fenomény v České republice, která je spolu s bývalou NDR a Estonskem považována za nejsekulárnější státy Evropy. Práce se vědomě zabývá počty věřících příslušejících k povoleným církvím a náboženským společnostem či četností návštěv bohoslužeb pouze okrajově. Mimo jiné z toho důvodu, že na toto téma již bylo provedeno mnoho výzkumů a oblast je dobře zmapována.

Přesto, že se v ČR podle výsledků posledního Sčítání lidu, bytů a domů hlásí ke konkrétním církvím či náboženským společnostem pouze 14 % obyvatelstva, nelze o české společnosti tvrdit, že je ateistická. Většina obyvatelstva projevuje zájem o nadpřirozené fenomény a značná část v ně také věří. Tato oblast víry však dosud úplně zmapována nebyla. Proto se tato práce soustřeďuje především na obsah náboženských představ a na míru spirituality obyvatel České republiky.

Cílem práce je reflexe současného stavu religiozity a spirituality obyvatelstva ČR. Tato reflexe však není možná bez předchozí analýzy kořenů postojů české společnosti k oblasti náboženství. Součástí práce je proto také historická část, která je pokusem o objasnění příčin těchto specifických postojů. K hlubšímu pohledu do současné situace této problematiky zde slouží výsledky sociologických výzkumů náboženství. Tyto výzkumy jsou v práci dále doplněny pokusem o vlastní výzkum v této oblasti.

Práce má dvě části. V první, teoretické části jsou vymezeny pojmy *religiozita* a *spiritualita*, jejich použití v této práci, ale také jejich užívání v jiných oborech. Dále mapuje vývoj náboženské víry v českých zemích od roku 1627 až do současnosti. Pro vykreslení postojů české populace k náboženství a nadpřirozeným fenoménům jsou v této části práce představeny výsledky ze Sčítání lidu, domů a bytů a dále výsledky výzkumů sociologie náboženství provedené na počátku 21. století. Druhá, praktická část práce se věnuje vlastnímu šetření. Autor práce provedl v této oblasti vlastní

výzkum pomocí dotazníkového šetření, které je samostatně interpretováno, a následně jsou jeho výsledky porovnány s výsledky šetření DIN 2006, ISSP 2008 a výsledky Sčítání lidu, bytů a domů.

2 Teoretická část

2.1 Odůvodnění záměru práce

Jak jsme již zmínili v úvodu práce, význam institucionalizovaného náboženství v české společnosti významně klesl. Nabízí se tedy otázka, zda skutečně došlo také k poklesu zájmu o náboženství a nadpřirozeno vůbec, nebo zda je tradiční religiozita nahrazována něčím jiným, co můžeme nazvat např. alternativní *religiozitou* či *spiritualitou*. Odpovědět na tuto otázku se v této práci pokusíme za pomoci shrnutí a porovnání nejnovějších výsledků sociologie náboženství a také vlastního výzkumu.

Německý sociolog slovinského původu Thomas Luckmann již v roce 1967 upozornil ve své knize *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society* na změny probíhající v moderních evropských společnostech a vyslovil zde svou teorii o vzniku tzv. neviditelného náboženství. Luckmann považuje religiozitu za antropologickou konstantu a domnívá se tedy, že upadající tradiční křesťanství je ve společnosti nahrazováno novou, zatím neviditelnou formou náboženství. Ve své knize říká: „*Je zřejmé, že nemůžeme naivně připisovat pokles tradičních forem křesťanství postupu sekularistických ideologií, ateismu, neopohanství a podobně. Současná marginalizace církevního náboženství a jeho vnitřní sekularizace se jeví spíše jako jeden z aspektů složitého procesu, v němž dlouhodobě hraje rozhodující roli důležitost institucionálního náboženství a globální proměny společenského řádu. To, co je obvykle vykládáno jako příznaky úpadku tradičního křesťanství, by mohly být příznaky revolučnější změny: nahrazení institucionálního náboženství novými společenskými formami náboženství.*“ (překlad autorka)¹

V současné době tuto myšlenku zřetelně vyjádřili britští sociologové Paul Heelas a Linda Woodheadová. Svou knihu *The spiritual revolution – Why Religion is*

¹ „*It is apparent than we can not naively attribute the decline of Christianity in its traditional forms to the advance of secularist ideologies, atheism, neopaganism and the like. The contemporary marginality of church religion and its inner secularization appear, rather, as one aspect of a complex process in which the long-range consequences of institutional specialization of religion and the global transformations of the social order play a decisive role. What are usually taken as symptoms of the decline of traditional Christianity may be symptoms of a more revolutionary change: the replacement of the institutional specialization of religion by a new social form of religion.*“ (Luckmann T. *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society*, s. 90 – 91.)

Giving Way to Spirituality Heelas a Woodheadová uvádějí slovy: „Z dalších a dalších průzkumů vyplývá, že stále více lidí dnes o sobě raději říká, že jsou "spirituální", spíše než "náboženští". Termíny jako je spiritualita, holismus, New Age, mind-body-spirit, jóga, feng shui, čchi a čakra se staly v obecné kultuře častější než tradiční křesťanské pojmy.“ (překlad autorka)² A dále se ptají: „Žijeme tedy uprostřed "spirituální revoluce"?“ (překlad autorka)³ Ze závěrů jejich práce vyplývá, že s největší pravděpodobností ano. Heelas a Woodheadová předpokládají kontinuitu současného trendu. Tradiční kongregační zbožnost tak bude stále slábnout, zatímco holistická spiritualita bude naopak stále sílit. Tyto dva sektory se ve Velké Británii během přibližně čtyřiceti let vyrovnají.⁴

Jak je tomu však v České republice? Na tuto otázku se pokusil odpovědět hloubkový sociologický průzkum DIN 2006, ale také další výzkumy. V české společnosti se k tradiční institucionalizované religiozitě, tedy k církvím hlásí podle posledních výzkumů Sčítání lidu, bytů a domů z roku 2011 pouhých 14 % obyvatel. Co si však myslí zbývajících 84 % obyvatelstva? Jistě tyto nízké počty věřících neznamenají, „že jsou Češi sekulární ateisti, kteří nevěří v nadpřirozeno a nezajímají se o spirituální otázky.“⁵ Naopak, z mnoha šetření vyplývá, že většina Čechů věří v nadpřirozené fenomény a věnuje této oblasti mnoho času i finančních prostředků.

Náboženství plní ve společnosti nepochybně důležitou úlohu, a pokud nefunguje, musí být tato ztráta něčím nahrazena. Lidé, kteří mají určité duchovní potřeby, ale nevyhovují jim nabídky tradičních církví (a v české společnosti mají církve postavení opravdu velmi slabé), uspokojí tyto potřeby jinde a také jinak.

Český religionista Ivan O. Štampach k této situaci říká: „Podobnou funkci jako tradiční náboženské směry plní dnes hnutí a skupiny, které vybírají a spojují prvky

² „Survey after survey shows that increasing numbers of peoples now prefer to call themselves "spiritual" rather than "religious". Terms like spirituality, holism, New Age, mind-body-spirit, yoga, feng shui, chi and chakra have become more common in the general culture than traditional Christian vocabulary.“ (Heelas, P., Woodhead, L. *The spiritual revolution – Why Religion is Giving Way to Spirituality*, s. 1.)

³ „Are we living through a "spiritual revolution"?“ (Heelas, P., Woodhead, L. *The spiritual revolution – Why Religion is Giving Way to Spirituality*, s. 1.)

⁴ HEELAS, P., WOODHEAD, L. *The spiritual revolution – Why Religion is Giving Way to Spirituality*, s. 149.

⁵ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí*, s. 18.

z různých náboženství a nejen z náboženství. Obvykle se nepovažují za náboženství. Mluví se o spiritualitě, ale jako výstižné se jeví mluvit též o alternativním životním stylu, do kterého patří specifické stravování (často biopotraviny a potraviny vegetariánské), oblékání (pestré, uvolněné, někdy z látek přírodního původu, často domácí folklorní nebo indické prvky), hudba (ambient, „ztichlý rock“, etnická, ale i tradiční chorální apod.). Někteří se vzdávají moderní techniky, případně i pohodlí spojeného u značné části obyvatelstva s bydlením a odcházejí žít blíž přírodě. Jiní využívají informačních technologií na vytváření virtuálního světa spojeného s tímto životním stylem a s touto spiritualitou. Z náboženských podnětů přecházejí ke slovu šamanské praktiky, archaická náboženství předchůdců dnešních evropských národů, vybrané prvky hermetismu, např. astrologické úvahy o novém nastupujícím věku, v němž se mnohé změní a který je nazýván věkem Vodnáře.“⁶ Avšak výzkum této eklektické a synkretické spirituality je velice náročný, ne-li nemožný. Většina lidí participujících na této oblasti není nikde organizována ani registrována. K možnosti zkoumání této spirituality Štampach dále uvádí: „Eklektická spiritualita vzdoruje popisu. Nemá oficiální projevy. Těžko lze mluvit o tom, čemu věří lidé z tohoto okruhu ve větším počtu, jaká přesvědčení jsou reprezentativní.“⁷

Vzhledem k problematice takového výzkumu bylo rozhodnuto zaměřit se v této práci na sociologické výzkumy náboženství provedené počátkem 21. století a soustředit se zejména na oblast, kterou můžeme nazvat alternativní *religiozitou* či *spiritualitou*. V tomto duchu bylo také provedeno vlastní dotazníkové šetření mezi mladou generací ve věku 15 – 19 let.

⁶ ŠTAMPACH, I. O. *Na nových stezkách ducha*, s. 190.

⁷ Tamtéž, s. 190.

2.2 Pojem spiritualita

Pro správné chápání textu je nezbytné vyjasnit nejdříve pojmy *spiritualita* a *religiozita*. Především je nutno definovat, v jakém významu budou tyto pojmy používány v této práci. Nejdříve se soustředíme na pojem *spiritualita*, protože jeho užívání není dosud zcela vyjasněno. Uvedeme, v kterých oborech se používá a jak je v nich chápán.

Pojem *spiritualita* úzce souvisí s náboženstvím. Avšak jeho současné vymezení se potýká s podobnými obtížemi jako samotný pojem *náboženství*. Znamý český religionista Jan Heller k definici pojmu náboženství uvádí: „*Začneme-li hledat odpovědi v odborné literatuře, brzy zjistíme, že se odborníci neshodují. Skoro lze říci: kolik badatelů, tolik definicí.*“⁸ Ani pojem *religiozita* není zcela jednoznačný. Štampach rozumí *religiozitou* osobní vztah člověka k transcenci, v sociálním smyslu pak přítomnost náboženství nebo některých náboženských prvků v populaci.⁹ Heller *religiozitou* chápe *náboženskost* člověka, která je jeho reakcí na nezodpovězenou otázku po smyslu života. Náboženskost je tak dle Hellera antropologickou konstantou.¹⁰

Další český religionista David Václavík dále „*doporučuje rozlišovat mezi dvěma základními dimenzemi současné religiozity – tradiční religiozitou, svázanou s náboženskými institucemi typu církve, a alternativní religiozitou, která se odehrává mimo tradiční náboženské struktury a má často charakter privatizované, individualizované a synkretické zbožnosti.*“¹¹ Štampach používá místo pojmu alternativní religiozita pojem nová religiozita.¹² Tato alternativní či nová religiozita však bývá často nahrazována pojmem *spiritualita*. Sociolog náboženství Zdeněk R. Nešpor k této změně pojmů říká: „*Výrazem devalvace „religiozity“, aniž by*

⁸ HELLER, J., MRÁZEK, M. *Nástin religionistiky*, s. 17.

⁹ ŠTAMPACH, I. O. *Na nových stezkách ducha*, s. 16.

¹⁰ HELLER, J., MRÁZEK, M. *Nástin religionistiky*, s. 27.

¹¹ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 141.

¹² ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*, s. 169.

přestala existovat, se stalo „náhradní“ užívání termínu spiritualita, zejména v případech necírkevních nebo alternativních forem sebepřesahu“.¹³

Česká společnost se vyznačuje značnou averzí vůči církvím a organizované tradiční *religiozitě* vůbec, což je patrné i z výsledků posledního Sčítání lidu, bytů a domů, ve kterém se ke konkrétní církvi přihlásilo pouze 14 % obyvatelstva. Naprostá většina obyvatel České republiky tak žije zcela nezávisle na oficiálních církvích a jejich učení a své duchovní potřeby uspokojuje jinde a jinak. Naše práce se proto zaměřuje na tuto „nezakotvenou“ většinu. Z důvodu odmítání tradiční religiozity naprostou většinou společnosti byl pro název práce zvolen pojem *spiritualita*. A to i přesto, že *spiritualita* má přímou návaznost na křesťanství, která však v současném vnímání tohoto pojmu ustoupila do pozadí.

Pojem *spiritualita* je v současnosti používán v mnoha oblastech života a v mnoha vědních oborech. Tradičně se objevuje v náboženství, dále v religionistice, nově pak v psychologii či sociologii. Tento pojem je však stále poněkud nevyjasněn a existuje mnoho definic *spirituality*, které jsou navzájem velmi odlišné.

V současnosti se pojem *spiritualita* používá také v mnoha různých kontextech, jako například spiritualita křesťanská, teologická spiritualita, spiritualita tance, ženská a mužská spiritualita, spiritualita osobnosti, personální spiritualita, spiritualita v pomáhajících profesích, spiritualita uživatelů alkoholu a marihuany, spiritualita Václava Havla, spiritualita ve filmu, atd.

¹³ NEŠPOR, R. Z., VÁCLAVÍK, D. a kol. *Průručka sociologie náboženství*, s. 169-170.

2.2.1 Různá pojetí spirituality

V této části práce se pokusíme ukázat jak odlišným způsobem je spiritualita chápána v různých oborech. „Podíváme-li se na spiritualitu z pohledu encyklopedického výkladu, zjistíme, že ve slovnících jsou obvykle uváděny tři základní druhy spirituality – první pojetí spirituality je platónské či novoplatónské – jde o pojetí hlásající opozitum ducha a těla. Duchovní život podle tohoto pojetí znamená oddělení spirituálního od praktického. Druhé pojetí je spíše psychologické, kdy duch je chápán jako komplementární pojem k hmotě (zde je spojováno duchovní s duševním). Toto druhé pojetí má řecký původ a je důležitým východiskem pro zkoumání spirituality v současnosti. Třetí pojetí je pak křesťanské, kdy navázání kontaktu s duchovním je ztotožňováno se splynutím s třetí božskou osobou – Duchem svatým (Duch působí v člověku). Spiritualita nebývá ovšem v praxi vymezována pouze v těchto výše zmíněných intencích, je často také ztotožňována se zbožností, religiozitou, niterností, svatostí, náboženským citem, vnitřním duchovním životem, mystickou zkušeností, usebraností, sjednocením se s Bohem atd. Samotné užívání pojmu spiritualita se objevuje systematicky teprve v 16. století ve Španělsku. Běžně se užívá označení spiritualita ale daleko později – a to na přelomu 19. a 20. století, kdy je spirituálně spojováno výhradně s teologickou reflexí duchovního života.“¹⁴

Ve filozofii není pojem *spiritualita* přesně vymezen ani definován. Výklad pojmu *spiritualismus* v sobě, dle filosofického slovníku, zahrnuje všechny postoje, pro které je součástí reality i duchovní prvek. „Užívání výrazu *spiritualismus* je v dějinách filosofie volné a příliš široké na to, aby jím mohl být míněn určitý filosofický směr nebo škola; popisují se jím zpravidla ty filosofické postoje, které za nezbytný předpoklad vysvětlení a pochopení reality berou existenci ducha či duchovních sil (resp. bytostí). V tomto smyslu bývá *spiritualismus* chápán záměnně s idealismem a kladen do protikladu k materialismu.“¹⁵

¹⁴BABYRÁDOVÁ, H. *Původ a přítomnost fenoménu spirituality*, s. 23-24.

¹⁵ *Filosofický slovník*, s. 379.

V křesťanské tradici také přesnou a jasnou definici *spirituality* nenajdeme. Ve slovníku *spirituality* se uvádí, že „*existuje velké množství definic spirituality, jež jsou navzájem tak odlišné a různorodé, že v této věci dosud nebylo možné dojít ani k základní shodě. Můžeme hovořit o dvojí tendenci: jedna se soustřeďuje na mnohotvárnost křesťanské spirituality, druhá hledá podstatné jádro, jež by právě tuto mnohotvárnost univerzálně postihovalo. (...) Když shrneme výsledky jednotlivých pokusů a necháme se inspirovat zvláště jednou definicí G. Moiolioho, můžeme dospět k následující formulaci: Spiritualita je životní syntéza celého Kristova tajemství vytvořená pod vlivem Ducha svatého tak, že uspořádává jeho jednotlivé prvky kolem konkrétního stavebního principu, jenž pak charakterizuje jeho celkový projev.*“¹⁶

Ve slovníku *spirituality* se dále dočteme, že *spiritualita* není vlastní pouze křesťanské tradici, ale že dějiny *spirituality* se soustřeďují především na „*uvědomělý vztah, jaký měl během časů konečný duch člověka s transcendentnem. Tento velmi všeobecný úmysl zahrnuje vztahy méně „náboženské“ (styk s absolutnem) a sahá až ke sjednocení s osobním Bohem. Existuje spiritualita hinduistická, buddhistická, muslimská, židovská a křesťanská.*“¹⁷

Ivan O. Štampach o *spiritualitě* z křesťanského úhlu pohledu říká: „*Původní význam slova spiritualita je doma v římskokatolickém prostředí. Zabývá se jí disciplína označovaná dnes jako teologie duchovního života. Míní se jím bezprostřední osobní prožívání vztahu k transcendentní skutečnosti, v tomto případě konkrétně k trojjedinému Bohu, či možná lépe k Otci skrze Syna v Duchu svatém, jakož i konkrétní podmínky, okolnosti, metody a etapy rozvoje tohoto vztahu.*“¹⁸

Užívání tohoto výrazu se však z křesťanského prostředí přesunulo do mnohem širšího okruhu užívání. Postupně došlo ke změně významu tohoto pojmu. K současnému užívání pojmu *spiritualita* Štampach dále uvádí, že „*se hranice mezi klasickým náboženstvím, neosobně pojatou religiozitou, nenáboženskou spiritualitou nebo třeba jen komerční náhražkou náboženství poněkud rozmlžila.*

¹⁶ FIIORES, S., de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*, s. 906.

¹⁷ Tamtéž, s. 163.

¹⁸ ŠTAMPACH, I. O. *Nahradila spiritualita náboženství?*, s. 101.

Abychom byli přesnější, můžeme spíše než o nové jednoznačně náboženské vlně mluvit o nové spiritualitě, tedy o nové duchovnosti, jež může být náboženská, ale i nenáboženská.“¹⁹

Americký psycholog Daniel A. Helminiak k zavedení termínu *spiritualita* do psychologie uvádí: „*Spiritualita se teprve v poslední době stala přijatelným tématem v psychologických kruzích. V roce 1988 Americká psychologická asociace (1988) zařadila spiritualitu do indexu pojmů uvedených v počítačové databázi PsycLIT.*“ (překlad autorka)²⁰

K prosazení pojmu *spiritualita* v psychologii došlo podle P. Říčana z důvodu vývoje náboženského života a postojů obyvatel Evropy, které se změnily v důsledku sekularizace.²¹ V Evropě se tak vytvořila společnost zcela nezávislá na náboženství. Jeho vliv proto v mnoha zemích velmi poklesl. Jednou ze zemí s nejmenším vlivem a nízkou pozicí tradičních náboženských skupin je i Česká republika. Náboženství však zcela nezmizelo, pouze se transformovalo.

Před tím, než se v psychologii náboženství prosadil termín *spiritualita*, používaly se pouze pojmy *religiozita* či *náboženskost*. Avšak v souvislosti s proměnou společnosti, především s její sekularizací, získalo náboženství a církevní příslušnost nálepku něčeho „*překonaného*, „*temného*“ a „*středověkého*“ *stojícího proti pokroku – (implicitním) „náboženstvím“ velké části Evropanů se stal protináboženský sekularismus, který však vůbec neznamená absenci (svého druhu) náboženských postojů či potřeb.*“²²

Nizozemský psycholog náboženství Jacob A. van Belzen k problematice definice *spirituality* říká: „*Přečetl jsem značnou část literatury k tomuto tématu a došel jsem k závěru, že je to bezvýhodná snaha. Existuje totiž soubor jevů v lidském*

¹⁹ ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*, s. 169.

²⁰ „*Spirituality has recently become an acceptable topic in psychological circles. In 1988 the American Psychological Association (1988) added spirituality to the index terms listed in the PsycLIT computerized database.*“ (HELMINIAK, D. A. *A Scientific Spirituality: The Interface of Psychology and Theology*, s. 1.)

²¹ ŘÍČAN, P. *Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům*, s. 121.

²² NEŠPOR, R. Z., VÁCLAVÍK, D. a kol. *Příručka sociologie náboženství*, s. 169-170.

světě, který můžeme zahrnout pod pojem „spiritualita“. Patří tam velice pestrá a často rozporuplná jednání, takže je marná snaha zachytit je všechny do jednoho jediného pojetí.“²³ Belzen se domnívá, že spiritualita není univerzální a není ani součástí lidské přirozenosti.²⁴ Naproti tomu dle Helminiaka „jde o univerzální jev vrozený lidstvu jako takovému.“ (překlad autorka)²⁵

Ačkoli je *spiritualita* nepochybně součástí náboženství došlo v soudobém chápání k polarizaci pojmů *náboženství* a *spiritualita*. Význam tradičního pojmu *náboženství* se značně zúžil, protože „část fenoménů dosud běžně označovaných jako *náboženské* je subsumována pod *spiritualitu*.“²⁶ Podle amerického psychologa Kenetha Pargamenta tak došlo k úplnému oddělení *spirituality* a *náboženství*. Pargament k tomuto rozdělení říká: „Existují dva související druhy polarizace: polarizace na institucionální a individuální, a polarizace na dobré a špatné.“ (překlad autorka)²⁷ Pargament však toto oddělení chápe jako nebezpečné. Podle něj *spiritualitu* od *náboženství* oddělovat nelze. K definici *spirituality* a jejího vztahu k náboženství dále říká: „*Spiritualitu* vidím jako hledání posvátného. Je to, podle mého názoru, hlavní centrální funkce náboženství. (...) *Spiritualita* je srdcem a duší náboženství. Hledání posvátna je nejdůležitější náboženskou funkcí.“ (překlad autorka)²⁸

Toto odlišení, které se ve společnosti objevilo, nejlépe vyjadřuje heslo amerických studentů, kteří v šedesátých letech protestovali proti církvím, proti odumírajícím doktrínám i proti rigidní morálce "*I am not religious, but I am spiritual!*", což lze přeložit jako Náboženství ne, ale spiritualita (duchovno) ano!²⁹

²³ Belzen, J. A. *Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality*, s. 397.

²⁴ Tamtéž, s. 402.

²⁵ „...regards a universal phenomenon inherent in humanity as such“. (HELMINIÁK, D. A. What is the "Spiritual"?)

²⁶ ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 50.

²⁷ „There are two related types of polarization: the polarization of the institutional and the individual, and the polarization of the good and the bad.“ (PARGEMENT, K. *The Psychology of Religion and Spirituality? Yes and No*, s. 8.)

²⁸ „I see spirituality as a search for the sacred. It is, I believe, the most central function of religion. (...) Spirituality is the heart and soul of religion. The search for the sacred is the most central religious function.“ (PARGEMENT, K. *The Psychology of Religion and Spirituality? Yes and No*, s. 12-13)

²⁹ ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 49.

Toto Pargamentem vyjádřené odlišení *religiozity* a *spirituality* proniklo i do odborného diskurzu a nadále trvají i pozitivní konotace pojmu *spiritualita* a záporné konotace pojmu *religiozita*.

Soudobou ukázkou úplné polarizace *spirituality* a *religiozity* je britský sociologický model Paula Heelase a Lindy Woodheadové, v jehož centru je nové pojetí Já (Self). Dle mínění autorů došlo ke kulturnímu posunu, kdy životní orientace s úzkou vazbou na vnější sociální roli, kde je klíčovou hodnotou konformita k vnější autoritě, byla nahrazena novým subjektivním životem, pro který je určující autentický vztah k vnitřní hloubce života. Tento kulturní posun umožňuje rozlišovat dva typy *religiozity*, a to *náboženství*, ve kterém se jedinec podřizuje autoritě, a *spiritualitu*, jež je založena na holistickém výkladu skutečnosti a skrze vlastní subjektivitu umožňuje dosáhnout podstatu bytí.³⁰

Heelas a Woodheadová tak rozlišují dva zcela oddělené světy, a to církevní milieu a holistické milieu. První z nich „klade důraz na život-jako na podřizování subjektivit sdílený pravidlům, druhý pak zdůrazňuje subjektivní život a sakralizaci jedinečných subjektivit. V prvním je o sebepoznání, změnu a pravý život usilováno tím, že se jedinec přizpůsobuje a řídí zdrojem významu, který v konečném důsledku přesahuje život tohoto světa; ve druhém je o sebepoznání, změnu a pravý život usilováno tím, že jedinec hledá, zažívá a vyjadřuje zdroj významu, který leží v procesu samotného života. První se vztahuje k úctě k vyšší autoritě a druhý k holistickému vztahu k povaze/smyslu života.“ (překlad autorka)³¹

³⁰ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 167-168.

³¹ „...emphasizes life-as and the normativization of subjectivities, the other subjective-life and the sacralization of unique subjectivities. In the former, self-understanding, change, the true life, is sought by heeding and conforming to a source of significance which ultimately transcends the life of this world; in the latter, self-understanding, change, the true life, is sought by seeking out, experiencing and expressing a source of significance which lies within the process of life itself. The one has to do with deferential relationship to higher authority, the other with holistic relationship to the spirit-of-life.“ (Heelas, P., Woodhead, L. *The spiritual revolution*, s. 31.)

2.2.2 Užití pojmů *spiritualita* a *religiozita* v této práci

Pojem *religiozita* je v této práci užíván ve smyslu tradiční institucionalizované religiozity s vazbou na organizované náboženské instituce (církve). Pojemem *spiritualita* je zde míněna necírkevní, detradicionalizovaná, alternativní religiozita, jejímž charakteristickým prvkem „je *synkretičnost, zaměření na sebe sama a sebenaplnění a minimální morální požadavky. Typický je důraz na emoce a mimořádné zážitky či snaha ovládat transcendentní síly, a tak ovlivňovat okolnosti svého života. Empirické výzkumy tohoto typu religiozity nejčastěji pracují s jevy, jako je víra v účinnost amuletů, schopnosti věštců předvídat budoucnost, horoskopy, převtělování, spiritismus, New Age, novopohanství apod.*“³²

Tato práce je psána ze sociologické pozice, která odděluje tradiční *religiozitu* a *spiritualitu* (alternativní religiozitu). Důvodem, pro volbu tohoto přístupu je založení práce na sociologických výzkumech, které ačkoli si přítomnost *spirituality* v náboženství uvědomují, z výzkumných důvodů tímto způsobem sociální realitu rozdělují. Tento přístup navazuje především na výzkum provedený ve Velké Británii P. Heelasem a L. Woodheadovou, kteří ve svém hloubkovém šetření došli k závěrům, jež naprosto potvrzují toto rozdělení společnosti. Také výzkum ISSP 2008, z kterého tato práce vychází, je tímto způsobem přímo založen a výsledky šetření DIN 2006 toto odlišení ve společnosti také potvrzují.

³² HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí*, s. 20.

2.3 Evropská sekularizace

Tato kapitola se věnuje společenským změnám, které vedly v Evropě k oslabení vlivu křesťanství. Většina těchto změn se týkala také českých zemí a jejich důsledkem je vznik velmi sekulární české společnosti.

Evropa prošla během 19. a 20. století procesem sekularizace, jenž by se dal zjednodušeně popsat jako pokles sociálního a politického významu křesťanství. Do poloviny 19. století však výraz „sekularizace“ znamenal pouze proces převodu církevního majetku do necírkevního vlastnictví, nebo odchod mnichů či jeptišek z řádů. Později se tento pojem začal používat v mnohem širším smyslu. Auguste Comte, v rámci nové vědy sociologie, vytváří tzv. sekularizační tezi, dle které prochází společnost vývojovými fázemi od poznávání primitivního až po vědecké (pozitivní) dokonalé poznání, kdy tradiční náboženství již nebude třeba, a tak zanikne. Tato sekularizační teze však byla dalším vývojem v Evropě i ve světě vyvrácena.³³ V některých evropských zemích byl však proces odnáboženštění (odcírkevnění) společnosti velmi úspěšný. Jednou z nich je i Česká republika. Nejdříve se proto zaměříme na sekularizační proces v širším kontextu Evropy a v dalších kapitolách ve zkratce přiblížíme vznik a specifičnost českého „ateismu“.

³³ HANUŠ, J. *Sekularizace 1848 – 1914: Badatelské problémy a současná situace*, s. 5.

2.3.1 Situace v Evropě

Pokud se hlouběji zamyslíme nad příčinami společenských změn, které v evropských zemích způsobily nikde jinde ve světě nevidaný pokles vlivu církví a náboženství vůbec, je nutno vrátit se až do druhé poloviny 17. století. V této době, po ukončení třicetileté války, došlo k velkému hospodářskému rozvoji a k rozsáhlým změnám ve společnosti. Jednou z hlavních příčin byl nebývalý přírůstek počtu obyvatelstva. *„Po staletích rovnováhy, brutálně vyvažované epidemiemi, válkami a hladomory, začalo od poloviny 18. století evropského obyvatelstva překotně přibývat. Jestliže roku 1750 žilo na kontinentu zhruba 130 milionů obyvatel, kolem roku 1800 to bylo již na 180 milionů, padesát let nato 266 milionů, roku 1900 pak 401 milionů a v předvečer první světové války již 468 milionů lidí.“*³⁴ Obrovským tempem rostl také počet velkoměst, do nichž se stěhovali lidé z venkova s vidinou lepšího života. Avšak zde se z nich vytvářela nejchudší vrstva společnosti, závislá na příležitostné práci. Tento populační nárůst jde pak ruku v ruce s rozvojem přírodních věd. Na tyto společenské, politické a sociální proměny společnosti navazují také změny v pohledu na svět, v jeho interpretaci, v myšlení samém, a tedy i ve filozofii.

Nejdůležitější vliv na další evropský vývoj mělo myšlení osvícenské, které se pokouší osvobodit člověka ze středověkého temna a snaží se vyjít *„na cestu rozumové soběstačnosti, praktické úspěšnosti, politické rovnoprávnosti, náboženské nezávislosti a duchovního titánství, po níž se bude ubírat ke stále větší dokonalosti jako ideálu naplňujícího se lidství.“*³⁵ Osvícenství kladlo důraz na vedoucí *„úlohu rozumu proti víře, bojovalo proti náboženským předsudkům a pověrám a kromě deistických názorů se zde můžeme setkat i s vyhraněným ateismem. Usilovalo o svobodu vědeckého a filozofického myšlení, o svobodu umělecké tvorby i projevu občanských názorů.“*³⁶ Jedním z hlavních bodů osvícenství byla radikální kritika církve i samotných principů náboženství jako takového. Především bylo poukazováno na neslučitelnost víry a rozumu. V oblasti náboženství se osvícenské myšlení pokusilo o emancipaci

³⁴ SCHULZE, H. *Stát a národ*, s. 139.

³⁵ *Filosofický slovník*, s. 302.

³⁶ ČECHÁK, V., SOBOTKA, M., SUS, J. *Co víte o novověké filozofii*, s. 154.

a o překonání církevní autority vytvořením filozofické koncepce náboženství tzv. deismu. Deismus vychází z myšlenky přirozeného náboženství, připouští pouze rozumové, nikoli nadpřirozené důvody. „*Ruší jakýkoli nárok na výlučnost jednoho náboženství, popírá představu kontinuálního zasahování Boha do dějin (zejména možnost zázraků) a zpochybňuje náboženství jako nositele nejvyšších etických principů.*“³⁷ Vzniká v Anglii, později se šíří a stává se oblíbeným filozofickým směrem osvícených intelektuálů ve Francii. Dalším filozofickým směrem, jenž navazoval na materialisticky orientovaný empirismus v Anglii či ve Francii, je ateismus. Jedním ze zakladatelů tohoto směru byl Julien Offray de La Mettrie, který náboženství chápal jako náboženství Přírody, takové, jaká sama o sobě je. Za veškerým jsouncem viděl zákon Přírody, jenž je vtištěn do všech tvorů. Sama Příroda je stvořitelem světa. La Mettrie tak dochází k závěru, že lidé i zvířata jsou uhněteni z jednoho těsta, a to z hmoty.³⁸

Rozšířením deismu a ateismu mezi vzdělanou vrstvou intelektuálů křesťanství ztrácí své jedinečné postavení a svou univerzální platnost. Kritika, které musí již od renesance čeli, a neschopnost řešit problémy, jež přináší proměny moderní společnosti, křesťanství oslabuje. Tisíciletá tradice pomalu uvažuje a uvolňuje prostor, jenž je nutný pro zrod nové společnosti vedené novou ideologií. Společnost stále směřuje ke světlým zítřkům, kterými se však již nechápe Augustinova spása světa, ale pravé poznání, za něž od nynějška ručí věda. Všechny tyto společenské změny ústily do události, kterou lze považovat za skutečný počátek a hlavní impulz vzniku sekularizované západní Evropy, a to do Velké francouzské revoluce.³⁹ Vývoj v různých částech Evropy nebyl stejný a situace v Rakousku, potažmo v Čechách byla samozřejmě také odlišná. Avšak nepochybně lze považovat určité procesy a změny probíhající v těchto zemích za společné.

Hlavním rysem, který lze v těchto společnostech pozorovat, je snaha o podřízení náboženství státní moci. Ačkoli z počátku docházelo k propojování státní

³⁷ *Filozofický slovník*, s. 81.

³⁸ La METTRIE, J. O. *Člověk stroj*, s. 88.

³⁹ McLEOD, H. *Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989)*, s. 5.

moci s církví, výsledkem byla nakonec téměř ve všech zemích odluka státu od církve. Dále byla postupně zaváděna tolerance k menšinovým náboženským vyznáním a posléze jejich zrovnoprávnění s vyznáním většinovým. To vedlo k tomu, že státy, které byly dříve monokonfesijní, musely změnit svou politiku a stát se konfesijně neutrálními.

Náboženství tak začalo být považováno za soukromou záležitost a stále silněji bylo vytlačováno z veřejného prostoru. Vytěsnění náboženství do soukromé sféry a konfesijní neutralita státu znemožnily obyvatelstvu země jednoznačnou kolektivní identifikaci, což vedlo k hledání nového integračního modelu, jehož výsledkem bylo nalezení mocného náhradního náboženství - nacionalismu. Prosazovala se idea lidských práv a společnost se měnila ze společnosti stavovské ve společnost občanskou. Tyto sekularizační tlaky samozřejmě vyvolaly na straně církve obranné reakce například ve formě prvního vatikánského koncilu, v hnutí katolického modernismu či vznikem křesťanských politických stran.⁴⁰ Roztržka mezi státem a církví však už byla natolik hluboká, že se církvi nepodařilo svůj vliv v Evropě obnovit.

⁴⁰ MALÍŘ, J. *Sekularizace a politika v „dlouhém“ 19. století*, s. 12-16.

2.3.2 Situace v českých zemích

Všechny základní znaky sekularizace nalezneme také v dějinném vývoji v Rakousku, tedy i v českých zemích a dále i po vzniku samostatného Československa.

2.3.2.1 Josefínské reformy

Obnoveným zřízením zemským z května 1627 bylo v Čechách, a rok na to na Moravě, prohlášeno katolické vyznání za jediné povolené. Ti, kteří se nechtěli „srovnat“ s panovníkem ve víře, se museli vystěhovat ze země. Poddaný lid však musel přestoupit ke katolictví po dobrém či po zlém. Tím skončily svou činnost evangelické konfese vzešlé z české reformace 15. století - Jednota bratrská a Kališníci.

Toto období jediného povoleného katolického vyznání v habsburské monarchii končí v říjnu roku 1781, kdy Josef II., jako osvícený panovník, vydal Toleranční patent. Na jeho základě byla obnovena legální existence některých evangelických vyznání v Rakousku. Utajení evangelíci se mohli přihlásit k jedné ze dvou povolených protestantských konfesi, a to buď ke konfesi augsburské (luterské) nebo k helvetské (reformované - kalvínské). Dále bylo povoleno vyznání řeckopřavoslavné.⁴¹ Evangelické církve však nebyly zrovnoprávněny s katolickou církví, byly pouze tolerovány. Mohly oficiálně existovat, avšak jejich činnost byla v mnoha ohledech omezena. Bohoslužby těchto trpěných církví měly jen soukromý ráz, děly se neveřejně a v ústraní. Modlitebny musely stát mimo hlavní ulice, nesměly mít věže ani zvony. Příslušníci tolerovaných církví si museli vše vybudovat z vlastních prostředků: financovali zřizování a provoz svých kostelů, far, škol, hřbitovů, také vypláceli svého faráře, resp. učitele. Vedle toho byli povinni odvádět dávky i katolickým farářům, z jejichž farností přestoupili, aby tito v důsledku tolerance neutrpěli finanční ztrátu.⁴²

Ti, kteří se k tolerovaným církvím přihlásili v roce 1782, museli své rozhodnutí individuálně obhájit před komisemi zvlášť za tímto účelem zřízenými. Dne 15. prosince 1782 vyšel dvorský dekret, který od 1. ledna 1783 omezoval „volné

⁴¹ FIALOVÁ, E. *Malý obrazový průvodce dějinami Českobratrské církve evangelické*, s. 8.

⁴² Tamtéž, s. 25.

přístupování k evangelickým církvím a podmínil je absolvováním šestinedělních náboženských cvičení hrazených navíc zčásti přestupující osobou. Toto opatření, jak se praví v bodě e/ zmíněného oběžníku, mělo přispět k tomu, aby odpad od panujícího náboženství k víře zpauha snášené alespoň znesnážen byl.“⁴³

Do roku 1787 se k jiným náboženstvím přihlásilo v Čechách a na Moravě 78 000 osob, z toho 19 tisíc příslušníků augšpurské (luterské) církve a 59 tisíc členů helvetské (kalvínské) církve, což byla necelá 2 % obyvatelstva.⁴⁴

2.3.2.2 Náboženské reformy Františka Josefa II.

Nerovnoprávné postavení katolíků a evangelíků přinášelo do života obyvatel monarchie problémy a do budoucna se jevílo jako neúnosné. Snahy o zlepšení vztahů začaly nést své ovoce po roce 1848, kdy proběhla ve Vídni konference zástupců evangelických církví. Výsledkem bylo tzv. Provizorní nařízení, vydané v lednu 1849, které odstranilo institut šestinedělního cvičení, evangeličtí duchovní získali právo vést plnohodnotné matriční zápisy, bylo zrušeno placení štóly katolickým farářům a také povinné ohlášky evangelických sňatků v katolických kostelích. Formální rovnost s katolíky před zákonem získali pak členové tolerovaných církví v českých zemích Protestantským patentem z dubna 1861. Rodiče po jeho vydání mohli svobodně rozhodovat o vyznání svých dětí, evangelické modlitebny směly konečně mít věž a zvony. Plná náboženská svoboda se však stala skutečností až po vydání prosincové ústavy v roce 1867.⁴⁵

Významnou událostí druhé poloviny 19. století, kterou v tomto kontextu nelze opomenout je uzavření konkordátu mezi habsburskou monarchií a Vatikánem roku 1855. Toto mocenské spojení trůnu a oltáře však bylo nejen v české společnosti velmi kritizováno a vedlo k dalšímu posilování antiklerikálních postojů.⁴⁶ Církev se snažila svou pozici bránit pomocí radikálního konzervatismu, který vyvrcholil v antimodernistických tezích Prvního vatikánského koncilu konaného v letech 1869 -

⁴³ FIALOVÁ, E. *Malý obrazový průvodce dějinami Českobratrské církve evangelické*, s. 15.

⁴⁴ Tamtéž, s. 24.

⁴⁵ Tamtéž, s. 26-32.

⁴⁶ MALÍŘ, J. *Sekularizace a politika v „dlouhém“ 19. století*, s. 17.

1870. Tento konzervatismus, odmítající liberální myšlenky a možnosti vědeckého poznání světa, však vyvolal nesouhlas i u některých teologů a vedl k ještě většímu odcizení církve jako instituce zbytku společnosti.⁴⁷ Konkordát byl zrušen již roku 1870. Dalším krokem byla sekularizace školství „pomocí dvou liberálních zákonů z let 1868 a 1874. Školství se tak vymanilo z vlivu katolické církve a církvi byla ponechána jen výuka náboženství.“⁴⁸

2.3.2.3 Proměna společnosti v 19. století

Přes všechny společenské změny se během 19. století náboženská mapa Čech příliš nezměnila. Avšak k jistým, zatím ne zcela viditelným, změnám došlo. „Do éry „dlouhého“ 19. století sice naprostá většina Čechů vstupovala jako přesvědčení katolíci, podle svědectví zahraničních pozorovatelů dokonce hodně bigotní, avšak náboženské reformy Josefa II. a následný vývoj, včetně Francouzské revoluce, napoleonských válek a rozpadu (nábožensky zakotvené) Svaté říše římské, jejich víru značně zpochybnil.“⁴⁹ V průběhu první poloviny 19. století je skutečně hluboká a niterná zbožnost zvolna nahrazována zbožností vnější, lpící spíše na rituálech a ceremoniích.⁵⁰

Důležitý vliv na formování českého antikatolicismu mělo národní obrození, jehož protagonisty byli paradoxně z velké části aktivní katolíci a také římskokatoličtí duchovní, jako např. Josef Dobrovský.

Jeden z nejvýznamnějších představitelů národního obrození, František Palacký, označil ve svém výkladu českých dějin za vrcholné historické období, na které je třeba navázat, husitské hnutí. Vyzdvižení významu husitství však nebylo vědomě zaměřeno proti katolické církvi. Naopak, Palacký se celý život snažil o zlepšení vztahů mezi katolíky a evangelíky.⁵¹ Vznik programového antikatolicismu „a s ním spojená koncepce husitského (protestantského) charakteru českého národa se objevují nejdříve

⁴⁷ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 63.

⁴⁸ Tamtéž, s. 67.

⁴⁹ NEŠPOR, Z. R. *Příliš slábi ve víře*, s. 50-51.

⁵⁰ MIŠOVIČ, J. *Víra v dějinách zemí koruny české*, s. 70-71.

⁵¹ Tamtéž, s. 72.

*koncem 60. let 19. století, tj. v době, kdy národní obrození již skončilo a formování české národní identity se dostává do nové fáze, která je výrazně ovlivňována novým liberálně-občanským pojetím národa. V tomto změněném kontextu dostává novou podobu také Palackého koncepce českých dějin, která plně vykrytalizovala na začátku 20. století v rámci tzv. sporu o smysl českých dějin.*⁵²

Právě Masarykovo pojetí českých dějin, a jejich spojení s národní identitou, vedlo k odcizení českého národa katolicismu.⁵³ V období 70. let 19. století přijali někteří členové radikální politické reprezentace „*myšlenky německých liberálů, kteří byli hlavními nositeli kulturkampfu v Rakousku. Šlo především o představitele národní strany svobodomyšlné, běžně označované jako mladočeši, kteří ovšem výrazně doplňovali liberální protikatolickou polemiku a z ní odvozený antiklerikalismus o národnostní rozměr. Právě v tomto kontextu vzniká vlivná myšlenka o protičeském charakteru katolicismu, která sehrála významnou úlohu při formování negativního postoje české veřejnosti nejdříve vůči katolické církvi a posléze vůči jakékoli formě institucionalizovaného náboženství.(...)Stále výraznější identifikace se „slavnou nekatolickou“ minulostí českého národa se stávala každodenní skutečností projevující se kromě politických deklarací také v literatuře, výtvarném umění a v neposlední řadě v symbolické rovině. Klíčové přitom bylo, že tyto myšlenky přestávaly být záležitostí pouze politických a kulturních elit a stávaly se výrazně masovou záležitostí.*“⁵⁴ „*Obecně lze říci, že na konci 19. století již byla antikatolická rétorika a jakási principiální nedůvěra vůči náboženským institucím nedílnou součástí ideologie velké části českých politických stran. Vedle „občanských“ stran vzešlých z mladočechů ji utvářely také stále sílící „socialistické“ strany, zejména Československá strana sociálně demokratická, jejíž odmítavý postoj vůči náboženství byl dán marxistickou ideologií.*“⁵⁵

⁵² VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 60.

⁵³ Tamtéž, s. 61.

⁵⁴ Tamtéž, s. 68.

⁵⁵ Tamtéž, s. 69.

I přes veškerou kritiku se však podle sčítání lidu z roku 1900 a 1910 hlásilo ke katolictví téměř 97 % Čechů a pouhá 3 % se hlásila k vyznání helvetskému či augsburskému.⁵⁶

2.3.2.4 Situace po vzniku ČSR

Situace, ve které se církve po první světové válce v nově vzniklém Československu nacházely, byla velice složitá.

Nejbouřlivější vývoj zaznamenaly církve hned v prvních letech po vzniku nového státu. Evangelické církve se obnovovaly a spojovaly, zatímco církev římskokatolická musela o svou někdejší pozici tvrdě bojovat. Dalšími církvemi, které existovaly v nově vzniklém Československu, byly církev Starokatolická, Jednota bratrská – označovaná také jako Evangelická církev bratrská či Ochranná církev bratrská, Evangelické církve helvetského (kalvínského) vyznání a augsburského (luterského) vyznání, které se sjednotily v prosinci 1918 pod názvem Českobratrská církev evangelická, Jednota českobratrská, Pravoslavná církev a další.

Vznik nového československého státu provázely radikální odsudky rakouskouherské monarchie, které se automaticky spojovaly s agitací proti katolické církvi. Toto protikatolické hnutí se ozývalo pod heslem „Los von Rom“ (Pryč od Říma). V Rakousku tato protikatolická kampaň probíhala již na konci 19. století a byla vedena v idejích pangermanismu a německého liberalismu. V českých zemích se toto protikatolické hnutí projevovalo jinak. Nejsilnější bylo v letech 1918-1920. Byly to především liberální proudy české politiky – mladočeši, dále agrárníci, sociální demokraté, národní socialisté a v podstatě všechny nekatolické strany, organizace i instituce včetně evangelických církví.⁵⁷

Národně-liberální kruhy dokonce zpochybnily zásluhy českého kléru na národní emancipaci.⁵⁸ „Uznávala se sice zásluha církve o kulturu a vzdělanost, ale na druhé straně byl ve společnosti zakódován pocit nedůvěry vůči všemu papežskému. Značná

⁵⁶ MIŠOVIČ, J. *Víra v dějinách zemí koruny české*, s. 76.

⁵⁷ TRAPL, M. *Hnutí „Pryč od Říma“*, s. 14-15.

⁵⁸ PEHR, M. ŠEBEK, J. *Československo a Svatý stolec*, s. 13-15.

*část národa byla katolická: oficiální statistiky stále ukazovaly vysoké procento obyvatel hlásících se k církvi. Mnozí katolíci byli však pouze matrikovými věřícími a svou konfesi chápali jako jistou směsici tradicionalismu a sentimentu. Vzájemné vztahy byly také komplikovány tím, že tu vládla oboustranná nedůvěra. Na Čechy se některé církevní kruhy vlastně nikdy nepřestaly dívat jako na poloviční „husity a heretiky“.*⁵⁹

Také vztahy mezi nově vzniklým československým státem a Vatikánem byly od začátku velmi napjaté. Československá vláda byla katolíky i samým Svatým stolicem vnímána jako katolictví nepřátelská. Překvapení a nesouhlas se vznikem samostatného Československa se odrážely také „v hodnocení situace ze strany Svatého stolce, kdy představitelé československého státu byli častováni velmi expresivními výrazy, které si mnohdy v ničem nezdaly s hodnocením církve ze strany liberálně a socialisticky naladěné veřejnosti. Ve vatikánském archivu o tom svědčí mnohé dokumenty zvláště z počátečního období republiky, v nichž je obsažena nedůvěra vůči Masarykovi i dalším představitelům státu. Masaryk se zde označuje jako odpadlík, poslanec Theodor Bartošek jako fanatický antiklerikál, nepřítel církve atd., o ministru školství Gustavu Habrmanovi se tu dočteme, že nechce boj proti Římu a proti církvi, ale chce bojovat proti samému Bohu. Dokonce tělovýchovný spolek Sokol byl některými katolíky považován za vrchol nemorálnosti.“⁶⁰

Toto vzájemné nepřátelství pramenilo především z toho, že Vatikán považoval rozpad habsburské monarchie za fatální chybu, která přinese v budoucnu mnohé problémy. Z pohledu nově vzniklého Československa byl zase Vatikán chápán jako instituce mladému státu nepřátelská. Část české katolické církve totiž ve válečných letech podporovala monarchii a bylo jí teď předhazováno, že se v katolickém tisku během „války objevovaly nejrůznější odsudky Masaryka a jeho spolupracovníků označovaných za prašivé ovce, prodejné lumpy atd. Katolický list 12. dubna 1917 o Masarykovi napsal, že „Masaryk jest škůdce a prznitel našeho národa a jeho cti (...)

⁵⁹ PEHR, M. ŠEBEK, J. *Československo a Svatý stolec*, s. 15.

⁶⁰ Tamtéž, s. 17.

*český národ netouží po něm, po prašivé ovci, ani po ruské svobodě.“ Katolický list Selské hlasy 23. května 1917 nazývá Masaryka, Miljukova a Wilsona třemi „vrtohlavými profesory“ a soudí, že „ani mračno kobylek nemůže udělat takovou škodu na osení co tito tvrdohlaví a ctižádostiví profesori“.*⁶¹

Počáteční averze však nakonec polevily a diplomatické styky mezi Československem a Vatikánem byly navázány 24. října 1919, kdy byl vídeňským nunciem V. di Bonzem přivezen do Prahy dokument uznávající novou republiku Svatým stolcem. Mons. Bonzu doprovázel mons. Clemente Micara, který byl roku 1920 jmenován prvním nunciem v Československu.⁶² Setrval zde však pouze do léta roku 1923. Jeho poznatky z pobytu v čerstvě vzniklé republice najdeme v padesáti-stránkové závěrečné zprávě. Uvádí zde, že většina obyvatel zdravého rozumu a inteligentních upřednostňovala setrvání v monarchii s autonomií pro Čechy. Dále se kriticky zmiňuje o osobnosti Masaryka. Popisuje ho jako úhlavního nepřítele katolické církve a odpadlíka, jenž se stal protestantem.⁶³ „*Micara Masarykovi ovšem hlavně vyčítal jeho protikatolické postoje. Nejvíc mu vadilo, že v roce 1920 byl zvolen prezidentem s podporou katolických poslanců, kterým slíbil i hájení jejich zájmů, ale podle něj nic ze svého slibu nesplnil. Navíc o Svatém stolci si Masaryk nikdy nemyslel nic dobrého, ačkoli papež projevil zájem o vzájemné setkání. Do Itálie jel Masaryk inkognito, aby nemusel navštívit papeže.*“⁶⁴

Prvním československým velvyslancem ve Vatikánu byl jmenován v roce 1920 profesor historie na UK Kamil Krofta. Ke konečnému diplomatickému sblížení ČSR a Vatikánu došlo 20. ledna 1928 schválením Modu vivendi a jeho vstupem v platnost 2. února 1928. Modus vivendi byl úmluvou o tom, jak se budou řešit záležitosti týkající se vztahu státu a církve. Vzájemné diplomatické styky trvaly až do likvidace zastoupení ČSR u Svatého stolce v roce 1939.⁶⁵

⁶¹ PEHR, M., ŠEBEK, J. *Československo a Svatý stolec*, s. 18.

⁶² HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 566.

⁶³ PEHR, M., ŠEBEK, J. *Československo a Svatý stolec*, s. 39.

⁶⁴ Tamtéž, s. 39.

⁶⁵ Tamtéž, s. 30.

Velkým problémem ve vztahu státu a církve, který byl diskutován po celé období první republiky, byla odluka církve od státu. Odluku prosazovali již od 19. století i někteří katoličtí kněží. S tímto požadavkem také „*přišel ještě před vznikem Československa náš zahraniční odboj pod vedením T. G. Masaryka. Již v prohlášení nezávislosti Československa z 18. října 1918 (Washingtonské deklaraci) se můžeme dočíst o tom, že církve budou odloučeny od státu. Jakým způsobem má být tato odluka provedena, nebylo ale vůbec jasné.*“⁶⁶ Původně deklarovanou rychlou odluku církve od státu se nepodařila prosadit, pouze probíhaly nekonečné debaty představitelů církve s politiky. Nakonec tedy „*odluka státu od církví ztroskotala, nedostala se ani do jedné z ústav, a postupně byla přehodnocena v zájmu udržení stability státu a jeho charakteru.*“⁶⁷

Další výbušnou otázkou bylo vyučování náboženství na všech stupních škol. „*Otázku vyučování náboženství na školách vyřešil kompromisně teprve v roce 1922 tzv. Malý školský zákon, podle něhož byla tato výuka „relativně povinná“, tzn., že žáci museli navštěvovat hodiny „svého“ náboženství, pokud je rodiče od této povinnosti neodhlásili.*“⁶⁸

Proces vzniku nového Československa uvolnil uvnitř římskokatolické církve modernistické proudy. Výsledkem reformního hnutí byl roku 1920 vznik Československé církve. Příčin tohoto československého církevního schizmatu bylo více. Byla to jistě snaha o založení národní církve, také se navazovalo na obnovné úsilí v církvi, ale pravděpodobně hlavní příčinou bylo pokračování činnosti české Katolické moderny.⁶⁹

Nižší klér byl nespokojen s pasivitou a postoji českého episkopátu. Proto vyvstala potřeba obnovení Jednoty českého katolického duchovenstva. I přes nesouhlas arcibiskupa byla Jednota obnovena. Později vznikly podobné organizace také na Moravě a na Slovensku. Vysoká církevní hierarchie byla svými postoji za

⁶⁶ PEHR, M., ŠEBEK, J. *Československo a Svatý stolec*, s. 47.

⁶⁷ MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, s. 16.

⁶⁸ HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 558.

⁶⁹ MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, s. 22.

války zdiskreditována a ani po vzniku ČSR se její názory nijak neměnily. Novou republiku nepodpořila.⁷⁰ Jednota proto hledala lék, „*jenž by katolicismu dovolil adekvátně se vyrovnat s dobovými poměry v modernizaci církve, v přizpůsobení jejího učení i praxe českému národnímu duchu (nebo tomu, co za něj bylo pokládáno). Dvěma základními požadavky, které se radikálové v řadách kněžstva pokoušeli prosadit, bylo z dobrovolnění celibátu a zavedení národní řeči do liturgie. Jednota se 10. května 1919 rozhodla přednést tato přání Svatému stolci a vyslala do Říma poselstvo.*“⁷¹ Tento program byl však papežem Benediktem XV. odmítnut.

Po tomto nezdaru zareagovala určitá část duchovních „*nejprve praktickou realizací některých postulátů bez dovolení, zejména zaváděním češtiny do liturgie a zrušením celibátu kněží, tzv. cestou činu, via facti, v přesvědčení, že papež bude muset své rozhodnutí pod tlakem reality (masového přijetí a rozšíření reformy) revokovat. Když však tato taktika selhala, většina kněží se od takových praktik distancovala.*“⁷²

V lednu 1920 se římskokatolická církev rozštěpila. O tomto schizmatu rozhodlo 140 z 8 450 katolických duchovních v Čechách, a to na schůzi radikální frakce Jednoty. Celkem od katolické církve odpadlo na tři sta kněží.⁷³ „*Hnutí odbojných kněží se později dále rozštěpilo na konzervativní a progresivní (či liberální) složku. Konzervativní menšina, jež se nezhlížela v modernosti a hlavní důraz kladla na národní požadavky, se ustavila v českou pravoslavnou církev, její představitel Matěj Pavlík - Gorazd (popraven nacisty za poskytnutí azylu parašutistům, kteří spáchali 1942 atentát na Heydricha) obdržel od srbského patriarchy biskupské svěcení a od něho a dalších reprezentantů světové ortodoxie byla česká církev uznána za autokefální. Náboženská mapa českých zemí byla takto obohacena o dosud chybějící složku východně křesťanské orientace.*“⁷⁴

⁷⁰ MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, s. 40-43.

⁷¹ HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 561.

⁷² MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, s. 178.

⁷³ HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 561.

⁷⁴ Tamtéž, s. 562.

Již při sčítání lidu v roce 1921 se k CČS přihlásilo na 525 000 příslušníků. V prvním desetiletí existence Československé republiky vystoupilo podle sčítání lidu z roku 1930 z katolické církve asi 1 750 000 lidí. Pouze malá část však přešla od katolictví k protestantství (asi 8 000), stejně tak malá část k církvi pravoslavné. Kolem osmi set tisíc lidí zůstalo bez vyznání a téměř stejný „počet katolíků, kteří se na rozdíl od nich nechtěli stát úplnými neznabohy, pak vytvořil členskou základnu církve československé.“⁷⁵ Tato národní církev tedy zaznamenala poměrně velký ohlas v Čechách, mnohem menší na Moravě a téměř žádný na Slovensku. Avšak „v rozhodnutí pro československou církev hrála u mnoha lidí větší roli myšlenková pohodlnost než reformní zápal a v afektivní rovině stálo na prvním místě uspokojení národního citu a teprve daleko za ním přicházel ke slovu i cit náboženský v podobě zajištění stavu, v němž se člověk opouštějící víru otců přece jen nespustí Pána Boha.“⁷⁶ Původní aspirace církve na pozici církve státní se nesplnily. Církev zabrala pouze 33 katolických kostelů v Čechách a ani hmotné zajištění nové náboženské společnosti nebylo valné.⁷⁷ Boj o kostely římskokatolická církev v podstatě vyhrála a většinu kostelů uhájila.

Katolická církev tedy v prvních letech existence samostatné ČSR procházela obrovskou vnitřní krizí a nebyla tudíž v podstatě schopna obrany proti vnějším útokům ze strany levicových a liberálních stran. Později se však existující katolické strany politicky sjednotily, a to „v Československé straně lidové, v níž měl vedoucí postavení msgr Jan Šrámek. Strana se sice dostala na veřejnosti i v parlamentě pod silný tlak „antiklerikálních sil“ a byla vyřazena z Tusarových vlád, dokázala si však během prvních let trvání republiky vynutit mezi politickými odpůrci jistý respekt. Dosáhla toho především svým důsledným národním a státoporným postojem a obratnou taktickou politikou, zvláště Šrámkovou, ulomila hrot útoků svých protivníků.“⁷⁸

⁷⁵ HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 563-564.

⁷⁶ Tamtéž, s. 563.

⁷⁷ Tamtéž, s. 565.

⁷⁸ TRAPL, M. *Začlenění římskokatolické církve do české společnosti po roce 1918*, s. 144.

V české společnosti (mezi katolíky a protestanty) se však stále vedly velké diskuze kolem osobnosti Mistra Jana Husa. Problém státních svátků byl vyřešen tak, „že jak výročí Husovo, tak i výročí sv. Cyrila a Metoděje a sv. Václava byly vyhlášeny památnými dny. Státní oslavy Svatováclavského milénia roku 1929, za účasti celé špičky státních činitelů, pak ukázaly, že římskokatolická církev poválečnou krizi překonala a plně se začlenila do československé demokratické společnosti.“⁷⁹

Ve třicátých letech se ČSL velmi zasloužila o udržení parlamentní demokracie a o zvolení E. Beneše v roce 1935 prezidentem republiky. „Demokratický trend udržovala lidová strana až do mnichova a přispěla tak k definitivní rehabilitaci katolicismu v očích českého veřejného mínění.“⁸⁰

Pokud se tedy podíváme na změny v počtu věřících, které proběhly po vzniku ČSR, pak celkový počet odpadlíků od katolictví nebyl tak veliký a rozhodně nenaplnil očekávání levicových stran. „Římskokatolická církev zůstala i nadále počtem věřících daleko nejsilnější v Československu, hlásilo se k ní roku 1930 73,5 % obyvatelstva (nejvíce v zemi Moravskoslezské – 85,9 %)“⁸¹

Během druhé světové války se většina představitelů katolické církve i dalších křesťanských denominací chovala statečně a mnozí se naplno zapojili i do antifašistického odboje. Byl to například již zmíněný pravoslavný biskup Gorazd, jenž byl roku 1942 popraven za ukrývání českých parašutistů po atentátu na R. Heydricha. Církve byly nacistickým režimem pronásledovány, více než 500 kněží bylo vězněno a přes 100 jich bylo zavražděno. Předseda ČSL Jan Šrámek zastával v Benešově exilové vládě funkci ministerského předsedy. Pouze ultrakonzervativní katolíci, jako například Jan Zahradníček, Jan Čep či Jakub Deml, podporovali v době druhé republiky vznik autoritativního režimu.⁸²

⁷⁹ TRAPL, M. *Hnutí „Pryč od Říma“*, s. 28.

⁸⁰ TRAPL, M. *Začlenění římskokatolické církve do české společnosti po roce 1918*, s. 147.

⁸¹ Tamtéž, s. 145.

⁸² VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 91-94.

2.3.2.5 Církev a náboženské společnosti v letech 1945 - 1948

Po skončení války se náboženský život v Čechách opět rozproudil. „*Svoji činnost znovu zahájily mnohé náboženské spolky (Orel, mariánské družiny, katolické i další církevní skautské oddíly apod.) začaly vycházet různé tiskoviny (ve velkých nákladech se vydávaly zejména katolické týdeníky Rozsévač, Neděle a Katolík). Svoji činnost obnovily či zahájily i menší náboženské společnosti a skupiny.*“⁸³ Některé však také zanikly z důvodu poválečného odsunu Němců. Poválečné restriktce se týkaly především náboženských společností, které byly podezřelé z kolaborace. Avšak již v této době docházelo k určitému omezování náboženského života, a to zejména nekřesťanských společností.⁸⁴ M. Nakonečný ke snaze o obnovení hermetické společnosti Universalie uvádí: „*již v prvních, relativně svobodných letech byly pokusy o rekonstrukci některých starých spolků, zrušených nacisty, zamítány na základě dojemné spolupráce komunistů, národních socialistů a jiných tzv. „demokratických“ stran. Tak např. ministerstvo školství a osvěty, a také vnitra a informací, odpovídalo stereotypně formulí: „již samotný název spolku je závažným důvodem pro pochybnost, že by se mohlo jednat o spolek, který by sloužil vážným vědeckým zájmům.“ Ministerstvo vnitra k tomu dodávalo: „Utvoření spolku by nebylo ve veřejném zájmu.*““⁸⁵

Na poválečné změny v oblasti náboženského vyznání měl také velký vliv odsun Němců. Z převážně české pohraniční části republiky bylo odsunuto více než 3 miliony obyvatel. Pohraničí bylo znovu osídleno českým obyvatelstvem, které mělo většinou nižší vzdělání a pozitivní vztah k levici. Odešli také němečtí kněží a nově povolanych bylo málo.⁸⁶

⁸³ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 94.

⁸⁴ Tamtéž, s. 94.

⁸⁵ NAKONEČNÝ, M. *Novodobý český hermetismus*, s. 93.

⁸⁶ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 97-98.

2.3.2.6 Církyve a náboženské společnosti v letech 1948 – 1989

K zásadnímu omezení náboženského života v Československu došlo po únoru roku 1948. Přestože se komunistický režim z počátku proti církvím nijak neangažoval, postupně se vztahy mezi především katolickou církví a státem zhoršovaly. Církev odmítla uznat legitimitu nového režimu, což bylo chápáno jako vyjádření neloajlnosti k státu. Proto „již v srpnu 1948 vznikla strategie eliminace vlivu církví a jejich plného podřízení státní, resp. komunistické moci. Jejím základem byl Návrh církevního oddělení ústředního akčního výboru národní fronty, který doporučoval přijetí celé řady opatření vedoucích k ovládnutí jednotlivých církví a náboženských společností. Šlo např. o využití rozporů mezi církevní hierarchií a nižším klérem, které by vedlo k nahrazení hierarchie nekatolickým sdružením kontrolovaným státem. Další návrhy umožňovaly připoutání duchovních ke státu pomocí mzdové politiky definované novým zákonem, izolaci katolické církve od Vatikánu a vytvoření „národní katolické církve“ či „začlenění“ řeckokatolické církve do církve pravoslavné. V polovině roku 1949 začala být tato opatření plně implementována, a to především vůči katolické církvi, kterou evidentně považoval nový režim za největší hrozbu.“⁸⁷

Státní moc spolu s katolickými kněžími, kteří kolaborovali s komunistickým režimem, zahájila v dubnu 1950 tzv. Katolickou akci (akci K), jež měla za cíl likvidaci klášterů a řeholních řádů a dále vytvoření nové církevní hierarchie. Této akci předcházely zinscenované soudní procesy nejdříve s představiteli Orla a pak s vysokými představiteli řeholí. Obvinění byli souzeni za velezradu, špionáž pro Vatikán atp.⁸⁸ Nejvyšší posvátná kongregace svatého Officia ve Vatikánu jako odpověď na tuto akci vydala „dekret, kterým exkomunikovala každého, kdo se k ní dobrovolně přihlásil. Druhým a ve svých důsledcích ještě významnějším krokem bylo vydání tzv. komunistického dekretu toutéž institucí. Tento dokument jednoznačně odmítl komunismus jako světový názor, který se neslučuje s křesťanstvím,

⁸⁷ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 99.

⁸⁸ MIŠOVIČ, J. *Víra v dějinách země koruny české*, s. 94.

a jednoznačně exkomunikoval každého, kdo „vyznává materialistické a protikřesťanské učení komunismu, a zejména ty, kteří ho hájí a propagují.“⁸⁹

Komunistický režim reagoval vydáním zákona 217/1949 Sb., který zřizoval Státní úřad pro věci církevní, a zákona 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností. Těmito zákony byla církev zcela podřízena státnímu doзору. Státní úřad pro věci církevní dohlížel na chod církví a konkrétním osobám uděloval souhlas k vykonávání duchovní služby. Všichni duchovní také museli skládat slib věrnosti republice. Diplomatické vztahy s Vatikánem byly přerušeny. Řeckokatolická církev byla zlikvidována. Většina sídelních a světících biskupů katolické církve byla internována. Drtivá většina klášterů byla uzavřena. Studium na bohoslovecké fakultě bylo omezeno. Roku 1950 vzniklo nové hnutí, tzv. Velehradský výbor katolického duchovenstva, které bylo vzápětí přejmenováno na Celostátní mírový výbor katolického duchovenstva. V jeho čele stáli kolaborující duchovní, jejichž prostřednictvím byla katolická církev státní mocí ovládána.⁹⁰

Druhá polovina 50. let a první polovina let 60. se nesla ve znamení silného ideologického tlaku na obyvatelstvo, které se veřejně hlásilo k církvi. Tento tlak se na konci 60. let vlivem společenského uvolnění částečně zmírnil.⁹¹ *„Jisté liberalizaci, byť prováděné v pověstných „mezích zákona“, ukončila přítrž srpnová okupace a následná normalizace. Otevřené vedení sekretariátu pro věci církevní ministerstva kultury (PVC MK) bylo nahrazeno dogmatiky a státní politika znovu nabrala ostře anticírkevní a antináboženský směr. Velká část vstřícných kroků byla zrušena či pozastavena a náboženství bylo znovu chápáno jako jedna z hlavních překážek v dosažení konečného vítězství komunismu.“⁹²* Mírové hnutí katolických duchovních bylo nahrazeno v květnu 1968 Dílem koncilové obnovy, které reagovalo na závěry 2. vatikánského koncilu. Jeho činnost však v září 1968 Ministerstvo vnitra zastavilo. Mírové hnutí bylo opět obnoveno až v srpnu 1971 ustavením Sdružení katolického

⁸⁹ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 99-100.

⁹⁰ Tamtéž, s. 100-104.

⁹¹ Tamtéž, s. 110-111.

⁹² MIŠOVIČ, J. *Víra v dějinách zemí koruny české*, s. 96-97.

duchovenstva *Pacem in terris* (SKD PIT).⁹³ „Činnost sdružení byla morálně velmi devastující zejména proto, že v jejím čele stály osobnosti s velmi pochybným morálním kreditem a ty pomáhaly komunistickému režimu kontrolovat církve s velkým nasazením.“⁹⁴ Církev na vzniklou situaci reagovala různě. Část kněží s režimem spolupracovala, část se snažila v tichosti dělat svou práci a část se pokusila o vytvoření alternativní tzv. skryté církve.⁹⁵

Fenomén neinstitucionalizované alternativní religiozity či spirituality se začal v české společnosti objevovat již na konci 70. a na počátku 80. let dvacátého století. Bylo to však ve velmi omezené míře a komunistický režim na toto dění ostražitě dohlížel. Situace se změnila díky společenskému uvolnění ve druhé polovině 80. let. Českou společností se začaly šířit překlady různé východní či jiné alternativní duchovní literatury. Již „v této době také narůstal zájem o horoskopy, léčitelství, alternativní medicínu a další podobné fenomény.“⁹⁶ Také tradiční církve získaly částečně nazpět svou vážnost. Začaly se aktivizovat, organizovat poutě na Velehrad či sepisovat petice. „Vyvrcholením těchto snah bylo v srpnu 1987 vyhlášení tzv. Desetiletí duchovní obnovy, na jehož přípravě se podíleli i někteří představitelé skryté církve, např. Tomáš Halík, a kanonizace Anežky Přemyslovny, která předznamenala změny započaté v listopadu 1989. Tuto skutečnost dokládají i údaje ze šetření uskutečněného v říjnu 1989, kdy téměř 40 % dotázaných považovalo katolickou církev za významného bojovníka v oblasti lidských práv.“⁹⁷

2.3.2.7 Církve po roce 1989

V procesu listopadové revoluce hrála katolická církev a její představitelé důležitou úlohu. „Významnou pozici a prestiž si náboženství a náboženské instituce zachovávaly i v prvních letech existence demokratického státu. To se týkalo zejména katolické církve, kterou mnozí chápali jako jednoho z vítězů boje proti komunismu. Do

⁹³ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 117.

⁹⁴ Tamtéž, s. 117.

⁹⁵ Tamtéž, s. 117.

⁹⁶ Tamtéž, s. 123.

⁹⁷ Tamtéž, s. 124-125.

*jisté míry můžeme říci, že v tomto období byla katolická církev na vrcholu své popularity a mohla nabýt dojmu, že ateizace a antikaticismus českého národa jsou minulostí.*⁹⁸

Výsledky sčítání lidu z roku 1991 tomuto trendu skutečně napovídaly. K náboženské víře se tehdy přihlásilo bezmála 44 % obyvatelstva, což činilo téměř 4,5 milionu lidí. Z toho bylo 39 % katolíků, tedy více než 4 miliony lidí. Následné výsledky Sčítání lidu však ukázaly, že po počáteční euforii se ateismus do Čech opět vrací. Počty věřících začaly významně klesat. V roce 2001 se ke konkrétní náboženské víře přihlásilo více než 32 % obyvatel, z toho ke katolické církvi jen necelých 27 % obyvatelstva. Další dramatický pokles následoval v roce 2011, kdy se k některé z církví nebo náboženských společností přihlásilo pouhých 14 % obyvatel. Ke katolické církvi se přihlásilo téměř 1,1 milionu lidí, což činí pouze 10,4 % obyvatel.⁹⁹

⁹⁸ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 130-131.

⁹⁹ *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*, s. 5.

2.3.2.8 Náboženství v současné české společnosti

Z toho, co jsme uvedli výše, zcela nepochybně vyplývá, že sekularizace české společnosti proběhla úspěšně. Církevní instituce v České republice skutečně utrpěly zřejmě již nevratné ztráty. Většina obyvatel české společnosti vyjadřuje nedůvěru vůči církvím a počet lidí hlásících se především k tradičním církvím stále klesá.

Dle závěrů Davida Václavíka však nelze „připisovat vysokou míru sekularizace české společnosti spojené s nedůvěrou vůči náboženským institucím „husitskému charakteru“ českého národa. Naše vrozené husitství je (či spíše bylo) zbožným přáním úzké skupiny intelektuálů, kteří umně využili této myšlenky pro legitimizaci vlastního pojetí dějin a tím i vlastního pojetí politiky. Jako podobně nedůvěryhodné se ukazují i ty interpretace, které spatřují hlavní příčinu českého postoje vůči náboženství v mělkém až možná švejkovském katolicismu.¹⁰⁰ Důvody úspěchu sekularizace Václavík vidí spíše ve způsobu a charakteru „vzniku samostatného Československa, které svoji (pro mnoho jeho obyvatel i těžko akceptovatelnou) identitu založilo na ostrém antiklerikalismu a anikatolicismu. (...) Již na začátku 20. století byla dána základní podoba dnes stále více zřetelného náboženského individualismu a skepticizmu spojeného s nedůvěrou v náboženské instituce.“¹⁰¹

Názorů na úspěch sekularizace v českých zemích je více. Mělo na ni jistě vliv mnoho událostí českých i světových dějin. Zda byla některá z nich tou rozhodující, lze však těžko soudit. Jistě ale můžeme prohlásit, že sekularizace v Čechách je jednou z nejprokazatelnějších na světě.

V souvislosti se společenskými a především politickými změnami došlo v České republice k přerušení křesťanské tradice. Vyučování základů křesťanské víry ve škole skončilo, celé rodiny přestaly navštěvovat bohoslužby. Rodiče svou víru, z obavy ze vzniku nepříjemností v životě v socialistické společnosti, často skrývali a dětem nepředávali. Většina dnešní společnosti tak postrádá potřebu přináležitosti k církvi či k náboženské tradici, nemá hlubší znalosti Bible ani křesťanské věrouky.

¹⁰⁰ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 213.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 214.

„O to větší prostor se však otevírá pro další typy religiozity. Pokud opravdu platí, že religiozita je antropologická konstanta, jak tvrdí Thomas Luckmann¹⁰², budou se lidé v situaci, kdy je neuspokojuje tradiční náboženství, obracet k jiným zdrojům smyslu a transcendentna.“¹⁰³

K této situaci v současné české společnosti skutečně dochází, což si ukážeme v dalších kapitolách této práce. 90. léta 20. století přinesla i do české společnosti náboženskou pluralitu. Povrchní křesťanské představy, které ve společnosti zbyly, se smísily s obnoveným předválečným hermetismem a s nově příchozími vlivy z celého světa. Můžeme tedy vidět jak i v Čechách *„roste potřeba duchovního uspokojení odpovídajícího velmi individualizované a konzumně orientované pozdně moderní společnosti. Důsledkem toho je situace, kdy se většina Čechů považuje za nenáboženské a zároveň připouští, a dokonce se identifikuje s náboženskou interpretací světa a používá náboženské a duchovní praktiky.“¹⁰⁴*

¹⁰² LUCKMANN, T. *The Invisible Religions*.

¹⁰³ HAMPLOVÁ, D. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*, s. 26.

¹⁰⁴ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 215-216.

2.4 Výzkum religiozity a spirituality

V této kapitole si představíme výzkumné metody a uskutečněné výzkumy české společnosti v oblasti náboženství, které byly provedeny v rámci sociologie, sociologie náboženství a psychologie náboženství.

2.4.1 Výzkumné metody

Fenomén religiozity a spirituality je možno uchopit pomocí empirických dat, která jsou získávána na základě kvantitativních či kvalitativních šetření náboženství. *„Kvantitativní i kvalitativní metody výzkumu mají své přednosti i slabiny, které určují, ke studiu jaké problematiky jsou vhodné a k čemu se naopak nehodí. Nevýhodou kvalitativních metod je, že nemohou zachytit, jak svoji situaci zakoušejí a interpretují lidé, jejichž postoje a chování zkoumáme, nebo že nedokáží postihnout drobné posuny významů. Jejich výhodou naopak je jistá míra objektivity, standardizace a především to, že sbírají informace o značném množství osob. Kvantitativní metody tak umožňují testování hypotéz a pomáhají zodpovědět otázky, na které kvalitativní výzkum odpovědět nemůže, například jak běžný je určitý jev (chování či postoj) ve společnosti nebo jak typické jsou vztahy mezi různými jevy a jakými vzorci se řídí.“*¹⁰⁵

2.4.2 Provedená šetření

K tématu náboženství existuje obsáhlý výzkum. Základní evidence náboženské víry Čechů byla prováděna již před vznikem Československa. Po jeho vzniku probíhal výzkum pravidelně ve Sčítání lidu, domů a bytů. Náboženská víra (resp. náboženské vyznání) byla součástí obsahu sčítání v letech 1921, 1930 a v roce 1950, poté až v letech 1991, 2001 a 2011. V roce 1991 byla otázka na náboženské vyznání povinná, ale s ohledem na výrazně negativní reakce části obyvatel bylo tolerováno její nevyplnění.¹⁰⁶ Výsledky Sčítání lidu jsou však, co se týče poznání postojů obyvatel k náboženství, velmi omezené.

¹⁰⁵ NEŠPOR, Z. R., VÁCLAVÍK, D. a kol. *Příručka sociologie náboženství*, s. 92.

¹⁰⁶ *Náboženská víra obyvatel podle sčítání lidu*, s. 4.

Vzhledem ke změnám, které proběhly po roce 1989, se otevřel prostor pro nové i mezinárodní srovnávací výzkumy zaměřené na religiozitu českého národa. Těchto výzkumů se ujaly dva vědní obory, sociologie náboženství a také psychologie náboženství. V rámci sociologie náboženství bylo provedeno mnoho výzkumů. Jsou to například mezinárodní výzkumy: Světový výzkum hodnot WVS (World Values Survey), Evropský výzkum hodnot EVS (European Values Survey), Mezinárodní program sociálního výzkumu ISSP (International Social Survey Program) nebo výzkum známý pod názvem Aufbruch, jehož oficiální název zní Religiozita v reformovaných východo- (středo) evropských zemích. Ryze český je výzkum Detradicionalizace a individualizace náboženství v České republice a jejich sociopolitické a socioekonomické důsledky (DIN), sběr dat byl realizovaný v roce 2006 - 2008.¹⁰⁷

V rámci Psychologie náboženství bylo provedeno také mnoho zahraničních výzkumů. V ČR jsou hlavními představiteli tohoto oboru Pavel Říčan a Pavlína Jarošová, kteří ve spolupráci uskutečnili dvě významná šetření v této oblasti, a to Pražský dotazník spirituality (2005) a Test spirituální citlivosti (2007).

¹⁰⁷ VÁNĚ, J. *Výzkumy věnující se podobám religiozity v České republice po roce 1989*, s. 356-357.

2.5 Sociologické výzkumy náboženství v ČR

Jelikož se tato práce zabývá *spiritualitou* i *religiozitou* české společnosti na počátku 3. tisíciletí a jejím zdrojem jsou sociologické výzkumy náboženství, soustředíme se v této části na již provedené výzkumy sociologie náboženství. Seznámíme se také s historií výzkumů, s průběhem i s výsledky šetření Sčítání lidu, domů a bytů v oblasti náboženství a dalšími výzkumy české sociologie náboženství, především s výzkumem DIN 2006 a ISSP 2008.

Oživení sociologie náboženství v České republice nastalo po roce 1989. Strukturální změny, ke kterým došlo, byly chápány „jako ideální příležitost sledovat procesy změn „okamžitě“. Zájem o strukturální změny byl dán tím, že dynamika proměn byla mnohonásobně vyšší než v západních společnostech, které daným procesem buď již prošly, nebo se v něm dlouhodobě nacházejí a změny nejsou tak snadno patrné.“¹⁰⁸

2.5.1 Historie výzkumů veřejného mínění v ČR

Všechna data získaná v českých sociologických výzkumech, jež proběhly během 20. století, jsou uložena v Českém sociálně vědním datovém archivu. Většina primárních dat z těchto výzkumů do roku 1989 se však nedochovala.¹⁰⁹ „Sociologické výzkumy probíhaly již v období první republiky, nicméně se nejednalo o metodologicky ucelená šetření. Po druhé světové válce byl založen Československý ústav pro výzkum veřejného mínění, který byl podřízen tehdejšímu ministerstvu informací. S nástupem komunistického režimu byla sociologie jako vědní disciplína institucionálně postupně zrušena.“¹¹⁰ K jejímu obnovení došlo v 60. letech 20. století, kdy byl také založen Sociologický ústav AV ČR. V roce 1967 byl založen Institut pro výzkum veřejného mínění (IVVM), který zanikl v roce 2000. Jeho nástupcem je Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM), jež je součástí Sociologického ústavu AV ČR.

¹⁰⁸ VÁNĚ, J. *Výzkumy věnující se podobám religiozity v České republice po roce 1989*, s. 355.

¹⁰⁹ ČÍŽEK, T. *Datová základna české sociologie*, s. 206.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 207.

2.5.2 Náboženská víra ve výzkumech Sčítání lidu, domů a bytů

Základní sociologické výzkumy české společnosti jsou pravidelně prováděny ve výzkumu Sčítání lidu, domů a bytů, a to i v oblasti náboženství. „*Náboženská víra (resp. náboženské vyznání) byla součástí obsahu sčítání v letech 1921-1950 a 1991-2011. Tato dvě časová období, která oddělovalo zhruba 40 let, se lišila definicemi, přístupem i způsobem zjišťování. Ve sčítáních 1921, 1930 a 1950 bylo náboženské vyznání definováno jako příslušnost k církvi, a to bez ohledu na to, zda šlo o církev státem uznanou. Pokud sčítaná osoba nebyla ve svazku žádné církve, byla zařazena mezi osoby “bez vyznání“. Církevní příslušnost nebylo možné měnit pouhým zápisem do sčítacího tiskopisu. V roce 1954 vláda přijala usnesení o zrušení evidence náboženského vyznání. Pro sčítání to znamenalo na 40 let vypustit otázku z formuláře. K opětovnému zařazení otázky na náboženské vyznání došlo až po roce 1989.*“¹¹¹ Poprvé se tak stalo v roce 1991, druhé sčítání proběhlo po deseti letech v roce 2001 a zatím poslední v roce 2011.

¹¹¹ *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*, s. 4.

2.5.2.1 Výsledky Sčítání lidí, bytů a domů

Výsledky Sčítání lidí, bytů a domů sledují mimo jiné také náboženské vyznání občanů České republiky. Rozsah zjišťovaných informací je velmi úzký, avšak zjišťuje informace od všech občanů ČR. Proto jsou tyto údaje velmi důležité.

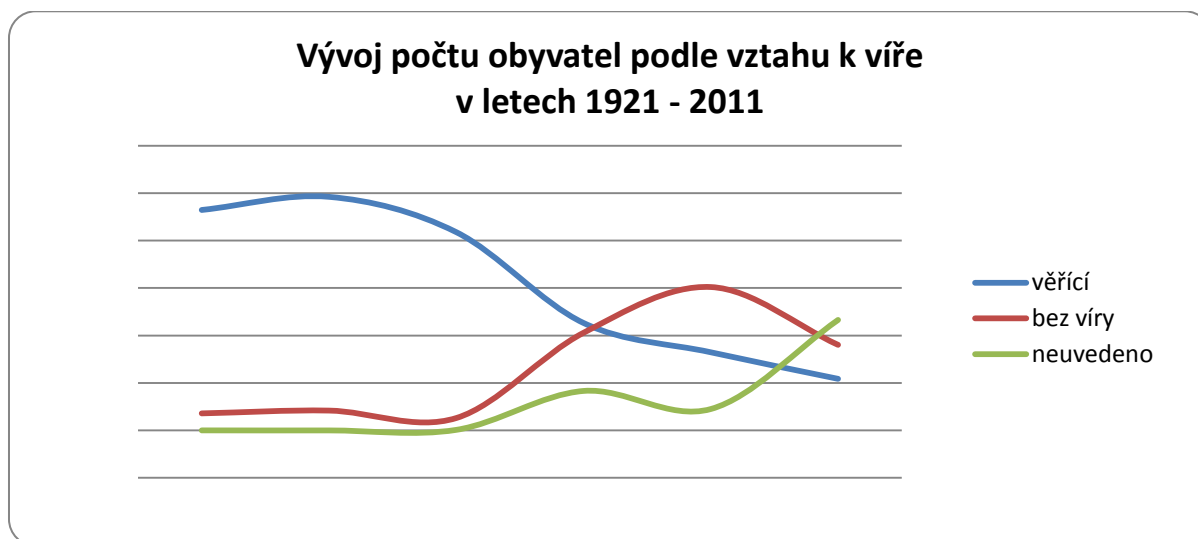
„Pro sčítání 1991, 2001 a 2011 bylo charakteristické nové pojetí zjišťování víry. Vysvětlivky pro vyplnění otázky stanovily, že vztahem k víře se rozumí nejen účast na náboženském životě některé církve (náboženské společnosti) nebo vztah k ní, ale je každému ponecháno, aby se svobodně vyjádřil o svém náboženském vyznání nebo aby uvedl, že je bez vyznání. Šlo tedy o svobodnou deklaraci postoje k víře. Tato liberální forma zjišťování vyústila ve sčítáních 2001 a 2011 do dobrovolnosti otázky, což zakotvil i zákon o sčítání. V roce 1991 byla sice otázka na náboženské vyznání ještě povinná, ale s ohledem na výrazně negativní reakce části obyvatel bylo tolerováno její nevyplnění. Při sčítání 2011 byla navíc formulováním otázky dána možnost vyjádřit vztah k víře bez ohledu na bližší konkretizaci tohoto vztahu. Sčítací formulář obsahoval také volbu „věřící - nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti“. V předchozích sčítáních byli respondenti s touto variantou odpovědi zahrnuti mezi „věřící - ostatní a nepřesně určené“ (zvolili přihlášení k věřícím, ale neuvedli žádnou bližší slovní specifikaci této volby). O oprávněnosti takto definované samostatné volby svědčí počet osob, které tuto odpověď zvolily.“¹¹²

Tuto možnost zvolilo více než 700 tisíc obyvatel, kteří svou víru k žádné církvi ani náboženské společnosti nepřirazují a konkrétně ji nepojmenovávají. Podle Štampacha jde pravděpodobně „o náboženský individualismus či „privatizované náboženství“, jemuž se věnují sociologové náboženství. Získat zde kontinuitu je nesnadné, protože odhady, co vyplnili takto smýšlející respondenti v minulých dvou sčítáních, jsou nepodložené. Mohla to být položka bez vyznání, mohli se také identifikovat tak, že se dostali do okruhu ostatních.“¹¹³

¹¹² Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu, s. 4

¹¹³ ŠTAMPACH, I. O. České náboženské trendy, s. 4.

Jak již bylo uvedeno výše, počet obyvatel hlásících se k víře nebo ke konkrétní církvi v posledních letech stále klesá. „Během dvaceti let se jejich počet snížil na polovinu, v desetiletí 2001 - 2011 byl ale úbytek počtu věřících ovlivněn i vysokým počtem neuvedených odpovědí.“¹¹⁴

Tabulka 1 - Počet obyvatel podle víry - Zdroj: ČSÚ

„Hlavní charakteristikou výsledků sčítání 2011 o náboženské víře ve srovnání s předchozími cenzy byl extrémní počet osob, které využily možnosti dané zákonem nechat otázku na víru bez odpovědi.“¹¹⁵ Pro možnost neuvést odpověď se rozhodlo nejvíce respondentů, necelých 45 %, což je téměř polovina obyvatel. Tyto odpovědi nám bez dalšího průzkumu v podstatě neumožňují určit, jaké postoje tito lidé zaujímají.¹¹⁶ Nezodpovězení otázky „ve svém důsledku znamenalo pokles absolutních hodnot u věřících celkem, ale i u většiny jednotlivých církví, náboženských společností a náboženských směrů. Hodnocení míry poklesu počtu věřících je vzhledem k počtu i podílu neuvedených odpovědí obtížné. I když trend snižování počtů osob hlásících se k tradičním církvím lze považovat za pravděpodobný, intenzitu tohoto poklesu z konkrétních údajů zhodnotit věrohodně nelze.“¹¹⁷

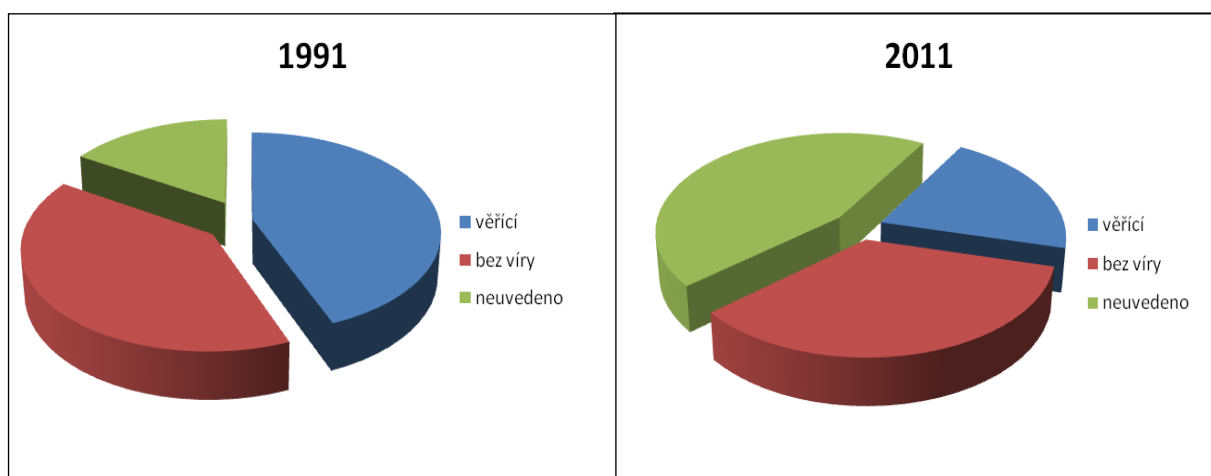
¹¹⁴ Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu, s. 5.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 6.

¹¹⁶ ŠTAMPACH, I. O. České náboženské trendy, s. 4.

¹¹⁷ Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu, s. 6.

Štampach se zamýšlí nad vysokým počtem občanů, kteří odmítli uvést odpověď. Říká, že „ve sčítání krátce po změně režimu se 18 % nezodpovězených připisovalo špatným zkušenostem s minulým režimem a jeho zvědavostí na soukromý náboženský život občanů, někdy s nepříjemnými důsledky. Pokles tohoto počtu na téměř polovinu, na 9,5 % o deset let později se vysvětloval tím, že náboženská příslušnost či nepřislušnost není individuálně sledována a obvykle sledována a obvykle z ní neplynou žádné důsledky. Stát by neměl sledovat osobní náboženské preference, a pokud je sleduje, neměl by z ní vyvozovat žádné právní důsledky. Co však znamená růst této reakce na 45 % obyvatel? Bez systematického dotázání u těch, kdo tuto možnost zvolili, se nedovíme, zda se s celkovým růstem autoritářských ideologií a s pozvolnou erozí ústavně garantovaných základních práv a svobod obnovila nedůvěra obyvatel ke státním institucím, anebo jde prostě o signál sebevědomých občanů adresovaných státu, že nemá napříště takovou otázkou zasahovat do jejich soukromí.“¹¹⁸

Tabulka 2 - Struktura obyvatelstva podle deklarace víry v letech 1991 a 2011 - Zdroj: ČSÚ

Velká část obyvatelstva, více než jedna třetina, dále zvolila možnost „bez náboženské víry“. Bylo to téměř o polovinu méně než v minulém sčítání lidu (2001), avšak neznamená to pokles počtu nevěřících. Toto snížení je to způsobeno rozšířením dřívější možnosti „bez vyznání“.¹¹⁹

¹¹⁸ ŠTAMPACH, I. O. *České náboženské trendy*, s. 5.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 4.

Struktura obyvatel podle náboženské víry (náboženského vyznání) v letech 1991 – 2011

	1991		2001		2011	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Obyvatelstvo celkem ¹⁾	10 302 215	100,0	10 230 060	100,0	10 436 560	100,0
Věřící	4 523 734	43,9	3 288 088	32,1	2 168 952	20,8
z toho						
Církev československá husitská	178 036	1,7	99 103	1,0	39 229	0,4
Církev římskokatolická	4 021 385	39,0	2 740 780	26,8	1 082 463	10,4
Českokobratrská církev evangelická	203 996	2,0	117 212	1,1	51 858	0,5
Nábož. spol. Svědkové Jehovovi	14 575	0,1	23 162	0,2	13 069	0,1
Pravosl. církev v českých zemích	19 354	0,2	22 968	0,2	20 533	0,2
Slezská evangelická církev a.v.	33 130	0,3	14 020	0,1	8 158	0,1
Osoby bez víry (bez vyznání)	4 112 864	39,9	6 039 991	59,0	3 604 095	34,5
Neuvedeno (nezjištěno)	1 665 617	16,2	901 981	8,8	4 662 455	44,7

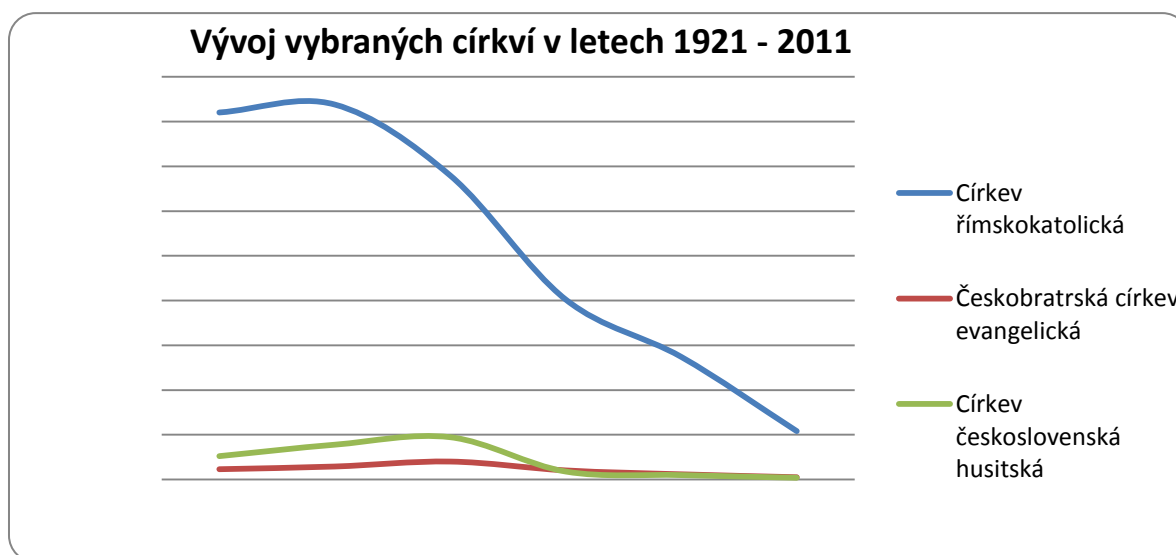
Tabulka 3 - Struktura obyvatel podle náboženského vyznání v letech 1991 - 2011 - Zdroj: ČSÚ

Na těchto výsledcích je zřetelně vidět, že počet občanů hlásících se k určitému konkrétnímu náboženskému vyznání stále klesá. Tento pokles se však nevztahuje na všechny církve. Především menší křesťanské církve zaznamenaly zvýšení počtu svých příznivců. „Z tradičních církví se v roce 2011 v porovnání s rokem 2001 zvýšil počet osob, které deklarovaly svou sounáležitost s Církví řeckokatolickou (o 29 % na téměř 10 tisíc osob), s Církví bratrskou (o více než 9 % na téměř 11 tisíc osob) a Starokatolickou církví v ČR (o 8 % na více než 1,7 tisíc osob). Z církví s kratší tradicí výrazný relativní růst zaznamenaly Církev Křesťanská společenství, kde se počet osob hlásících se k této církvi více než zdvojnásobil (na téměř 9,4 tisíc v roce 2011), a Apoštolská církev (s růstem o 8 % na téměř 5 tisíc osob). Několikanásobné zvýšení zaznamenaly i málopočetné Scientologická církev či Hnutí Hare Krišna, v absolutním vyjádření to byl ale růst počtu osob o pouhých 264 resp. 379 osob. K Pravoslavné církvi v českých zemích se v roce 2011 přihlásilo o zhruba 10 % méně osob než v roce 2001. Protože ale v mezidobí mezi sčítáními byla zaregistrována nově Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice, v úhrnu se počet osob, které se přihlásily k pravoslaví, zvýšil o 15 %.“¹²⁰

¹²⁰ Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu, s. 5.

Mezi nové, větší, poprvé zjišťované církve v ČR „lze zařadit i *Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü* (registrováno v roce 2007 jako první oficiální buddhistické společenství v ČR), který uvedlo v roce 2011 celkem 3 484 osob; současně dalších 2 617 osob zvolilo obecný zápis „buddhismus“. V roce 2001 se přihlásilo k buddhismu jako směru 6 817 osob.“¹²¹

„I v roce 2011 platilo, že největšími církvemi zůstaly Církev římskokatolická (1,1 mil. osob), Českobratrská církev evangelická (52 tis.) a Církev čsl. husitská (39 tis.).“¹²² Největší úbytek svých členů zaznamenala Církev římskokatolická. Během deseti let, od sčítání v roce 2001 do roku 2011 ztratila 1,6 mil. příznivců. „Počet příslušníků Církve římskokatolické plynule klesá od poloviny 20. století bez ohledu na politické režimy a v posledním desetiletí akceleroval. Děje se to i v situaci mimořádně liberálního konfesního práva a konfesní politiky státu, za neproporčně silné přítomnosti této a ostatních církví v médiích veřejné služby a při silném politickém pokrytí v parlamentních stranách na pravé části politického spektra.“¹²³ Českobratrská církev evangelická (ČCE) přišla o více než polovinu svých příznivců a Církev československá husitská (CČSH) o skoro dvě třetiny.¹²⁴

Tabulka 4 - Pokles počtu členů tří nejvýznamnějších církví - Zdroj: ČSÚ

¹²¹ Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu, s. 6.

¹²² Tamtéž, s. 6.

¹²³ ŠTAMPACH, I. O. *České náboženské trendy*, s. 5.

¹²⁴ Tamtéž, s. 5.

Věřící vybraných církví v letech 1991 - 2011

	1991		2001		2011	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Věřící celkem	4 523 734	100,0	3 288 088	100,0	2 168 952	x
Věřící hlásící se k církvi	1 463 584	100,0
z toho:						
Církev římskokatolická	4 021 385	88,9	2 740 780	83,4	1 082 463	74,0
Českobratrská církev evangelická	203 996	4,5	117 212	3,6	51 858	3,5
Církev československá husitská	178 036	3,9	99 103	3,0	39 229	2,7

Tabulka 5 - Pokles počtu členů tří nejvýznamnějších církví v letech 1991 - 2011 - Zdroj: ČSÚ

Výsledky Sčítání lidu, bytů a domů nám také poskytují počty obyvatel hlásících se ke konkrétní náboženské víře či víře bez příslušnosti k církvi podle věku.

Věřící podle způsobu deklarační víry a podle věku k 26. 3. 2011

Věk	Věřící celkem			v tom					
	abs.	% podíl z		Hlásící se k církvi			Nehlásící se k církvi		
		úhrnu	věk.sk.	abs.	% podíl z	úhrnu	věk.sk.	abs.	% podíl z
Celkem	2 168 952	100,0	20,8	1 463 584	100,0	14,0	705 368	100,0	6,8
v tom:									
0 - 14	195 495	9,0	13,1	147 395	10,1	9,9	48 100	6,8	3,2
15 - 19	87 168	4,0	15,1	57 509	3,9	10,0	29 659	4,2	5,2
20 - 29	234 219	10,8	16,8	136 348	9,3	9,8	97 871	13,9	7,0
30 - 39	309 628	14,3	17,7	180 647	12,3	10,3	128 981	18,3	7,4
40 - 49	259 869	12,0	18,7	155 278	10,6	11,2	104 591	14,8	7,5
50 - 59	285 373	13,2	20,2	179 920	12,3	12,7	105 453	14,9	7,5
60 - 69	367 290	16,9	28,1	260 417	17,8	20,0	106 873	15,2	8,2
70+	427 020	19,7	39,4	344 321	23,5	31,8	82 699	11,7	7,6
nezjištěno	2 890	0,1	8,1	1 749	0,1	4,9	1 141	0,2	3,2

Tabulka 6 - Věřící podle způsobu deklarační víry a podle věku 2011 - Zdroj: ČSÚ

V této tabulce je přehledně vyjádřena víra obyvatel ČR, a to podle věkových kategorií. Vidíme zde, že do 40 let věku se k církvi hlásí jen kolem 10 % obyvatelstva, poté počet věřících stoupá na 20 % ve věkové kategorii 60 - 69, až na téměř třetinu věřících v kategorii 70+. Podobně rostou i počty věřících podle věku v rámci všech věřících hlásících se k církvi. K víře bez příslušnosti k církvi se přihlásilo necelých 7 % obyvatelstva. Těchto 7 % lze s vysokou pravděpodobností označit za lidi vědomě věřící v „něco“, co můžeme identifikovat také s Bohem, energií či silou. Avšak tito lidé mají nepřekonatelné výhrady k církvím či k jejich učení. Pravděpodobně jsou toto také lidé, kteří se aktivně zajímají o alternativní religiozitu/spiritualitu. Ve věkové kategorii 15 - 19 se k této odpovědi přihlásilo více než 5 % respondentů, v kategorii

20 - 29 pak 7 %. Ve vyšším věku se počet těchto lidí pomalu zvyšuje, nejvíce takto orientovaných lidí je ve věkové kategorii 60 – 69, a to 8,2 %.¹²⁵

Tyto výsledky celonárodních šetření nepochybně ukazují setrvalou tendenci poklesu počtu občanů hlásících se k určitému konkrétnímu náboženskému vyznání. Závěrem této kapitoly lze říci, „že se zrychluje marginalizace náboženství v českém prostoru, že vymírají nebo odcházejí formální („matrikoví“) členové lidových církví, že se udržují nebo mírně rostou náboženská uskupení nová, atypická a alternativní.“¹²⁶

Tento pokles však neznamena, že také klesá *spiritualita* obyvatel České republiky. „Podle Dany Hamplové „oslabení vlivu tradičního náboženství neznamena větší vystřízlivění světa, ale že zde působí jiný typ religiozity. To, co Češi odmítají, není nadpřirozeno jako celek, ale spíše tradiční náboženské systémy a organizované náboženství obecně“, což vede k jejich na člověka orientované víře, spočívající buď ve „fatalismu“ nebo „okultismu.“¹²⁷ Na tyto mimocírkevní *spirituální* aktivity české společnosti se soustřeďují další výzkumy sociologie náboženství, které představíme níže.

¹²⁵ *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*, s. 7.

¹²⁶ ŠTAMPACH, I. O. *České náboženské trendy*, s. 6.

¹²⁷ NEŠPOR, Z. R. *Ústřední vývojové trendy současné české religiozity*, s. 25.

2.5.3 Výzkum DIN 2006

V letech 2006 – 2008 proběhl ryze český sociologický výzkum s názvem „Detradicionalizace a individualizace náboženství v České republice a jejich sociopolitické a socioekonomické důsledky“, dále DIN 2006, podporovaný Grantovou agenturou České republiky. „Cílem tohoto projektu bylo hlubší poznání současné náboženské situace v České republice, nejen církevní zbožnosti, ale i té, která jakoukoli autoritu odmítá a je omezena na úzké rodinné či přátelské kruhy, na nejrůznější spirituální společenství nebo na „náboženský konzum“, jenž se projevuje třeba velkým zájmem o duchovní a terapeutickou literaturu, různé formy osobního spirituálního rozvoje, léčitelství, případně magické a okultní praktiky. Z tohoto hlediska je totiž třeba říci, že Češi jsou daleko méně ne-náboženští, než by se na první pohled zdálo, přičemž jejich spirituální zájmy ovlivňují sociální jednání, spotřebu i celou řadu dalších oblastí.“¹²⁸

V rámci tohoto projektu proběhlo dotazníkové šetření reprezentativní pro celou dospělou českou populaci. Dále proběhlo šetření prodeje náboženské a *spirituální* literatury, šetření postojů k umírání a smrti a především byl uskutečněn hloubkový výzkum *religiozity* a *spirituality* obyvatel dvou českých měst, který byl inspirován britským sociologickým výzkumem P. Heelase a L. Woodheadové.

2.5.3.1 Dotazníkové šetření DIN 2006

Nejdříve se podíváme na dotazníkové šetření, které připravila a zpracovala Dana Hamplová. Šetření proběhlo na reprezentativním vzorku pro celou společnost, celkem to bylo 1 200 respondentů, průměrný věk byl 50 let. V důsledku terminologické nejednotnosti Hamplová v této práci označuje necírkevní religiozitu jako *religiozitu alternativní*. Její hlavní rys vidí v její distanci od institucionálního náboženství.¹²⁹ Výsledky svého šetření zde porovnává především s výsledky šetření ISSP *Náboženství* z roku 1998/9.

¹²⁸ LUŽNÝ D., NEŠPOR R. Z. *Náboženství v menšině*, s. 9.

¹²⁹ HAMPLOVÁ, D. *Čemu Češi věří: dimenze soudobé české religiozity*, s. 705.

Z porovnání výsledů vyplývá, že došlo k poklesu počtu obyvatel, kteří se hlásí ke konkrétnímu náboženskému vyznání. Největší pokles zaznamenala římskokatolická církev. Dle výsledů ISSP 1998/9 udávalo příslušnost k římskokatolické církvi 53,1 % žen a 39,9 % mužů, ale šetření DIN 2006 už udává pouze 45,9 % žen a 30,6 % mužů.¹³⁰ Tyto výsledky korespondují s výsledky Sčítání lidu. Zdá se, že tento trend je setrvalý, neboť v posledním Sčítání lidu v roce 2011 počet lidí hlásících se k určité církvi ještě rapidně poklesl a pravděpodobně bude dále klesat. Důvodem tohoto poklesu je úmrtnost starší generace a neúplná reprodukce víry v rodinách. O těchto otázkách budeme mluvit dále.

Výzkum DIN se však soustředil především na výzkum toho, čemu Češi opravdu věří. Bylo zjištěno, že „*Češi nejčastěji věří ve schopnosti věštců, v existenci nějaké nadpřirozené síly a v hvězdná znamení a horoskopy. V roce 2006 více než polovina respondentů souhlasila s tím, že někteří věštcí mohou předvídat budoucnost a že existuje nějaká nadpřirozená síla (54,7%, resp. 51,7%), a téměř polovina dotazovaných souhlasila, že hvězdné znamení či horoskop můžou ovlivnit běh života (47,6%). Nejméně populární byla naopak představa pekla, která byla v roce 2006 přijatelná pro necelou čtvrtinu respondentů (23,8%).*“¹³¹ Výsledky DIN 2006 a ISSP 1998/9 byly v části otázek na tradiční obsahy (tj. víra v nebe, v peklo, v zázraky) podobné, avšak výzkum „*DIN 2006 zaznamenal významně nižší víru v posmrtný život, amulety, věštce a léčitele než ISSP 1998/9.*“¹³²

Dále se pomocí faktorové analýzy Hamplová pokusila zjistit, zda se za odpověďmi skrývají nějaké pravidelnosti a zda je zde možné „*hovořit o konzistentních religiózních orientacích.*“¹³³ Výzkumem byly zjištěny dva faktory. První faktor „*odkazuje k tradiční religiozitě a je spojený s vírou v posmrtný život, nebe, peklo, zázraky a účinnost modlitby. Druhá dimenze představuje alternativní religiozitu a spojuje přesvědčení, že amulety jsou účinné, věštcí občas dokážou předvídat*

¹³⁰ HAMPLOVÁ, D. Čemu Češi věří: dimenze soudobé české religiozity, s. 708-709.

¹³¹ Tamtéž, s. 709-711.

¹³² Tamtéž, s. 711.

¹³³ Tamtéž, s. 712.

*budoucnost a horoskop a hvězdná znamení mohou ovlivnit běh života člověka.*¹³⁴ Tyto dvě religiozní orientace byly již dříve zjištěny při analýze dat ISSP 1998/9.

Druhou otázkou, na kterou chtěla Hamplová výzkumem odpovědět, bylo, *„které socioekonomické charakteristiky ovlivňují pravděpodobnost, že jedinec souhlasí s „alternativními“, případně křesťanskými výroky.*¹³⁵ Výsledky šetření DIN 2006 ukázaly, že *„starší lidé a ženy inklinují k „tradiční“ dimenzi častěji než muži a mladší lidé. Data dále naznačují, že lidé s nejnižším vzděláním, tj. ti, kteří ukončili pouze základní školu, inklinují k „tradiční“ dimenzi častěji než jedinci, kteří se alespoň vyučili, efekt vzdělání je však relativně malý.*¹³⁶ Avšak věk, pohlaví, vzdělání nebo velikost místa bydliště nejsou rozhodujícím faktorem. Tím se ukázala být náboženská socializace jedince. *„Výsledky naznačují, že náboženská socializace probíhá nejúspěšněji v menších křesťanských církvích (Českobratrská církev evangelická a ostatní křesťanské církve), a nejméně úspěšná je naopak liberální Československá církev husitská. Data totiž ukazují, že pokud se matka respondentů hlásila k tomuto vyznání, respondent se svými postoji nijak neliší od těch, jejichž matka žádné vyznání neměla. Církev římskokatolická stojí v tomto ohledu na pomezí.*¹³⁷ Jako důležitý faktor pro úspěšné předávání tradičních náboženských představ se ukázala být také četnost účasti na bohoslužbách v dětství. Existuje totiž klíčový rozdíl mezi těmi, kteří chodili do kostela nejméně jednou měsíčně (ti inklinují k tradiční *religiozitě*), a těmi, kteří tam chodili čas od času – ti mají mnohem častěji pozitivní vztah k *religiozitě* alternativní.¹³⁸

Šetření DIN 2006 také zjišťovalo sympatie k církvím a náboženstvím. Podle sympatií je můžeme seřadit od nejsympatičtějšího takto: křesťanství, katolicismus, protestantismus, buddhismus, židovství, novopohanství, na stejné úrovni je New Ages

¹³⁴ HAMPLOVÁ, D. *Čemu Češi věří: dimenze soudobé české religiozity*, s. 712.

¹³⁵ Tamtéž, s. 714.

¹³⁶ Tamtéž, s. 719-720.

¹³⁷ Tamtéž, s. 720.

¹³⁸ Tamtéž, s. 720.

a Islám, nejméně sympatií mají svědkové Jehovovi. Z výsledků také vyplývá, že New Ages a novopohanství mnoho respondentů nezná.¹³⁹

2.5.3.2 Prodej náboženské a spirituální literatury DIN 2006

Dalším výstupem z projektu DIN 2006 je výzkum v oblasti prodeje náboženské a *spirituální* literatury, který provedl a zpracoval Zdeněk R. Nešpor. Od devadesátých let 20. století dochází v Evropě k velkému rozmachu prodeje náboženské a duchovní literatury a situace v Čechách není výjimkou. Velkou část z této produkce tvoří právě detradicionalizovaná *spirituální* literatura. Nešpor považuje takovouto literaturu za druh lidové náboženské četby odlišné od oficiální náboženské či filozofické literatury. Tato *spirituální* literatura však jistě ovlivňuje i „tradičně“ věřící, neboť podle výsledků ISSP 1998 je možno považovat pouhých 4 % katolíků za pravověrné.¹⁴⁰ V důsledku této synkreze je dle Nešpora „*obtížné vést přísnou distinkci mezi „oficiální religiozitou“ na jedné straně a „alternativní spiritualitou“ na straně druhé.*“¹⁴¹

Nešpor se tak také potýká s jasným označením vybrané literatury a s jejím vymezením, a to z toho důvodu, že se jedná o první českou studii, která se zabývá tímto fenoménem. Uvádí, že ti, kdo se podílí na „*náboženském trhu, jehož částí je i trh s náboženskou/spirituální literaturou, označují termínem „náboženství“ to, co je spojeno s církvemi (obvykle tradičními, ale i s různými podobami nových náboženských hnutí) a s takto organizovanou zbožností, zatímco „spiritualita“ označuje subjektivizovanou osobní zbožnost, transcendenci, která je ex definitione necírkevní, mimoskupinové (individualizované či subjektivizované) povahy. Spiritualita je výrazem duchovního „poutnictví“, zatímco religiozita důsledkem narození do skupiny či konverze. Ovšem při vědomí, že „poutníci“ a „konvertité“ jsou v pozdně moderní společnosti vlastně jen dvěma stranami téže mince.*“ V tomto smyslu pak také uvedené pojmy používá.

¹³⁹ HAMPLOVÁ, D. a ŘEHÁKOVÁ, B. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí*, s. 45.

¹⁴⁰ NEŠPOR, R. Z. *Lidová náboženská četba na prahu 21. století*, s. 226-227.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 227.

V rámci této studie proběhl také kvantitativní výzkum s cílem zjistit charakter konzumentů *spirituální* literatury, dále případová studie specializovaného *spirituálního* knihkupectví, která má přiblížit fungování tohoto *spirituálního* trhu, a dále zjištění nejprodávanějších *spirituálních* titulů v kamenných i internetových obchodech.

Nešpor ve svých výzkumech vychází z výsledků dotazníkového šetření DIN 2006, ve kterém se 43 % respondentů označilo za „svým způsobem“ duchovně založené, 21 % za „žijící v souladu s církevním učením“ a 44 % se za duchovně založené odmítlo označit (otázky byly položeny samostatně).¹⁴² Těchto 43 % obyvatel „svým způsobem“ duchovně založených Nešpor považuje za nejdůležitější skupinu konzumentů *spirituální* literatury. „Zatímco za „svým způsobem“ duchovně založené se považují spíše ženy a lidé se středním vzděláním, nezávisle na věku (byť tato charakteristika s věkem roste), vlastní duchovní hledání a četba byly častějším zdrojem aktuálního náboženského přesvědčení mezi muži, mladšími věkovými kategoriemi a výše vzdělanými osobami.“¹⁴³ Avšak Nešpor uzavírá: „Vymezit nějakého typického uživatele *spirituální* literatury prostřednictvím sociálně-stratifikačních termínů je v současnosti již prakticky nemožné.“¹⁴⁴

Případová studie specializovaného *spirituálního* knihkupectví se uskutečnila v pražském *spirituálním* knihkupectví Věk Vodnáře. Původně toto knihkupectví vzniklo bez jakéhokoli zaměření, ale zvyšující se poptávka po nábožensko-*spirituální* literatuře způsobila tuto jeho specializaci. Zájem o čistě náboženskou literaturu však postupně klesal, i přesto se však prodává stále, byť omezeně. Vedle knih tvoří nabídku knihkupectví také různé *spirituální* a meditační pomůcky, časopisy, CD, karty, „magické“ kameny a podobně.¹⁴⁵ Co se týče nejprodávanějších knih, tak k nim „v českých *spirituálních* knihkupectvích patřila populárně-psychologická díla, ezoterický výklad dějin a literatura obecně *spirituální*“, poskytující jakýsi „okultní světónázor“. Tato díla leckdy odkazovala k synkreticky pojatým existujícím

¹⁴² NEŠPOR, R. Z. *Lidová náboženská četba na prahu 21. století*, s. 230.

¹⁴³ Tamtéž, s. 245.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 234.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 234.

idealizovaným náboženským tradicím, v nichž hledala inspiraci, „skrytou moudrost“ nebo alternativu vůči hodnotám mainstreamové společnosti.“¹⁴⁶

Prakticky neomezená nabídka různých duchovních směrů, forem či přístupů dle Nešpora vede, stejně jako ve výzkumu P. Heelase a L. Woodheadové (2005), k *„neprodejnosti literatury byt' jen volně odkazující k (etablovaným formám) křesťanství v rámci spirituálního knihkupectví.*“¹⁴⁷ Dále z výsledků šetření vyplývá a potvrzují to i výsledky DIN 2006 (Hamplová), že *„velká část zájemců o spirituální zdroje, respektive lidí, kteří se charakterizují jako „svým způsobem“ duchovní, se sice zároveň považuje za členy křesťanských církví, nicméně nesdílí jejich věrouku a neúčastní se církevního života. S tím souvisí i jejich nedostatečné znalosti novopohanských diskurzů nebo holistické religiozity New Age, respektive to, že jejich jednotlivé projevy – které patrně konzumují – nejsou s to přiřadit k těmto kategoriím, popřípadě o nich neuvažují jako o náboženských fenoménech.*“¹⁴⁸

Z tohoto šetření vyplývá, že: *„Čeští čtenáři sice hledají nějakou religiozitu/spiritualitu, odmítají ji však ztotožnit s církevními formami nebo i s tím, co jakkoli „zavání náboženstvím“.*“¹⁴⁹

2.5.3.3 Výzkum pohřbívání a postojů ke smrti DIN 2006

V rámci projektu DIN se též uskutečnil výzkum v oblasti názorů a postojů ke smrti a pohřbívání, který provedla Olga Nešporová. Zaměřila se na pomníčky u silnic obětem dopravních nehod a dále na proměny pohřebního rituálu v Čechách.

Pomníčky obětem dopravních nehod se v Čechách začaly objevovat v devadesátých letech 20. století. Jejich průzkum proběhl v letech 2005-2007 terénním výzkumem autorky. Další informace zjišťovala rozhovory s tvůrci pomníčků i se zástupci Ředitelství silnic a dálnic. Jedná se o soubor sta pomníčků.

¹⁴⁶ NEŠPOR, R. Z. *Lidová náboženská četba na prahu 21. století*, s. 244.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 236.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 245.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 241.

V mnoha státech Evropy a USA je výstavba a trvání pomníčků určitým způsobem upravena. Ne tak v České republice.¹⁵⁰ Pomníčky v ČR vznikají „*v podstatě nezákonně, na území patřícím státu nebo jiným vlastníkům bez jejich svolení. Ani centrální, ani lokální autority přitom u nás oficiálním způsobem jejich charakter (vzhled, velikost, užití materiály atd.), umístění a délku trvání neregulují.*“¹⁵¹ Existence pomníčků je správci silnic tiše tolerována, pokud však nevádí údržbě silnice. Na místa dopravní nehody jsou nejprve umístěny svíčky, květiny, hračky atd., až později zde bývá umístěno trvalé označení. Nejčastěji to bývá kříž (65 %), dřevěný, kovový či kamenný náhrobek (22 %). Někdy pomníčky obsahují i části vozidla obětí, bývají to kola, pneumatiky atd. Ponejvíce jsou věnovány památce mladých mužů, kteří také na silnicích umírají nejčastěji.¹⁵²

Nešporová se ve své studii snaží odpovědět na otázku, proč se v západních zemích náhle začaly tyto pomníčky objevovat, ačkoli je zde v dopravě nejnižší úmrtnost na světě, která se ještě díky bezpečnostním opatřením stále snižuje.¹⁵³ „*Tato skutečnost napovídá, že příčiny je nutné hledat jinde než v pouhé reakci na množství zabíjených osob. Vysvětlení lze nalézt především v proměnách přístupu ke smrti a v pohřební praxi, včetně velkých změn v rituálech spojených s truchlením.*“¹⁵⁴ Tyto změny souvisí především s tabuizací smrti v moderních společnostech ve 20. století, s jejím vytěsněním z domácího prostředí do nemocnic a pohřebních ústavů. Smrt byla vytlačena z veřejného prostoru, truchlení bylo možné pouze v soukromí. Toto se postupně mění, v Čechách až po roce 1989. Nešporová říká, že právě „*rozšíření pomníčků obětem dopravních nehod (i dalším obětem tragických událostí) ve veřejném prostoru pozdně moderních společností bourá premisu o tom, že smutek a truchlení jsou dnes pouze záležitostmi vnitřních emocí a nepromítají se do sociálního jednání.*

¹⁵⁰ NEŠPOROVÁ, O. *Veřejná připomínka smrti – pomníčky u silnic obětem dopravních nehod*, s. 141-142.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 143.

¹⁵² Tamtéž, s. 143-147.

¹⁵³ Tamtéž, s. 160.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 160.

Ritualizace procesu truchlení v podobě tvorby a údržby pomníčků je jednou z nových personalizovaných možností veřejného projevu smutku a smíření se smrtí. ¹⁵⁵

Toto vytěsnění smrti z veřejného prostoru mělo samozřejmě vliv také na změny pohřebního rituálu v ČR. Další důležitou úlohu hrála také poměrně vysoká míra sekularizace české společnosti. Od roku 1918 se začaly uskutečňovat první kremace a církevní pohřební obřad začal být nahrazován občanským. ¹⁵⁶ „*Ve většině států Evropy si i přes tyto inovace pohřební praxe, spočívající především v její personalizaci, zachovávají náboženské tradice své místo a většina pohřbů se nadále odehrává na náboženském základě. Naproti tomu situace v České republice je značně odlišná, a to nikoli kvůli nižší religiozitě zdejšího obyvatelstva, ale spíše v důsledku jeho negativních postojů vůči organizovaným formám zbožnosti. Jejich přičiněním pak dochází k tomu, že pohřební rituály s účastí duchovních osob tvoří necelou polovinu případů, zatímco zbývající více než polovina pohřebních obřadů má čistě sekulární charakter. (...) Stále roste počet případů, ve kterých se žádný pohřeb nekoná. Tento trend je v porovnání s ostatními evropskými zeměmi značně unikátní a lze jen těžko odhadovat další vývoj. Vzhledem k tomu, jak málo Čechů se hlásí k povoleným církvím a náboženským společnostem, se dá sotva čekat, že by podíl náboženských pohřbů vzrůstal. Je ovšem možné, že se pohřební služby lépe přizpůsobí potřebám pozůstalých, začnou nabízet alternativní typy pohřebních obřadů pro nevěřící a více rozvinou jejich různé formy pro ty, kteří nepatří ani mezi úplné bezvěrce, ani mezi vyznavače organizované zbožnosti.*“¹⁵⁷

I z tohoto průzkumu vyplývá nechuť české společnosti k organizovaným církvím, a to i v případě pohřbů.

¹⁵⁵ NEŠPOROVÁ, O. *Veřejná připomínka smrti – pomníčky u silnic obětem dopravních nehod*, s. 164.

¹⁵⁶ NEŠPOROVÁ, O. *Smrt, umírání a pohřební rituály v české společnosti ve 20. století*, s. 370.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 378.

2.5.3.4 Hlubkový průzkum České Lípy a Mikulova DIN 2006

Největším výzkumem v rámci projektu DIN byl hlubkový výzkum provedený v České Lípě a Mikulově, který byl inspirován výzkumem britských sociologů P. Heelase a L. Woodheadové, jehož cílem bylo zmapování *náboženské a spirituální* scény města Kendal v severní Anglii. V rámci tohoto výzkumu byly zjištěny zásadní odlišnosti mezi *církevním náboženstvím* a *holistickou spiritualitou*. Proto bylo výzkumné pole a následné výstupy z výzkumu na tyto dvě části rozděleny.¹⁵⁸ Z výsledků tohoto výzkumu vyplývá, že náboženství ve své úplnosti není nahrazováno *spiritualitou*. Dle Heelase a Woodheadové ke *spirituální* revoluci sice nedošlo „v rámci sociálních (náboženských) aktivit, je pravděpodobné, že k ní došlo v rámci privatizované zbožnosti.“¹⁵⁹ V závěru studie autoři předpokládají zpomalení růstu *holistické spirituality* a zároveň snižování tradiční církevní zbožnosti. Během čtyřiceti let by se měly tyto dvě skupiny vyrovnat.¹⁶⁰

Výzkum nazývaný „Český Kendal“ se z komparativních důvodů zaměřil na dvě města. Obyvatelstvo jednoho se v průběhu 20. století příliš nezměnilo, nebylo zasaženo odsunem/vysídlením německého obyvatelstva a je tradičně církevně více náboženské (Mikulov). Druhé město (Česká Lípa) bylo po druhé světové válce částečně vysídleno a poté nově osídleno obyvatelstvem bez sociálních vztahů. Cílem srovnání těchto měst bylo mimo jiné zjistit problematiku ne/předávání náboženské víry. Výzkum probíhal v letech 2007-2008. Byly zkoumány místní církve a ve městech působící *holistická/spirituální* sdružení. V České Lípě bylo také provedeno strukturované interview s náhodně vybranou populací. Rozhovorů proběhlo čtyřicet.

Z výzkumu církví a jejich členů v Mikulově vyplynulo, že praktikující věřící, kteří se svou vírou neskrývají, jsou často okolní společností vnímáni jako „...„divní“, „staromódní“, „konzervativní“, příslušníci malých a méně známých církví pak mohou být považováni ještě za „podezřelé“ či „sektáře“. Ze strany okolí jsou konfrontováni s připomínkami negativních stránek z historie církve, členství římskokatolické církve

¹⁵⁸ LUŽNÝ, D., NEŠPOR, R. Z. *Náboženství v menšině*, s. 10-11.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 12.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 14.

*pak často bývá okolím ztotožňováno se členstvím v KDU-ČSL a podrobena kritice.*¹⁶¹
Často se však také setkávají s nezájmem a naprostou lhostejností.¹⁶²

V Mikulově dochází ke snižování počtu tradičně věřících, a to především vinou toho, že mladí lidé, kteří byli vychováni v tradičním římském katolicismu „*ztrácejí o své původní náboženství zájem poté, co odešli z tohoto města, aby získali vzdělání, popř. práci.*“¹⁶³ Vzhledem k tomuto trendu vidí mikulovské církve svou budoucnost pesimisticky.

Nalezení *holistických/spirituálních* skupin či jednotlivců v Mikulově bylo poměrně náročné, protože tyto skupiny nebyly veřejně viditelné. Fungují spíše v rovině sociálního pole a vzájemných vztahů. Někteří lidé se i záměrně vyhýbali navázání kontaktu s výzkumníky.¹⁶⁴ Z výsledků vyplývá, že společným rysem těchto lidí je „*kritický postoj vůči některým institucím moderny (např. ekonomice, zdravotnictví, náboženství).*“¹⁶⁵ Tento kritický postoj však nemusí vést ke „*kontrakturní reakci – obrácení k vlastnímu já nemusí být pouze výsledkem radikální nespokojenosti s životem ve společnosti, (...) ale může být výrazem snahy o kvalitnější život uvnitř společnosti.*“¹⁶⁶

Situace v České Lípě je mnohem složitější. Došlo zde k odsunu/vyhnání českých Němců a město bylo také poznamenáno uranovým průmyslem. Výzkumem bylo zjištěno, že lidé, kteří po odsunu/vyhnání Němců Českou Lípu osídlili, se přes svou původní příslušnost k církvi v novém bydlišti k své církvi již většinou nepřihlásili. Nezapojili se plně do společnosti, nenavázali mezilidské vtahy a tak se nezapojili ani do života církve.¹⁶⁷ Dále z výzkumu vyplynulo, že církve nejsou „*většinou občanů ani jejich představiteli chápány jako standardní součásti občanské společnosti, že zůstávají jakousi „exotickou minoritou“ a samy se této situaci víceméně přizpůsobily. V situaci, kdy se skoro tři čtvrtiny obyvatel města považují za*

¹⁶¹ LUŽNÝ, D., NEŠPOR, R. Z. *Náboženství v menšině*, s. 61.

¹⁶² Tamtéž, s. 199.

¹⁶³ Tamtéž, s. 198.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 66.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 91.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 93.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 198.

*nenáboženské osoby a na církev se dívají v lepším případě s lhostejností a v horším s odporem, se ale také není čemu divit.*¹⁶⁸ V Mikulově panuje ohledně budoucnosti církvi velký pesimismus. Na rozdíl od Mikulova se v České Lípě objevuje malá naděje, a to z toho důvodu, že proti stavu náboženského života před rokem 1989 je dnešní náboženský život v České Lípě vnímán jako jeho oživení.¹⁶⁹

Českolipská *spirituální* scéna je na rozdíl od Mikulova velmi pestrá. Lze v ní sledovat tři hlavní oblasti. Je to zdraví, duchovní rozvoj a sféra (necírkevního) křesťanského uvědomění. Tyto sféry se někdy také částečně prolínají.¹⁷⁰ „*Velmi výrazným rysem (nejen českolipské) spirituální scény je její proticírkevní založení, které je charakteristické pro všechny s výjimkou těch, kteří se mimocírkevním způsobem snažili šířit křesťanské poselství. Proticírkevní a často i protináboženské nálady mnohých tvůrců spirituální scény jakoby veřejnost lákaly a korespondovaly s jejím proticírkevním smýšlením. Jak někteří informátoři přiznali, samo slovo „duchovní“ je často veřejností přijímáno s nelibostí, protože může být implicitně spojováno s náboženstvím a církvemi, které jsou vnímány negativně.*“¹⁷¹ Někteří aktéři se prodejem *spirituality* také živí. Konzumenty těchto služeb jsou především lidé „nevěřící“ a jsou to zpravidla „jiní lidé než ti, kteří se účastní náboženského života církevního nebo se považují za věřící křesťany. (...) Konzumenty i tvůrci spirituální scény jsou přitom nejčastěji lidé středního věkové kategorie či mladší, senioři mezi příznivci spirituální scény prakticky chybí. Podobně jako v případě církevní religiozity mezi nimi ale převažují ženy.“¹⁷² Z výsledků výzkumu však vyplývá, že hlubší zájem o *spiritualitu* projevuje pouze menší část společnosti.

V České Lípě bylo také provedeno strukturované interview s náhodně vybranou populací, ze kterého vyplývá, že náboženské zkušenosti většiny dotázaných se prolínají a není tak možné určit přesné typy *religiozity* a *spirituality*. Početnou skupinou jsou také lidé, kteří jakoukoli víru odmítají, avšak mnozí z nich nevyklučují

¹⁶⁸ LUŽNÝ, D., NEŠPOR, R. Z. *Náboženství v menšině*, s. 142.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 199.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 145.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 163.

¹⁷² Tamtéž, s. 165.

existenci posmrtného života či „něčeho mezi nebem a zemí“. Na otázku po důležitosti náboženství se lidé vyjadřovali nejasně s tím, že o takových věcech nepřemýšlejí.¹⁷³ „Mezi dotázanými byl poměrně značný počet lidí, kteří mluvili o své víře v „Něco, aniž by se to muselo nazývat Bohem“. Jedná se o velmi rozmanitou skupinu, o které není možné říci téměř nic typického. Nacházejí se mezi nimi ovšem nejvíce religiózní lidé, kteří mají značnou zkušenost s různými okultními jevy.“¹⁷⁴ Zajímavým zjištěním z těchto rozhovorů je také to, že „ne vždy se popisované představy shodují s praktikami a obráčeně. Někteří z těch, kdo mluví o víře v Boha, se nemodlí, naopak najdeme takové, kdo chodí do křesťanského kostela, ale v osobního Boha nevěří.“¹⁷⁵

Nabídka *spirituálního* trhu se bude pravděpodobně stále zvětšovat. Není však prozatím tak rozvinutá, jak ji zaznamenali Heelas a Woodheadová v anglickém Kendalu.¹⁷⁶ Církevní organizace tvořící dnes minoritu se budou jistě chtít také rozšiřovat např. v sociální sféře. Avšak vinou existence proticírkevních předsudků to bude velice těžké a pomalé.¹⁷⁷

¹⁷³ LUŽNÝ, D., NEŠPOR, R. Z. *Náboženství v menšině*, s. 182-183.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 183-184.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 184.

¹⁷⁶ HEELAS, P., WOODHEAD, L. *The Spiritual Revolution*.

¹⁷⁷ LUŽNÝ, D., NEŠPOR, R. Z. *Náboženství v menšině*, s. 189.

2.5.4 Výzkum ISSP 2008 – Náboženství

Výsledky mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 – Náboženství jsou shrnuty v publikaci Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí autorek Dany Hamplové a Blanky Řehákové.¹⁷⁸ Jedná se reprezentativní výzkum české religiozity provedený v roce 2008, kterého se účastnilo 1 512 respondentů, jejichž průměrný věk byl 50,5 roku. V této studii autorky rozlišují mezi *institucionalizovanou religiozitou* a *alternativní religiozitou/spiritualitou*. S těmito koncepty pracují jako s ideálními typy, ačkoli jsou si vědomy toho, že v běžném životě mezi nimi nemusí vždy vést jasná hranice.¹⁷⁹

Nejdříve se studie věnuje náboženskému vyznání a jeho souvislosti s věkem, pohlavím, vzděláním či regionem. Co se týče věku, dle výsledků výzkumu „*se za vyšší „tradiční“ religiozitou starších lidí do značné míry skrývá fakt, že patří ke generacím, které ještě běžně chodily do kostela. Když totiž vzala do úvahy zkušenosti z dětství (tj. zda respondenti chodili v dětství do kostela), rozdíly mezi věkovými skupinami zmizely.*“¹⁸⁰ Pokud se podíváme na rozdíly mezi pohlavími, pak prakticky ve všech výzkumech religiozity, ať je definována jakkoli a měříme-li ji v Evropě či v Americe, projevují větší otevřenost vůči náboženství ženy. Existuje mnoho teorií (např. socializační, deprivace, fyziologická a další) pro vysvětlení tohoto rozdílu, avšak žádná ho uspokojivě neobjasňuje. Data týkající se vzdělání a regionu byla převzata z výsledků Sčítání lidu, bytů a domů. Dále byla zjišťována návštěvnost bohoslužeb, která je v Čechách jedna z nejnižších v Evropě. Pouze přibližně 10 % respondentů odpovědělo, že bohoslužby navštěvuje nejméně jednou měsíčně, zato přibližně 60 % uvádí, že na ně nechodí nikdy. Bohoslužby také navštěvují častěji ženy než muži.¹⁸¹ „*Nízký zájem o křesťanství a církve je přitom typický zvláště pro mladé lidi, častěji pro muže než ženy a častěji pro obyvatele Čech než východní Moravy.*“¹⁸²

¹⁷⁸ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí*.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 13-14.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 34.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 37-42.

¹⁸² Tamtéž, s. 50.

V další části práce se Hamplová věnuje tomu, čemu Češi opravdu věří. Nejdříve byla zjišťována víra v Boha.

Tabulka víry v Boha – výsledky výzkumu ISSP 2008 (v %)	
Vím, že Bůh skutečně existuje a nepochybuji o tom.	11,3 %
I když mám pochybnosti, cítím, že v Boha věřím.	10,5 %
Někdy se mi zdá, že v Boha věřím, a někdy, že ne.	6,9 %
Nevěřím v osobního Boha, ale věřím v nějakou Vyšší moc.	16,3 %
Nevím, zda Bůh je, a nevěřím, že se to dá zjistit.	14,8 %
Nevěřím v Boha.	40,3 %
Celkem	100,0%

Tabulka 7 - Víra v Boha – Zdroj: ISSP 2008

Tabulka víry v Boha podle pohlaví – výsledky výzkumu ISSP 2008 (v %)		
	Ženy	Muži
Vím, že Bůh skutečně existuje a nepochybuji o tom.	15,2 %	7,1 %
I když mám pochybnosti, cítím, že v Boha věřím.	12,7 %	8,2 %
Někdy se mi zdá, že v Boha věřím, a někdy, že ne.	7,9 %	5,7 %
Nevěřím v osobního Boha, ale věřím v nějakou Vyšší moc.	18,5 %	13,9 %
Nevím, zda Bůh je, a nevěřím, že se to dá zjistit.	12,9 %	16,8 %
Nevěřím v Boha.	32,9 %	48,3 %
Celkem	100,0%	100,0%

Tabulka 8 - Víra v Boha podle pohlaví – Zdroj: ISSP 2008

Z tabulky je zřejmé, že ženy jsou religióznější než muži, a to platí nejen pro víru v Boha, ale pro víru v nadpřirozené fenomény vůbec. Z tabulek také vyplývá, že většina české populace v Boha nevěří. Jsou tedy Češi ateisté? To zjistíme v další tabulce, která se týká víry v nadpřirozené fenomény a zachycuje výsledky ISSP 2008 a DIN 2006.

Tabulka - Souhlas s religiálními výroky (v %)									
ISSP 2008					DIN 2006				
	Ano		Ne		Ano		Ne		
Víra v:	Rozhod.- Pravděp.		Pravděp.- Rozhod.		Rozhod.- Pravděp.		Pravděp.- Rozhod.		
Posmrtný život	9,5	17,3	23,9	49,3	11,9	24,2	26,4	37,5	
Nebe	8,5	14,3	20,5	56,6	10,2	16,0	49,3	24,5	
Peklo	6,4	11,7	20,4	61,6	8,3	13,2	24,8	53,7	
Zázraky	6,7	16,3	24,2	52,8	8,4	18,6	26,1	46,8	
Amulety	8,5	38,3	31,4	21,9	5,6	37,0	27,0	30,3	
Hvězdy	8,0	31,9	35,0	25,1	9,6	36,5	26,3	27,6	
Věštec	9,3	39,7	30,7	20,3	10,8	42,2	24,0	23,0	
Léčitel	10,1	35,6	27,2	27,2	9,3	31,8	25,3	33,6	
Reinkarnace	3,6	12,1	23,1	61,3					
Nirvána	2,4	8,4	22,7	66,5					
Zesnulý předci	4,2	14,6	22,0	59,2					
Zdroj: ISSP 2008, DIN 2006									

Tabulka 9 - Porovnání odpovědí výzkumu ISSP 2008 a DIN 2006

„ISSP 2008 - na rozdíl od starších výzkumů – sledoval i religiální koncepty vycházející z východních náboženství, jejich popularitu však nepotvrdil. V možnost nirvány, tj. osvobození od pozemských žádostí, věřil jen jeden dotazovaný z deseti (10,8 %), a myšlenku, že se lidé rodí znovu a znovu na tento svět, přijímalo přibližně 15 procent respondentů.“¹⁸³

V rámci výzkumu byly také zjišťovány sympatie k církvím a náboženstvím. Od nejsympatičtějšího po nejméně sympatické jsou řazeny takto: křesťanství, katolicismus, protestantismus, buddhismus, židovství, novopohanství, New Age a islám, nejméně sympatií získali svědkové Jehovovi.¹⁸⁴

¹⁸³ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí, s. 57.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 45.

Ačkoli velká část české populace věří v existenci nadpřirozených jevů, je otázkou, zda tyto druhy víry také „vnímá jako projevy náboženství, respektive, jaké aktivity hodnotí jako náboženské a jaké nikoli.“¹⁸⁵ Výsledky naznačují, „...že Češi vnímají jako náboženské pouze aktivity a představy spojené s institucionalizovaným náboženstvím, zatímco víra v nadpřirozeno stojící mimo církevní věrouku je považována za nenáboženskou. Ve výzkumu ISSP 2008 tak přibližně čtyři pětiny respondentů souhlasily s tím, že účast na bohoslužbách nebo souhlas s církevním učením je projev náboženství (82,7 %, respektive 75,9 %). Tři pětiny respondentů však byly přesvědčeny, že věřit ve věštby není projevem náboženství (59,1 %) a tři čtvrtiny dotazovaných nesouhlasilo s tím, že víra v nadpřirozené schopnosti léčitelů, by měla být zařazena mezi náboženské projevy (71,0 %).¹⁸⁶

Ve čtvrté části práce se autorky snaží pomocí faktorové analýzy vysledovat za jednotlivými obsahy víry jistou pravidelnost. Hledají určitou „souvislost mezi zájmem o náboženské otázky a nadpřirozeno a základními sociodemografickými charakteristikami, jako jsou pohlaví, věk a vzdělání.“¹⁸⁷ Z faktorové analýzy vyplynulo, „...že náboženské představy lze rozdělit do tří skupin: tradiční křesťanské, alternativní religiozitu a víru ovlivněnou východní tradicí.“¹⁸⁸ Výsledky „analýzy ukázaly, že víra v prvky křesťanské tradice je běžnější mezi ženami, staršími lidmi a jedinci s nižším vzděláním. V případě alternativní religiozity (...) opět platí, že je typická spíše pro ženy. Souvislost s věkem však není tak přímočará, jako byla v případě křesťanů: nejméně „věřících“ v horoskopy, věštce a léčitele není mezi nejmladší věkovou skupinou, ale ve středním věku. Data ISSP rovněž naznačují, že i vliv vzdělání je v případě alternativní religiozity složitější. Zatímco v případě žen má vzdělání sekularizační efekt, u mužů jsme našli opačnou tendenci: vzdělanější muži byli otevřenější tomuto typu náboženských představ častěji než jejich méně vzdělané protějšky.(...) Náboženské představy vycházející z východních tradic byly opět častější mezi ženami než mezi muži. V případě zájmu o východní náboženství (či alespoň

¹⁸⁵ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí, s. 62.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 62.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 74.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 74.

v případě víry v reinkarnaci, možnost dosažení nirvány či působení zesnulých předků) jsme však nenalezli žádnou souvislost se vzděláním.“¹⁸⁹ Dále bylo zjištěno, že „zatímco mladší muži se zdají být atributům východních náboženství otevřenější než starší muži, u žen platí pravý opak: starší ženy věří těmto fenoménům častěji než ženy mladší.“¹⁹⁰

Poslední kapitola byla věnována náboženské socializaci v dětství a následným zájmem o náboženství v dospělosti. Z výsledků výzkumu četnosti návštěv bohoslužeb, přínaležitosti rodičů k určitému vyznání atd. vyplývá, že vliv rodičů na vztah dítěte k náboženství je nepochybný. „V rodinách, kde rodiče nebyli v žádném kontaktu s náboženstvím, byla šance, že u dítěte tomu bude jinak, zcela mizivá, a to zvláště u chlapců. Naopak tam, kde rodiče byli v nějakém kontaktu s náboženstvím, byla velká šance, že u dětí tomu bude také tak, obzvláště u dívek. Rovněž doba, ve které byl respondent jedenáctiletým nebo dvanáctiletým dítětem, má významný vliv. U respondentů dříve narozených se přenášel kontakt s náboženstvím z rodičů na děti častěji.“¹⁹¹

Závěrem lze říci, že výsledky toho výzkumu potvrzují závěry starších výzkumů religiozity. Nepochybně z nich vyplývá, „že Češi sice projevují poměrně malý zájem o organizované církevní náboženství (zvláště v rámci tradičních církví), to z nich však nečiní sekulární jedince.“¹⁹² V Čechách je „značně rozšířená víra v nadpřirozeno magického charakteru (např. víra v amulety, věštce, léčitele nebo horoskopy).“¹⁹³ Analýzy také ukázaly, že ani „vzdělanější Češi nejsou vůči tomuto trendu nijak imunní. (...) Srovnání se staršími výzkumy přitom ukázala, že víra v magii je v české společnosti vysoká stabilně.“¹⁹⁴

Proč je tomu tak, však není zcela jasné. Hamplová a Řeháková závěrem své práce uvádějí: „Odpověď na otázku, proč velká část populace věří v existenci

¹⁸⁹ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí, s. 75.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 75.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 87.

¹⁹² Tamtéž, s. 89.

¹⁹³ Tamtéž, s. 89.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 89.

a působení nadpřirozených sil, v datech ISSP nenajdeme a můžeme o ní jen spekulovat. Je možné, že se za touto tendencí opravdu skrývá zkušenost s komunistickým režimem. Nepředvídatelnost chování tohoto režimu a nemožnost ovlivňovat okolnosti svého života standardními prostředky tak opravdu mohla vést k zájmu o nástroje magie. Stejně je ale možné, že mají pravdu zastánci teorie náboženské mobilizace a že příčinu je třeba hledat v nelákavé nabídce českých církví, která zájemce o náboženské „produkty“ spíše odrazuje, než přitahuje. Zavrhnout však nemůžeme ani specifikum české historické zkušenosti, která Čechy ve velkých počtech odvedla z náručí katolické církve v situaci, kdy protestantské církve byly příliš slabé na to, aby vzniklé vakuum zaplnily.“¹⁹⁵

¹⁹⁵ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí*, s. 89-90.

3 Praktická část – vlastní výzkum

Tato část práce se věnuje vlastnímu výzkumu v oblasti *religiozity* a *spirituality*. Sociologických výzkumů náboženství bylo uskutečněno poměrně hodně, avšak jsou příliš zaměřeny na formální stránku věci – ptají se na příslušnost k církvi, soustřeďují se na četnost návštěv bohoslužeb, na důvěru v církvev či na názor na existenci Boha. Výzkumy provedené v rámci psychologie náboženství se naopak výlučně soustřeďují na prožitky respondentů. Např. otázky Pražského dotazníku se zaměřily především na vnímání sounáležitosti s přírodou, sjednocení já s vyšší skutečností, radosti z lidské pospolitosti, soucitu s trpícími či chápání smrti jako návratu domů. Test spirituální citlivosti je zase založen na předložení evokativních obrazů respondentům, kteří pak zaškrtnou jednu z nabízených možností, jež vyjadřuje nejbližší vyvolaný pocit.¹⁹⁶ Zatímco výzkumy psychologie náboženství byly zaměřeny také na mladou generaci, sociologické výzkumy v této věkové kategorii provedeny nebyly.

Náš výzkum byl tedy proveden především z důvodu doplnění chybějících dat ze sociologických výzkumů mládeže v oblasti náboženství. V této praktické části diplomové práci proto připravuji, provádím a vyhodnocuji dotazníkové šetření, které vychází ze sociologických výzkumů náboženství, avšak také se ptá na prožitky respondentů. Šetřením se snažím zjistit, zda studenti přemýšlí nad životem a jeho smyslem, zda si uvědomují smrt a jak se k ní staví. Také zjišťuji, zda jsou si vědomi existence jistého přesahu vlastní osoby (transcendence). Přestože drtivá většina respondentů není tradičně religiózní a nepřínáleží k žádné z registrovaných církví, ptám se, zda v sobě nosí představu Boha či nějaké vyšší moci a zda věří v posmrtný život. Další oblastí, na kterou se ptám, je magie a víra v další nadpřirozené fenomény.

Vzhledem k většině studentů, kteří nejsou tradičně religiózní, avšak vyjadřují religiózní názory a postoje, označuji tyto názory a postoje v práci jako spirituální.

¹⁹⁶ ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 289.

Průzkum byl proveden mezi mládeží ve věkové kategorii 15 – 19 let. Výsledky tohoto šetření jsou dále porovnány s výsledky výzkumu DIN 2006, ISSP 2008 a Sčítání lidu, bytů a domů.

Otázky typu a způsobu víry dnešní české společnosti, která je svým stavem i vývojem jedinečná a jež možná představuje model budoucího evropského vývoje vůbec, je jedním z nejzajímavějších současných témat. Vždyť otázka víry je otázkou po společnosti, po politické situaci, po životě člověka vůbec.

3.1 Použitá metoda

Pro zjištění dat byla použita metoda kvantitativního výzkumu, a to formou dotazníkového šetření. V dotazníku jsou uzavřené otázky a otázky vědomostní (otevřené). Výběr otázek vychází ze studie Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí - Výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 – Náboženství. Otázky pro tento dotazník však byly upraveny a podle potřeby doplněny.

3.2 Vzorek

Respondenty tohoto výzkumu jsou studenti Gymnázia J. A. Komenského v Novém Strašecí. Celkem se výzkumu zúčastnilo 140 studentů, z toho je 76 dívek a 64 chlapců, ve věkové kategorii 15 – 19 let. Tato věková kategorie byla vybrána z důvodu chybějících sociologických výzkumů této kategorie. Dále byla tato věková kategorie zvolena jako možná vize postojů budoucí české inteligence, potažmo celé české společnosti.

3.3 Podmínky uskutečnění sběru dat

Dotazníky vyplnili studenti prvních až čtvrtých ročníků v rámci hodiny vyučovacího předmětu základy společenských věd. Na studenty dohlíželi pedagogové, což zaručilo stoprocentní návratnost dotazníků. Dotazníky byly studentům předloženy během listopadu a prosince 2014.

3.4 Příprava kvantitativního výzkumu

Kvantitativní výzkum započal nejprve určením výzkumných otázek a jejich formulací do operacionalizovatelných hypotéz. Posléze následovalo vytvoření samotného dotazníku. Některé otázky v dotazníku byly inspirovány výzkumem české religiozity, který byl uskutečněn v rámci Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP v roce 2008, jehož výsledky byly publikovány ve studii Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí - Výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 – Náboženství. Podobnost otázek byla nutná z důvodu možnosti komparace výsledků výzkumů. Tyto otázky však byly poněkud upraveny, doplněny a také odpovědní škála byla rozšířena. Úpravy byly provedeny především z toho důvodu, aby respondenti otázkám správně porozuměli a aby bylo respondentům umožněno co nejpřesněji se vyjádřit.

3.5 Předvýzkum

Předvýzkum se provádí z důvodu ověření výzkumného nástroje. Tedy toho, zda dotazník správně funguje. Zjišťuje se, zda respondenti položeným otázkám dobře porozuměli a zda dotazník odpovídá na otázky, pro jejichž zodpovězení byl konstruován.

V tomto případě předvýzkum proběhl pouze zjednodušeně, a to s pěti respondenty, kteří studují střední školu a jsou ve věku 15 – 19 let. V dotazníku bylo objeveno několik nepřesností, které byly následně opraveny. Celková konstrukce dotazníku pro zjištění hledaných informací a ověření hypotéz se jevila správná.

3.6 Použité nástroje k analýze dat

Ke zpracování dat byl použit tabulkový procesor Microsoft Excel a internetová služba Marketingové průzkumy.cz.

3.7 Dotazník

Dotazník se skládá z 25 povinných otázek a dvou nepovinných podotázek.

3.7.1 Rozdělení otázek v dotazníku

Dotazník je složen ze sedmi částí. První část je obecná, respondent zde vyplní, zda je muž či žena a jakého je věku. Kolonka věk slouží pro ověření věkové skupiny. Rozdělení na ženy a muže umožňuje při vyhodnocení dotazníku porovnávat odpovědi v závislosti na pohlaví.

Druhá část je znalostní. Respondenti zde odpovídají na čtyři otázky, které se týkají znalostí křesťanství.

Třetí část dotazníku se týká vnímání světa respondentem. Uvědomování si smrtelnosti, vnímání jistého přesahu (transcendence) vlastní osobnosti a uvažování o smyslu světa či svého života.

Čtvrtá část je složena z deseti otázek, které se týkají nadpřirozených fenoménů. Osm z těchto otázek je koncipováno jako dvojice otázek, přičemž jedna otázka z dvojice se dotazuje na konkrétní chování a druhá na uvažování o daném jevu. Tyto dvojice by měly mít přibližně stejný poměr zamítavých odpovědí - jedná se o ověřování poměru odpovědí. Dále je zde zařazena otázka, která se týká uvědomování si přesahu vlastní osoby a snahy o jeho ovlivnění, tzv. smlouvání s Bohem. Poslední otázka této části se dotazuje na víru v Boha.

Pátá část dotazníku se týká náboženského vyznání respondenta a jeho rodičů. Dále je zde otázka, která zjišťuje míru sympatie k různým náboženským vyznáním.

Šestá část obsahuje dvě otázky týkající se smrti a znovuzrození. Vzhledem k emočnímu náboji tématu smrti byla škála odpovědí v těchto otázkách rozšířena.

V sedmé části je zjišťováno, zda uvedené činnosti jsou respondenty chápány jako projev náboženskosti či nikoli.

Znění dotazníku je v práci uvedeno jako příloha č. 1.

Příloha č. 2 je tvořena pěti vybranými vyplněnými dotazníky.

3.8 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je ověření výzkumných otázek – hypotéz. Dále je provedena samostatná interpretace výsledků našeho výzkumu. Výsledky tohoto šetření jsou v další kapitole porovnány se sociologickými výzkumy ISSP 2008, DIN 2006 a výsledky Sčítání lidu, bytů a domů 2001.

3.8.1 Výzkumné otázky

H1: Ověřuje, zda ženy vykazují více kladných odpovědí u otázek týkajících se víry v existenci Boha, nějaké síly či vyšší moci a víry v další nadpřirozené fenomény nežli muži. Tato hypotéza se opírá mimo jiné o výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 – Náboženství.

H2: Ověřuje, zda se náboženské vyznání reprodukuje na děti. Náboženské vyznání rodičů ovlivňuje víru respondenta v tom smyslu, že děti věřících rodičů budou častěji uvádět konkrétní náboženské vyznání než ostatní respondenti. Tato hypotéza se opírá o výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 – Náboženství.

H3: Předpokládá, že respondent, který vyrůstá v rodině, kde je alespoň jeden z rodičů věřící, bude mít větší znalosti otázek znalostního okruhu křesťanství v porovnání s těmi, kteří uvádějí, že žádný z rodičů věřící není.

H4: Respondenti, kteří se identifikovali s konkrétní (křesťanskou) církví, neodpovídají na předložené otázky v souladu s křesťanským učením. V jejich názorech a postojích se objevuje synkretismus. Tato hypotéza se opírá o výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 1998.

3.9 Ověření hypotéz

V této kapitole jsou ověřeny výzkumné úkoly - hypotézy. Dotazník je zpracován a vyhodnocen. Na základě výsledků jsou hypotézy potvrzeny či vyvráceny.

H1: Ženy vykazují více kladných odpovědí u otázek týkajících se víry v existenci Boha či nějaké síly a víry v další nadpřirozené fenomény nežli muži.

Tato hypotéza se opírá mimo jiné o výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 – Náboženství. Z výsledků ISSP 2008 vyplývá, „že se téměř 60 procent českých žen domnívá, že je možné předvídat budoucnost, a více než polovina věří, že amulety občas přinášejí štěstí nebo že léčitelé mají schopnosti nadpřirozeně uzdravovat. Podíl mužů, který podobným fenoménům věří, je přitom ve všech případech přibližně o třetinu nižší než podíl žen, a mezi muži tak převažují „racionální“ jedinci odmítající působení podobných nadpřirozených jevů.“¹⁹⁷

Ověření:

Umíte si představit situaci, ve které byste požádal/a o pomoc léčitele?

	Ženy	Muži
Určitě Ano	28,9 5%	12,50 %
Spíše Ano	21,05 %	17,19 %
Spíše Ne	25,00 %	25,00 %
Určitě Ne	13,16 %	31,25 %
Nevím	11,84 %	14,06 %

Nosíte (nebo jste někdy nosil/a) nějakou věc pro štěstí?

	Ženy	Muži
Ano často	50,00 %	28,13 %
Ano občas	31,58 %	29,69 %
Spíše Ne	11,84 %	17,19 %
Nikdy	6,58 %	21,88 %
Nevím	0,00 %	3,13 %

¹⁹⁷ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí*, s. 59.

Jak často čtete horoskopy?

	Ženy	Muži
Denně, nebo téměř denně	0,00 %	1,56 %
Několikrát týdně	7,89 %	1,56 %
Několikrát měsíčně	31,58 %	10,94 %
Méně často	40,79 %	43,75 %
Horoskopy nečtete nikdy	19,74 %	42,19 %

Myslíte si, že někteří věštcí mohou poznat budoucnost?

	Ženy	Muži
Určitě Ano	18,42 %	12,50 %
Spíše Ano	25,00 %	15,63 %
Spíše Ne	35,53 %	32,81 %
Určitě Ne	10,53 %	34,38 %
Nevím	10,53 %	4,69 %

Myslíte si, že postavení hvězd v den narození může nějak ovlivnit osobnost či život člověka?

	Ženy	Muži
Určitě Ano	25,00 %	6,25 %
Spíše Ano	25,00 %	12,50 %
Spíše Ne	26,32 %	39,06 %
Určitě Ne	14,47 %	29,69 %
Nevím	9,21 %	12,50 %

Myslíte si, že někteří lidé mají léčitelské schopnosti?

	Ženy	Muži
Určitě Ano	25,00 %	12,50 %
Spíše Ano	35,53 %	28,13 %
Spíše Ne	26,32 %	26,56 %
Určitě Ne	7,89 %	29,69 %
Nevím	5,26 %	3,13 %

Myslíte si, že některé předměty mohou svým nositelům přinést štěstí?

	Ženy	Muži
Určitě Ano	28,95 %	20,31 %
Spíše Ano	36,84 %	29,69 %
Spíše Ne	23,68 %	21,88 %
Určitě Ne	2,63 %	14,06 %
Nevím	7,89 %	14,06 %

Napadlo Vás někdy, že byste se na něco chtěl/a dotázat věštce např. kartářky nebo jiné osoby, která umí údajně nahlédnout do budoucnosti?

	Ženy	Muži
Ano mockrát	21,05 %	7,81 %
Ano párkrát	34,21 %	20,31 %
Spíše Nenapadlo	19,74 %	23,44 %
Ne nikdy	23,68 %	46,88 %
Nevím	1,32 %	1,56 %

Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu.
Myslíte, že Bůh existuje?

	Ženy	Muži
Vím, že Bůh existuje.	5,26 %	4,69 %
Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.	11,84 %	0 %
Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.	60,53 %	48,44 %
Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděl/a.	7,89 %	18,75 %
Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.	3,95 %	17,19 %
Žádný Bůh ani žádné "něco" neexistuje.	10,53 %	10,94 %

Tabulka 10 - Víra v nadpřirozené fenomény v závislosti na pohlaví

Závěr: Tato hypotéza se beze zbytku potvrdila. Ve všech otázkách, které se týkají víry v Boha či v jiné nadpřirozené fenomény, vykazují větší podíl kladných odpovědí ženy než muži.

H2: Náboženské vyznání rodičů ovlivňuje víru respondenta v tom smyslu, že děti věřících rodičů budou častěji uvádět konkrétní náboženské vyznání než ostatní respondenti. Hypotéza vychází z šetření ISSP 2008. Zde více než 98 % dotazovaných, jež se v tomto výzkumu přihlásilo ke katolické církvi, pocházelo z katolické rodiny.

Ověření: 23 respondentů uvedlo, že je alespoň jeden z rodičů věřící. Vyznání rodičů uvedli křesťanství nebo katolictví. Když se tyto respondenti měli vyslovit ke svému vyznání, 7 respondentů se označilo za římské katolíky, 1 se označil za buddhistu, 3 za věřící bez církevní příslušnosti, 7 respondentů tvrdí, že nejsou věřící, 2 se považují za ateisty a 3 nevědí. V ostatních dotaznících se již nikdo ke křesťanství nebo katolictví nepřihlásil, k buddhismu se přihlásili 4 další respondenti.

Závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H3: Respondent, který vyrůstá v rodině, kde je alespoň jeden z rodičů věřící, bude lépe odpovídat na otázky znalostního okruhu křesťanství v porovnání s těmi, kteří uvádějí, že žádný z rodičů věřící není.

Ověření: 23 respondentů uvedlo, že je alespoň jeden z rodičů věřící. Těchto 23 respondentů vyplnilo celkem 92 znalostních otázek, z toho bylo 69 odpovědí správných, což je 75% úspěšnost. Zbýlých 117 studentů vyplnilo celkem 468 otázek, z nichž bylo správně 317, a to je pouze 67,3% úspěšnost.

Závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H4: Respondenti, kteří se identifikovali s konkrétní (křesťanskou) církví, neodpovídají na předložené otázky v souladu s křesťanským učením.

Ověření: Ke křesťanství – katolictví se přihlásilo celkem 7 studentů. Otázku na možnost opětovného narození zodpovědělo kladně 5 respondentů, dotázat se věstkyně by chtěli 3 respondenti, předměty nosí štěstí 5 respondentům, léčitele by požádalo o pomoc 5 respondentů a podle 5 studentů postavení hvězd ovlivňuje lidský život. Pouze 1 respondent odpovídal jako „pravověrný“ katolík.

Závěr: Hypotéza byla potvrzena.

3.10 Samostatná interpretace výsledků našeho šetření

V této kapitole jsou uvedeny vybrané výsledky šetření.

3.10.1 Znalostní okruh

Ve znalostním okruhu bylo všem 140 studentům položeno celkem 560 otázek, z kterých bylo zodpovězeno 386 správně, což představuje úspěšnost 68,9 %. Na základě tohoto šetření můžeme říci, že ačkoli znalost křesťanství a jeho učení v populaci klesá, základní znalosti křesťanství přesto většina respondentů prokázala.

3.10.2 Úvahy o životě

V okruhu Úvahy o životě, byly studentům předloženy 3 otázky. První z nich se týkala úvah o smrti. V této otázce uvedlo odpověď, že o smrti uvažuje často nebo občas, 78,95 % dívek, chlapci se kladně vyjádřili pouze v 65,62 %. Z těchto hodnot vyplývá, že přemýšlením o smrti se zabývá o 13 % více dívek než chlapců.

Přemýšlíte někdy o smrti? (podle pohlaví)	Muži	Ženy
Ano často	26,56 %	18,42 %
Ano občas	39,06 %	60,53 %
Spíše Ne	31,25 %	18,42 %
Ne nikdy	3,13 %	2,63 %
Nevím	0,00 %	0,00 %

Tabulka 11- Úvahy o smrti v % podle pohlaví

Celkově si smrt uvědomuje a také o ní přemýšlí téměř 73 % studentů. To je poměrně vysoký počet, který ukazuje, že většina studentů je hloubavá, není povrchní a závažnost života si uvědomuje.

Přemýšlíte někdy o smrti?	Podíl
Ano často	22,14 %
Ano občas	50,71 %
Spíše Ne	24,29 %
Ne nikdy	2,86 %
Nevím	0,00 %

Tabulka 12 - Úvahy o smrti – celkový počet

Odpovědi na otázku po uvědomování si přesahu byly vyrovnané. Kladnou odpověď uvedlo 48,68 % dívek a 46,88 % chlapců, tj. 47,86 % z celkového počtu respondentů. Rovinu přesahu si uvědomuje necelá polovina dotázaných. O smyslu života či světa uvažuje 69,74 % dívek a 73,44 % chlapců, tedy 71,43 % všech dotázaných. Tyto vysoké počty ukazují odpovědný přístup studentů k sobě i ke světu.

3.10.3 Víra v magii a nadpřirozené fenomény

V této části dotazníku je celkem 8 otázek, které se dotazují na 4 druhy jevů: sílu talismanů, schopnosti léčitelů, sílu hvězd a možnost věštění. Tyto otázky (11-18) jsou koncipovány jako čtyři dvojice otázek, přičemž jedna otázka z dvojice se dotazuje na konkrétní chování a druhá na uvažování o daném jevu. Tyto dvojice by měly vykazovat stejný poměr zamítavých odpovědí. Jde o odmítnutí možnosti existence daného jevu. Jedná se o ověřování odpovědí.

Odpovědi na otázky týkající se víry v nadpřirozené fenomény v našem šetření

Umíte si představit situaci, ve které byste požádal/a o pomoc léčitele?

Určitě Ano	21,43 %	
Spíše Ano	19,29 %	
Spíše Ne	25,00 %	
Určitě Ne	21,43 %	záporné vyjádření celkem 46,43 %
Nevím	12,86 %	

Myslíte si, že někteří lidé mají léčitelské schopnosti?

Určitě Ano	19,29 %	
Spíše Ano	32,14 %	
Spíše Ne	26,43 %	
Určitě Ne	17,86 %	záporné vyjádření celkem 44,2 %
Nevím	4,29 %	

Nosíte (nebo jste někdy nosil/a) nějakou věc pro štěstí?

Ano často	40,00 %	
Ano občas	30,71 %	
Spíše Ne	14,29 %	
Nikdy	13,57 %	záporné vyjádření celkem 27,86 %
Nevím	1,43 %	

Myslíte si, že některé předměty mohou svým nositelům přinést štěstí?

Určitě Ano	25,00 %	
Spíše Ano	33,57 %	
Spíše Ne	22,86 %	
Určitě Ne	7,86 %	záporné vyjádření celkem 30,72 %
Nevím	10,71 %	

Jak často čtete horoskopy?

Denně, nebo téměř denně	0,71 %	
Několikrát týdně	5,00 %	
Několikrát měsíčně	22,14 %	
Méně často	42,14 %	
Horoskopy nečtete nikdy	30,00 %	záporné vyjádření celkem 72,14 %

Myslíte si, že postavení hvězd v den narození může nějak ovlivnit osobnost či život člověka?

Určitě Ano	16,43 %	
Spíše Ano	19,29 %	
Spíše Ne	32,14 %	
Určitě Ne	21,43 %	záporné vyjádření celkem 53,57 %
Nevím	10,71 %	

Napadlo Vás někdy, že byste se na něco chtěl/a dotázat věštce např. kartářky nebo jiné osoby, která umí údajně nahlédnout do budoucnosti?

Ano mockrát	15,00 %	
Ano párkrát	27,86 %	
Spíše Nenapadlo	21,43 %	
Ne nikdy	34,29 %	záporné vyjádření celkem 55,72 %
Nevím	1,43 %	

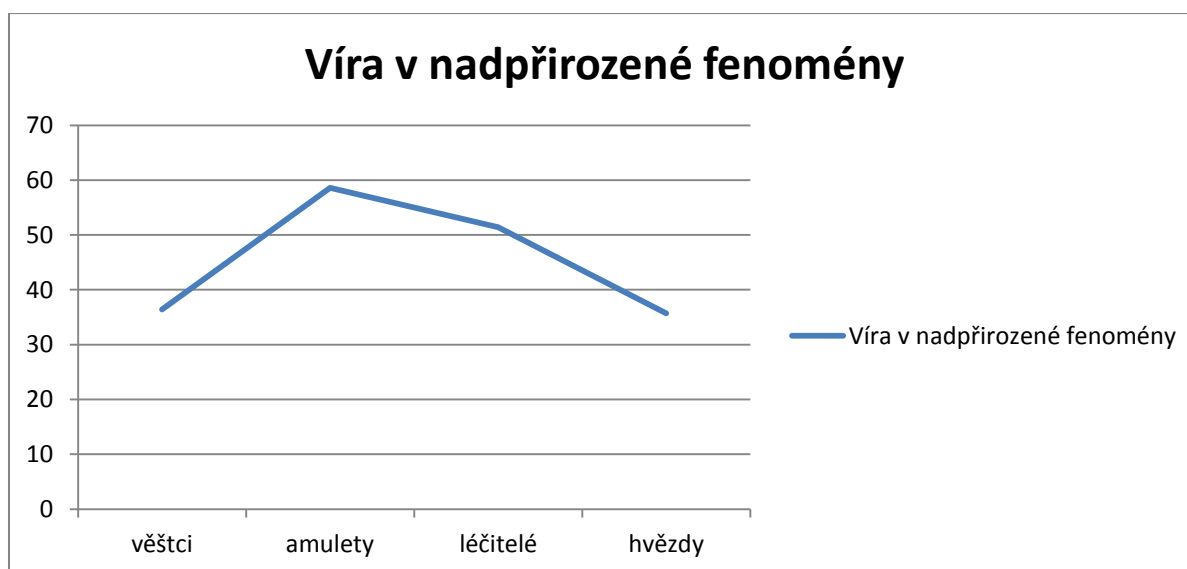
Myslíte si, že někteří věštcí mohou poznat budoucnost?

Určitě Ano	15,71 %	
Spíše Ano	20,71 %	
Spíše Ne	34,29 %	
Určitě Ne	21,43 %	záporné vyjádření celkem 55,72 %
Nevím	7,86 %	

Tabulka 13 - Víra v nadpřirozené fenomény

Tři dvojice otázek mají přibližně stejný počet záporných odpovědí. Možnost, že by někteří lidé měli léčitelské schopnosti, odmítlo přibližně 45 % respondentů, že některé věci nosí štěstí, odmítlo přibližně 30 % respondentů. Víra v léčitelské schopnosti a sílu amuletů se v našem dotazníku jeví jako velmi silná. Možnost existence věšteckých schopností odmítlo přibližně 56 % respondentů. Víra ve věštby je v našem šetření výrazně nižší než víra v léčitele a amulety. Jedinou výjimkou je dvojice otázek, která se týká čtení horoskopů a víry ve vliv hvězd na lidský osud. Možnost vlivu hvězd odmítá více než polovina respondentů. Horoskopy však nečte nikdy 30 % respondentů, a maximálně jednou za měsíc se na ně podívá více než 42 % respondentů. 72 % respondentů tedy uvedlo úplný nebo skoro úplný nezájem o horoskopy. Tento rozdíl by mohl být způsoben obecně rozšířeným přesvědčením o nízké kvalitě horoskopů uveřejňovaných v časopisech a na internetu, které jsou vnímány spíše jako zábava. Horoskopy, vytvořené profesionálním astrologem na míru, se však pravděpodobně těší větší vážnosti.

Pro názornost zde uvádíme samostatný graf kladných odpovědí na otázky týkající se víry v nadpřirozené fenomény.

Tabulka 14 - Víra v nadpřirozené fenomény – graf

Velmi zajímavé výsledky poskytly odpovědi na otázku č. 12, která se dotazovala na nošení věcí pro štěstí. Celkem na tuto otázku odpovědělo kladně 70,7 % respondentů.

Součástí této otázky byla také dobrovolná podotázka, kam měli respondenti napsat, co přesně pro štěstí nosí. Studenti např. uvedli: náramek, růženec, prstýnek po prababičce, skaraba od egyptského kamaráda - nosí štěstí, řetízek s andělem, talisman (dárek, kamínek, řetízek), náušnice, hodinky, malou větvičku (dárek), řetízek s keltským znakem, čtyřlístek, draka, plyšového medvídka, malé figurky, co už nosil děda i babička, propisku, malou podkovu, želvu na řetízku, ametyst, zaječí tlapku, řetízek se čtyřlístkem, propisku od přítele, tetování, čínskou minci, křížek na krku, Bafometovu pečeť, náramek vyrobený v klášteře v Řecku, slona, pentagram, malou plastovou hračku, tužku na důležité písemky, kaštan pro štěstí, přívěsek jin a jang, houslový klíč jako přívěsek – talisman, přívěsek – rybička, křišťál, knoflík, ponožky s Batmanem od přítelkyně, plyšovou ovečku Shaun – maličkou, destičku Škoda z auta Škoda 120, šestihrannou házečí kostku, nechci odpovědět - velice intimní, prsten od zemřelé kamarádky, svůj živly očarovaný pentagram, žolík v peněžence atd.

Tyto předměty nelze jistě považovat za čarovné amulety. Avšak pro své majitele zřejmě jisté kouzlo mají. Na otázku, zda některé předměty mohou svým majitelům přinést štěstí, odpovědělo kladně 58,57 % respondentů a téměř 11 % respondentů „nevědělo“. Možnost, že by předměty nosily štěstí, odmítlo 30,72 % dotázaných, což v podstatě odpovídá cca 70 % respondentů, kteří uvedli, že nosí věci pro štěstí.

K tématu věcí pro štěstí považují také za důležité poznamenat, že mnoho respondentů, kteří uvedli jako věci pro štěstí křížky či růžence, se často považuje za věřící bez příslušnosti k církvi či nevěřící. Mezi ateisty nikdo takový nebyl.

Jako zvláštní se také jeví nízký počet kladných odpovědí na otázku týkající se čtení horoskopů (celkem 27,85 % respondentů) a naopak vysoký počet respondentů, kteří uvedli, že horoskopy nečtou nikdy (30 %). Celkem 42,14 % respondentů uvedlo, že horoskopy čtou maximálně jednou za měsíc.

Na otázku č. 18, která se dotazovala, zda respondenta někdy napadlo navštívit věštce, odpovědělo kladně necelých 43 % respondentů. Pokud se soustředíme na ženy, pak tato myšlenka několikrát napadla více než 55 % žen. Tato otázka také obsahovala nepovinnou podotázku, kam měli respondenti v případě kladné odpovědi napsat, zda věštce skutečně navštívili a kolikrát. Skutečně tak učinili dva chlapeci a osm dívek. Dotazníkového šetření se účastnilo celkem 76 dívek a 8 z nich uvedlo, že navštívily kartářku, což je 10,52 % všech žen. Z celkového počtu tak učinilo 7,1 % respondentů.

V této otázce však také vystupuje určitý rozpor mezi vírou v možnost věštby (36,4 %) a pokusem věštce navštívit (43 %). Poměr zamítavých odpovědí k možnosti věštění je 56 % respondentů, což umožňuje zbylým 44 % uvažovat o návštěvě věštce.

3.10.4 Víra v Boha

Zde uvádíme tabulku víry v existenci Boha, a to nejdříve celkově. Níže uvádíme tabulku, ze které jsou vyřazeni respondenti, již uvedli jako své vyznání křesťanskou víru. Dále je zde uvedena tabulka víry v Boha v závislosti na pohlaví.

Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu. Myslíte, že Bůh existuje?

ODPOVĚĎ	POČET	PODÍL
a) Víím, že Bůh existuje.	7	5,00 %
b) Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.	9	6,43 %
c) Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.	77	55,00 %
d) Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděla.	18	12,86 %
e) Nevím, zda Bůh existuje, a je mi to jedno.	14	10,00 %
f) Žádný Bůh ani žádné "něco" neexistuje.	15	10,71 %

Tabulka 15- Víra v Boha v (%)

Jistotu víry v Boha vyslovilo celkem 5 % respondentů. S vírou v nějakou sílu či vyšší moc souhlasí 55 % respondentů. Nezám o tuto otázku vyjádřilo 10 % respondentů a odpověď, že žádný Bůh ani „něco“ neexistuje, zahrhlo 10,7 % studentů.

ODPOVĚĎ	POČET	PODÍL
a) Víím, že Bůh existuje.	4	3,01 %
b) Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.	7	5,26 %
c) Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.	77	57,89 %
d) Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděla.	16	12,03 %
e) Nevím, zda Bůh existuje, a je mi to jedno.	14	10,53 %
f) Žádný Bůh ani žádné "něco" neexistuje.	15	11,28 %

Tabulka 16 - Víra v Boha – pouze respondenti, kteří nejsou křesťané

Pokud vyřadíme ze vzorku křesťany, vidíme, že se příliš nezměnilo. Klesl počet věřících v Boha a stoupl počet věřících ve vyšší moc. Jistotu víry v Boha vyjádřila 3 % respondentů. S vírou v nějakou sílu či vyšší moc souhlasí téměř 58 % respondentů. Zám o tuto otázku neprojevuje více než 10 % respondentů a odpověď, že žádný Bůh ani „něco“ neexistuje, zahrhlo více než 11 % studentů.

Zajímavé je podívat se na otázku týkající se víry v Boha v závislosti na pohlaví.

Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu. Myslíte, že Bůh existuje?

ODPOVĚĎ	PODÍL Ženy	PODÍL Muži
a) Vím, že Bůh existuje.	5,26	4,69 %
b) Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.	11,84	0 %
c) Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.	60,53	48,44 %
d) Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděla.	7,89	18,75 %
e) Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.	3,95	17,19 %
f) Žádný Bůh ani žádné "něco" neexistuje.	10,53	10,94 %

Tabulka 17 - Víra v Boha podle pohlaví

Rozdíly mezi pohlavími ve vnímání otázky existence Boha jsou velké. Zatímco ženy v téměř 11 procentech uvádějí pochybnost, ale přesto víru v Boha, žádný z mužů si tuto odpověď nevybral. Také víra v nějakou sílu či vyšší moc je u žen o více než o 12 % vyšší. Naopak vyšší procento kladných odpovědí zaznamenali muži, když se vyjádřili, že „nevědí, zda Bůh existuje, ale rádi by to věděli“, a to o téměř 11 %. Také v odpovědi, že „nevědí a je jim to jedno“, měli muži vyšší poměr o více než 13 % než ženy. Více než 17 % mužů vyjadřuje k ideji Boha naprostou lhostejnost oproti necelým 4 % žen. Naopak nevíru v existenci Boha vyjadřuje téměř stejný poměr (necelých 11 %) mužů i žen.

Z těchto výsledků tedy vyplývá, že pouze necelých 11 % žen odmítá existenci Boha a necelá 4 % žen to nezajímá. To znamená, že více než 85 % žen v Boha či nějakou sílu věří nebo je této otázce otevřená. Muži v téměř 11 % existenci Boha odmítají a více než 17 % mužů to nezajímá. Otevřeno této otázce je tedy necelých 72 procent mužů. Dále se ukazuje, že když ze vzorku eliminujeme osoby křesťanského vyznání, naměřené hodnoty se příliš nezmění. Klesne počet v Boha jistě věřících, avšak o téměř stejný počet procent stoupne počet respondentů věřících ve vyšší moc. Na této otázce se jasně ukazuje, že ačkoli náboženství zaniká, *spiritualita* ve smyslu alternativní necírkevní *religiozity* jako antropologická konstanta zůstává.

Otázka č. 2 se dotazovala na náboženské vyznání respondenta. 3 respondenti uvedli, že jsou satanisté – tuto možnost dotazník neobsahoval. 6 studentů uvedlo, že se považují za buddhisty, 7 za katolíky, 14 respondentů se považuje za věřící bez příslušnosti k církvi, 68 není věřících, 32 se považuje za ateisty a 13 respondentů uvedlo, že „neví“. V této otázce považují za důležité vyjádřit se k vysokému počtu ateistů. Šetření ukázalo, že za ateisty se často považují lidé, kteří nevěří v Boha, ale věří ve vyšší moc a v další nadpřirozené fenomény. Těchto osob bylo celkem 16.

Zajímavé také je, jaké náboženské vyznání uvedli studenti, kteří se v předešlé otázce vyjádřili kladně o tom, že alespoň jeden z rodičů je věřící, přičemž udávali vyznání křesťanské či katolické. Výsledky uvádíme v tabulce níže.

K jakému náboženskému vyznání se hlásíte vy?		
ODPOVĚĎ	POČET	PODÍL
a) Římskokatolické	7	30,43 %
b) Protestantské	0	0,00 %
c) Ostatní křesťanské	0	0,00 %
d) Buddhismus	1	4,35 %
e) Věřící bez příslušnosti k církvi	3	13,04 %
f) Nejsem věřící	7	30,43 %
g) Jsem ateista	2	8,70 %
h) Nevím	3	13,04 %

Tabulka 18 - Náboženské vyznání respondentů, jejichž alespoň jeden rodič je věřící

Otázka č. 22 se dotazovala na sympatie k určitým náboženským vyznáním. Nejvíce sympatií získal buddhismus – kladně se vyjádřilo celkem 47,15 % respondentů a dále křesťanství – 35 % respondentů. Největší antipatie získal islám a svědci Jehovovi, ke kterým se shodně negativně vyjádřilo více než 67 % respondentů. V této otázce se také vyskytly jisté nejasnosti. U ostatních vyznání respondenti často zadržovali možnost 3 – tj. ani sympatii ani antipatii. Pravděpodobně to souvisí s neznalostí některých náboženských vyznání, nebo s nezajmem o tuto otázku. Několik respondentů také skutečně upozornilo přímo v odpovědní části nebo v připomínkách na to, že nevědí, co si pod pojmem New Age nebo novopohanství představit.

3.10.5 Názory na smrt – posmrtný život a reinkarnace

Otázka č. 23 se dotazovala na to, zda si respondenti myslí, že smrtí život definitivně končí. V odpovědní škále byly také uvedeny dvě možnosti, které dávaly respondentovi možnost vyjádřit své přání. Tedy i přes to, že respondent neví nebo si spíše myslí, že život smrtí končí, stále doufá, že tomu tak nebude. Odpověď, že smrt je definitivní konec, zaškrtno celkem 23,57 % respondentů. Mínění, že smrtí život nekončí, vyjádřilo celkem 32,15 % respondentů. Doufajících bylo celkem 37,14 % dotazovaných.

Myslíte si, že smrtí Vaše existence zcela a navždy skončí?		
ODPOVĚĎ	POČET	PODÍL
a) Rozhodně Ano	19	13,57 %
b) Spíše Ano	14	10,00 %
c) Spíše ano, ale doufám, že Ne	29	20,71 %
d) Spíše Ne	18	12,86 %
e) Rozhodně Ne	27	19,29 %
f) Nevím, ale doufám, že Ne	23	16,43 %
g) Nevím, nedokážu rozhodnout	10	7,14 %

Tabulka 18 - Konečnost smrti

Otázka č. 24 se dotazovala na názor respondenta na možnost znovuzrození (reinkarnace). V možnostech pro odpověď byly uvedeny dvě odpovědi, které ačkoli se respondent vyjádřil, že neví nebo si spíše myslí, že možnost opětovného narození není, tuto možnost přesto připouští. S myšlenkou reinkarnace souhlasilo 23,57 % respondentů, dalších 13,57 % nevědělo, ale připustilo ji a ještě dalších 25 % s ní spíše nesouhlasilo, ale i přesto ji připustilo.

Myslíte si, že existuje možnost, že byste se narodil/a znovu?		
ODPOVĚĎ	POČET	PODÍL *
a) Určitě Ano	12	8,57 %
b) Spíše Ano	21	15,00 %
c) Spíše Ne, ale možná, že Ano	35	25,00 %
d) Spíše Ne	21	15,00 %
e) Určitě Ne	24	17,14 %
f) Nevím, ale možná, že Ano	19	13,57 %
Nevím, nedokážu rozhodnout	8	5,71 %

Tabulka 19 - Možnost znovuzrození

Výsledkem těchto dotazů na vnímání smrti je, že možnost posmrtného života odmítlo pouze 23,57 % a myšlenku reinkarnace 32,14 % respondentů. Ačkoli tedy náboženství svůj vliv ztratilo a přesto, že věda chápe smrt jako absolutní konec, lidé nejsou schopni se s takovouto perspektivou smířit. Více než tři čtvrtiny dotázaných věří, připouští nebo alespoň doufá v nějaké pokračování života a více než dvě třetiny věří, doufá v další život nebo ho připouští. Základní otázka po smyslu života či světa a otázka smrtelnosti tak stále zůstává živou a nezodpovězenou. Dle mého soudu jsou tyto dvě otázky základem lidské náboženskosti jako antropologické konstanty.

3.10.6 Chápání činností jako projevů náboženství

Poslední otázka č. 25 se týkala toho, zda respondenti chápou určité jednání jako náboženské. Jako projev náboženskosti nejčastěji respondenti chápali četbu duchovní literatury (71,43 %), víru v léčitelské schopnosti (45,71 %) a víru ve věštby (40,71 %). Za projev náboženskosti respondenti nejčastěji nepovažují sportovní fandovství (90 %), životní styl zdůrazňující návrat k přírodě (67,14 %) a používání talismanů pro štěstí (62,86 %).

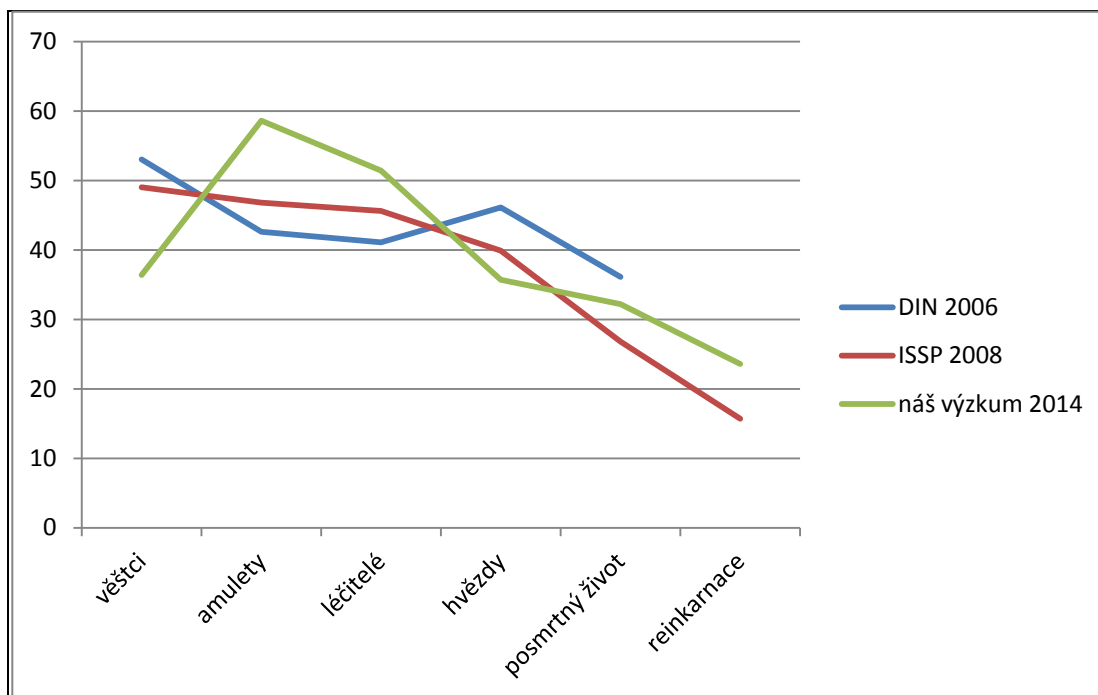
3.11 Srovnání výsledků sociologických šetření s výsledky našeho dotazníku

V této části práce jsou porovnány výsledky sociologických výzkumů a výsledky našeho šetření.

3.11.1 Porovnání výsledků výzkumů DIN 2006, ISSP 2008 a našeho šetření v oblasti víry v nadpřirozené fenomény

V této kapitole porovnáme výsledky výzkumu DIN 2006, ISSP 2008 a našeho dotazníku v oblasti nadpřirozených fenoménů. Pro srovnání byly vybrány otázky, které se s drobnými odchylkami dotazovaly na totéž. Tedy otázka na víru ve schopnosti věštců, účinnost amuletů, schopnosti léčitelů, sílu hvězd, možnost posmrtného života a reinkarnace. Dotazník DIN neobsahoval otázku týkající se reinkarnaci.

Souhlas s religiózními výroky (v %) – ISSP 2008, DIN 2006 a náš dotazník

Tabulka 20 - Víra v nadpřirozené fenomény - srovnání ISSP 2008, DIN 2006 a našeho výzkumu

Z této tabulky je patrné, že je v České republice značně rozšířena víra ve schopnosti věštců, sílu amuletů, schopnosti léčitelů či sílu hvězd, což dokazují i náš výzkum.

Ve výzkumu DIN 2006 souhlasilo 53 % respondentů s tím, že někteří věštcí mohou předvídat budoucnost. 42,6 % respondentů si myslelo, že amulety nosí štěstí a 41,1 % věřilo ve schopnosti léčitelů. 46,1 % dotazovaných věřilo, že hvězdné znamení může ovlivnit běh života. S tradiční křesťanskou vírou, je spojena víra v posmrtný život, s tímto názorem souhlasilo 36,1 % respondentů.

V šetření ISSP v roce 2008 souhlasila téměř polovina respondentů s tím, že někteří věštcí mohou předvídat budoucnost (49 %), že amulety pro štěstí občas přinášejí štěstí (46,8 %) nebo že někteří léčitelé mají léčitelské schopnosti od Boha (45,6 %). V to, že hvězdné znamení může při narození ovlivnit běh života člověka, pak věřilo (39,9 %) respondentů. ISSP 2008 kladl otázku, zda se lidé rodí znovu a znovu na tento svět. S touto myšlenkou souhlasilo 15 % respondentů. V posmrtný život věřilo 26,8 % respondentů.

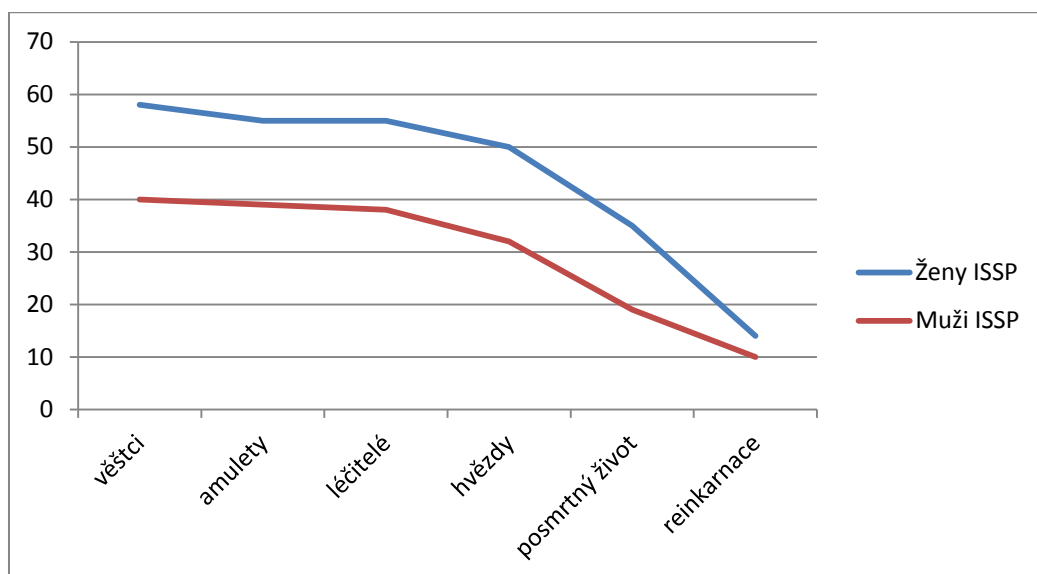
V našem šetření 2014 souhlasilo pouze 36,4 % s tím, že někteří věštcí mohou předvídat budoucnost, což je výrazně méně než ve výzkumu DIN 2006 i ISSP 2008. Avšak s tím, že amulety občas přinášejí štěstí, souhlasilo rekordních 58,6 % respondentů a ve schopnosti léčitelů věřilo 51,4 %, což je v porovnání s šetřením DIN a ISSP výrazně více. V sílu hvězd věřilo pouhých 35,7 %. S myšlenkou reinkarnace souhlasila téměř čtvrtina respondentů (23,6 %) a s možností posmrtného života souhlasilo 32,2 % respondentů, což je v porovnání s DIN a ISSP více.

3.11.2 Srovnání ISSP 2008 a našeho šetření v oblasti víry v nadpřirozené fenomény v závislosti na pohlaví

Poměr kladných odpovědí u mužů je u všech otázek týkajících se náboženských fenoménů nižší než u žen. Z výzkumů nesporně vyplývá, že ženy jsou víře v nadpřirozené fenomény více nakloněny. Výsledky ISSP ukazují rozdíl přibližně jedné třetiny mezi odpověďmi mužů a žen. Takto veliký rozdíl náš dotazník nepotvrdil. U některých otázek, jako je např. víra v sílu hvězd, muži uvádějí kladnou odpověď v necelých 19 % a ženy v 50 %, což je rozdíl větší o více než polovinu. Jinak je tomu ale např. u otázky týkající se posmrtného života, kdy se podíl souhlasných odpovědí u žen i u mužů téměř rovná.

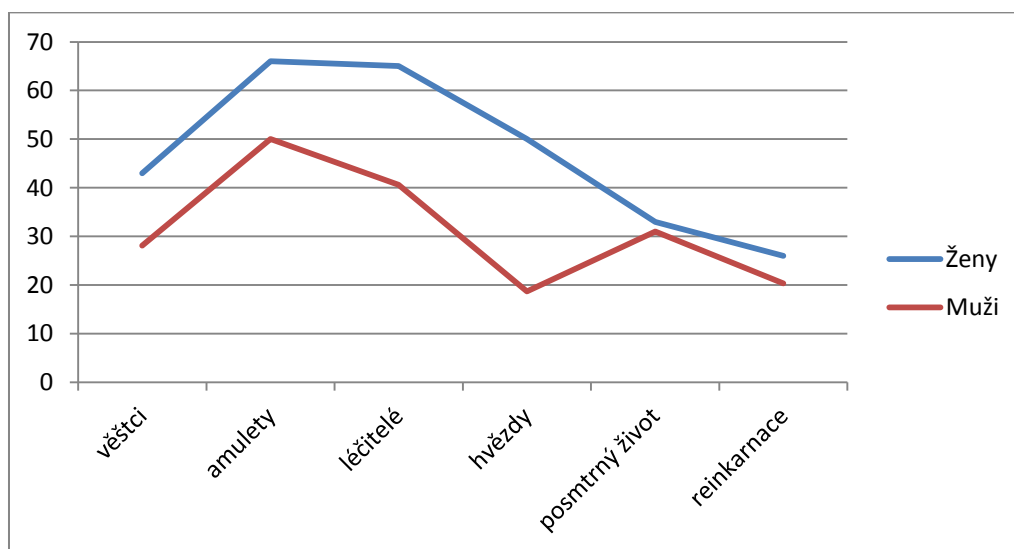
Při porovnání poměru kladných odpovědí v šetření ISSP a v našem výzkumu podle pohlaví vidíme, že se u jednotlivých otázek velmi liší. Ve výzkumu ISSP mají největší popularitu věštcí, u žen je to téměř 60 %, pak amulety, u žen 55 %, stejně tak léčitelé u 55 % a hvězdy u 50 % žen. V našem výzkumu zaznamenala nejvíce souhlasných odpovědí víra v amulety, u žen je to 66 %, pak víra ve schopnosti léčitelů u 65 % žen, v sílu hvězd u 50 % žen (ta je v našem výzkumu i ve výzkumu ISSP stejná). Ve schopnosti věštců věří v našem výzkumu na rozdíl od 60 % žen z výzkumu ISSP pouze 43 %. Velký rozdíl se objevil v otázce víry v možnost reinkarnace. Náš výzkum zaznamenal souhlas u 26 % žen a u 20 % mužů. Ve výzkumu ISSP souhlasilo pouze 14 % žen a 10 % mužů. Mezi mladou generací je tedy myšlenka reinkarnace mnohem populárnější než v generacích starších.

Souhlas s religiózními výroky podle pohlaví (v %) – ISSP 2008

Tabulka 21 - Víra v nadpřirozené fenomény ISSP 2008 dle pohlaví - graf

Souhlas s religiózními výroky podle pohlaví – náš výzkum

Tabulka 22 - Víra v nadpřirozené fenomény náš výzkum dle pohlaví – graf

3.11.3 Porovnání výsledků ISSP 2008 s naším šetřením v otázce víry v Boha

V této kapitole porovnáme výsledky ISSP 2008 a našeho výzkumu, které se týkají otázky existence/neexistence či víry v Boha. Výsledky našeho výzkumu se velmi liší od výsledků výzkumu ISSP 2008.

Představa Boha (v %) - výsledky našeho výzkumu

Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu. Myslíte, že Bůh existuje?

ODPOVĚĎ	PODÍL
Vím, že Bůh existuje.	5 %
Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.	6,4 %
Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.	55 %
Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděl/a.	12,9 %
Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.	10 %
Žádný Bůh ani žádné "něco" neexistuje.	10,7 %

Tabulka 23 - Víra v Boha- náš výzkum

Představa Boha (v %) – výzkum ISSP 2008

Víra v Boha	
ODPOVĚĎ	PODÍL
Vím, že Bůh skutečně existuje, a nepochybuji o tom.	11,3 %
I když mám pochybnosti, cítím, že v Boha věřím.	10,5 %
Někdy se mi zdá, že v Boha věřím, a někdy, že ne.	6,9 %
Nevěřím v osobního Boha, ale věřím v nějakou Vyšší moc.	16,3 %
Nevím, zda Bůh je, a nevěřím, že se to dá zjistit.	14,8 %
Nevěřím v Boha	40,3 %

Tabulka 24 - Víra v Boha - ISSP 2008

Z výše uvedených tabulek je zřejmé, že mladá generace si je mnohem méně jistá existencí Boha. Jistotu vyslovilo pouhých 5 % respondentů. V šetření ISSP 2008 mělo v této otázce jistotu více než 11 % respondentů. Roli zde hraje nepochybně věk respondenta. Průměrný věk respondenta v šetření ISSP 2008 byl 50,5 let. Další velký

rozdíl je v odpovědi, která říká, že respondent nevěří v Boha, ale v nějakou sílu či vyšší moc. V našem výzkumu tuto odpověď zahrlo 55 % respondentů, zatímco ve výzkumu ISSP to bylo něco přes 16 % respondentů. Největší rozdíl je u odpovědi, kdy respondent říká, že v Boha nevěří, že Bůh neexistuje. V našem šetření existenci Boha odmítlo téměř 11 % respondentů, ve výzkumu ISSP uvedlo, že v Boha nevěří více než 40 % respondentů.

Pro přesnější ukázkou rozdílů ve výsledcích výzkumu ISSP 2008 a našeho výzkumu jsou zde uvedeny tabulky odpovědí k této otázce také podle pohlaví.

Představa Boha podle pohlaví (v %) - výsledky našeho výzkumu

Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu. Myslíte, že Bůh existuje?		
ODPOVĚĎ	PODÍL Ženy	PODÍL Muži
Vím, že Bůh existuje.	5,3%	4,7 %
Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.	11,8 %	0 %
Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.	60,5 %	48,4 %
Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděl/a.	7,9 %	18,8 %
Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.	4 %	17,2 %
Žádný Bůh ani žádné "něco" neexistuje.	10,5 %	10,9 %

Tabulka 25 - Víra v Boha dle pohlaví - náš výzkum

Představa Boha podle pohlaví (v %) - výsledky výzkumu ISSP 2008

Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu. Myslíte, že Bůh existuje?		
ODPOVĚĎ	PODÍL Ženy	PODÍL Muži
Vím, že Bůh skutečně existuje, a nepochybuji o tom.	15,2 %	7,1 %
I když mám pochybnosti, cítím, že v Boha věřím.	12,7 %	8,2 %
Někdy se mi zdá, že v Boha věřím, a někdy, že ne.	7,9 %	5,7 %
Nevěřím v osobního Boha, ale věřím v nějakou Vyšší moc.	18,5 %	13,9 %
Nevím, zda Bůh je, a nevěřím, že se to dá zjistit.	12,9 %	16,8 %
Nevěřím v Boha.	32,9 %	48,3 %

Tabulka 26 - Víra v Boha dle pohlaví - ISSP 2008

Z těchto tabulek zachycujících odpovědi na otázku víry v Boha zřetelně vyplývají rozdíly v názorech mládeže a generací starších. Výzkumu ISSP 2008 se účastnili pouze dospělí, tj. 18+, průměrný věk činil 50,5 let. Největší rozdíl vidíme u odpovědi, kterou respondenti vyjadřují nekonkrétní víru v něco, co je přesahuje. Ze starší generace se tak vyjádřilo pouze necelých 19 % žen a necelých 14 % mužů. Z mladé generace se k této odpovědi přiklonilo více než 60 % dívek a více než 48 % chlapců. Také odpověď, která odmítá existenci Boha, má velmi rozdílné výsledky u starší generace a u mládeže. Zatímco ze starší generace odmítá existenci Boha téměř 33 % žen a více než 48 % mužů, mladá generace tuto možnost odmítla téměř stejným podílem dívek i chlapců, a to pouze necelými 11 %.

Na základě těchto výsledků můžeme říci, že se ve společnosti ve velkém měřítku sílí víra v nekonkrétní vyšší sílu či moc na úkor víry v Boha. Ovšem tento vzestup je na také druhé straně doprovázen masivním úbytkem lidí, kteří existenci Boha odmítají. Toto je podle mne důkaz o *spiritualitě* jako antropologické konstantě. Otevírá se tak široké pole pro působnost nových náboženských směrů či pro vznik nového náboženství.

3.11.4 Porovnání výsledků Sčítání lidu, bytů a domů s výsledky našeho šetření v otázce víry

Počet obyvatel ve věku 15 – 19 dle víry a příslušnosti k církvi nalezneme ve výsledcích Sčítání lidu, bytů a domů a tyto výsledky lze porovnat s výsledky našeho šetření. (viz Tabulka 6 - Věřící podle způsobu deklarace víry a podle věku 2011 - Zdroj: ČSÚ)

Z výsledků Sčítání lidu, bytů a domů z roku 2011 vyplývá, že ve věkové kategorii 15 – 19 let se k víře přihlásilo celkem 15,1 % respondentů, z toho ke konkrétní církvi se přihlásilo 10 % respondentů a k víře bez příslušnosti k církvi 5,2 % respondentů. Výsledky našeho šetření ukazují, že 7 studentů se přihlásilo ke katolické víře, 6 studentů uvedlo, že se považují za buddhisty, 14 respondentů se považuje za věřící bez příslušnosti k církvi, 68 není věřících, 32 se považuje za ateisty a 13 respondentů uvedlo, že neví. (Tři studenti do kolonky „Ostatní mimo křesťanské“ vepsali „satanismus“ avšak zaškrtnuli odpovědi „nevěřící“ či „ateista“ a jsou proto zařazeni do těchto skupin.) Tedy věřících bylo celkově 27, což činí 19,3 %. Ke konkrétní víře se přihlásilo 13 respondentů, tj. 9,3 % a k víře bez příslušnosti k církvi se hlásilo 14 studentů, což činí 10 % respondentů. V našem výzkumu máme celkově o více než 4 % věřících více. Dále je oproti 5,2 % věřících bez církevní příslušnosti ve Sčítání lidu, bytů a domů v našem výzkumu takto věřících 10 %.

3.11.5 Srovnání výsledků ISSP 2008 s naším šetřením v otázce sympatií k určitému náboženství

V našem výzkumu získal nejvíce sympatií s velkou převahou buddhismus, dále křesťanství, židovství, katolicismus, New Age, novopohanství a protestantství. Nejméně sympatickými se ukázaly být islám a svědci Jehovovi.

Z výzkumu ISSP 2008 vyplynulo toto řazení: nejsympatičtější náboženství je křesťanství, pak katolicismus, protestantismus, buddhismus, židovství, novopohanství, New Age a islám. Nejméně sympatií získali svědkové Jehovovi.¹⁹⁸

Také toto srovnání ukazuje u mladé generace výrazný pokles významu, důvěry a sympatií k tradičním církvím. Sympatie starší generace ke křesťanství je ve značné míře nahrazena u mladé generace sympatií k buddhismu. Zvýšení negativního hodnocení islámu v našem výzkumu je s největší pravděpodobností důsledkem současných politických problémů v muslimském světě.

¹⁹⁸ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí*, s. 45.

3.11.6 Porovnání výsledků ISSP 2008 a našeho výzkumu v otázce chápání činností jako projevu náboženství

Víra v existenci nadpřirozených fenoménů je v české společnosti velmi rozšířena. Nabízí se však otázka, zda jsou tyto druhy víry chápány jako náboženské či nikoli. V našem výzkumu jako projev náboženskosti respondenti nejčastěji chápali četbu duchovní literatury (71 %), víru v léčitelské schopnosti (46 %) a víru ve věštby (41 %). Za projev náboženskosti respondenti nejčastěji nepovažují sportovní fandovství (90 %), životní styl zdůrazňující návrat k přírodě (67 %).

Ve výzkumu ISSP 2008 přibližně 66 % respondentů považovalo čtení duchovní literatury za projev náboženství, víru ve věštby však už jen 41 %, víru v léčitelské schopnosti 29 %. Nejméně nábožensky byly chápány život v souladu s přírodou (cca 14 %) a sportovní fandovství (5 %).¹⁹⁹

Z tohoto srovnání vyplývá, že mladá generace stejně jako starší si jisté aktivity s náboženským jednáním spojuje více (čtení duchovní literatury a léčitelské schopnosti) a jiné, především pak víru ve věštby a život v souladu s přírodou, výrazně méně. Celkově však lze říci, že víra v nadpřirozené fenomény není většinou české společnosti vnímána jako víra náboženská.

¹⁹⁹ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí*, s. 62.

4 Závěr

V západních zemích (a tím spíše v české společnosti) převládá pocit, že příslušnost k určité organizované víře či církvi je něco zastaralého a nemoderního. Tento postoj se odráží ve stále klesajících počtech členů především tradičních církví. Příslušnost k církvi a chápání sama sebe jako její součásti se dle sociologických šetření přenáší především výchovou v rodině. Víra se však v českých rodinách reprodukuje značně neúplně. Dle našeho výzkumu 23 respondentů uvedlo, že alespoň jeden z rodičů je věřící. Ke křesťanství se však přihlásilo pouhých 7 studentů tj. 5 % z celkového počtu respondentů, přičemž pouze jeden z nich vyjadřoval v dotazníku názory křesťanského učení. Tento výsledek můžeme považovat za totální úpadek křesťanství v Čechách, z kterého vyplývá, že drtivá většina mladé generace si nevytváří názory na svět na základě náboženství a to tak naprosto ztrácí na společnost vliv. Z šetření dále vyplývá, že více než tři čtvrtiny respondentů vyrůstají v rodinném prostředí, kde se o náboženství téměř nemluví a církve jsou chápány jako něco vnějšího, což má za následek, že mladí sami k žádné církvi netíhnou. V našem výzkumu se mimo respondenty, kteří uvedli, že mají věřící rodiče, ke křesťanství již nikdo nepřihlásil. Samozřejmě však nemůžeme vyloučit, že během života člověka dojde ke konverzi.

Církev a náboženství ale mívaly ve společnosti důležitou funkci. Dávaly člověku pravidla, řád a smysl existence. Také poskytovaly oporu ve chvílích slabosti a naději na věci budoucí. Tuto schopnost však křesťanství pro většinu lidí ztratilo. To, že se člověk nehlásí k některé z církví či náboženských společností, však neznamená, že uvnitř svého já necítí prázdnotu, nejistotu, strach ze smrti i ze života. Také to neznamená, že nehledá smysl a cíl života, protože osamocenosť ve světě a konfrontace s absolutní konečností života, a tedy s naprostou absurditou bytí, jež nám předkládá vědecký výklad světa, je děsivě mučivá. Dnešní sekulární člověk tak nejistě stojí v rozplzlém bahně pluralitních pravd. Odsouzen ke svobodě čelí větru a dešti života, sám. Stále se v něm však odehrává souboj se sebou samým, se společností, se světem.

A jelikož v tomto boji nemá vždy dostatek sil, hledá oporu a sílu a uchyluje se tak opět k světu nadpřirozena a magie.

Oslabení vlivu církve, jejího učení a křesťanského pohledu na svět tak umožnilo návrat víry v léčitelství, v sílu magie, ve schopnosti věštců či v předpovědi horoskopů. Tato víra vždy existovala, jako mystické tradice, renesanční zájem o okultismus, jako pohanská vrstva myšlení pod tenkou slupkou oficiálního křesťanství. Jestliže tato vnější vrstva roztála jako sníh, objevilo se pod ní v plné síle pohanství se svou prastarou moudrostí o jednotě člověka a vesmíru a o moci přírodních sil.

Na základě sociologických výzkumů, ale i výsledků našeho dotazníku, zejména pak v porovnání odpovědí na otázku týkající se víry v Boha v šetření ISSP 2008 a našeho dotazníku, můžeme říci, že se mezi mladou generací ve velkém měřítku rozšířila víra v nekonkrétní vyšší sílu či moc na úkor víry v Boha. Tento vzestup je v této věkové kategorii doprovázen masivním úbytkem lidí, kteří existenci Boha odmítají. Domnívám se proto, že toto, ale i další zjištění nepotvrzují pokles zájmu o náboženství či o nadpřirozeno jako takové, spíše dokazují, že tradiční religiozita je skutečně nahrazována něčím, co Thomas Luckmann nazývá neviditelným náboženstvím, v našem případě spiritualitou. Ve společnosti se tak otevírá široké pole pro působnost nových náboženských směrů či pro vznik nového náboženství.

Závěrem tedy můžeme tvrdit, že také v České republice probíhá, i když o něco pomaleji než ve Velké Británii, tzv. spirituální revoluce. Výstupy z našeho dotazníkového šetření v podstatě potvrdily závěry výzkumu DIN 2006, ISSP 2008 a výsledky Sčítání lidu, bytů a domů ohledně poklesu počtu lidí hlásících se k církvím a na druhé straně vysokou míru víry české populace v nadpřirozené fenomény. Většina společnosti však tyto náboženské představy za skutečně náboženské nepovažuje. Výsledky výzkumů tudíž potvrzují, že celá společnost opouští tradiční religiozitu a nahrazuje ji spiritualitou. U mladé generace je pak tato tendence ještě mnohem výraznější.

5 Seznam použité literatury

5.1 Tištěné zdroje:

BABYRÁDOVÁ, Hana. Původ a přítomnost fenoménu spirituality. In: *Spiritualita*. Brno : Masarykova univerzita, 2006. S. 23–27. ISBN 80-210-4206-0.

Belzen, Jacob A. Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality. *Československá psychologie*. Praha : Psychologický ústav AV ČR, 2009, **53**(4), 396-407. ISSN 0009-062X.

ČECHÁK, Vladimír, SOBOTKA, Milan, SUS, Jaroslav. *Co víte o novověké filozofii*. Praha : Horizont, 1984. ISBN 40-032-84.

ČÍŽEK, Tomáš. Datová základna české sociologie. In: *Cesty k datům – Zdroje a management sociálně vědních dat v České republice*. Praha : SLON, 2012. S. 206-224. ISBN 978-80-7419-111-4.

FIALOVÁ, Eva. *Malý obrazový průvodce dějinami Českobratrské církve evangelické*. Praha : Kalich, 2008. ISBN 978-80-7017-091-5.

Filosofický slovník, kolektiv autorů. Olomouc : nakl. Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.

GOFFI, Tullo a de FIORES, Stefano, ed. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9.

HALAS, František X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2013. ISBN 978-80-7325-313-4.

HAMPLOVÁ, Dana a ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí - Výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 – Náboženství*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-163-7.

HAMPLOVÁ, Dana. Čemu Češi věří: dimenze soudobé české religiozity. *Sociologický časopis*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2008, 44(4), 703-723. IISSN 0038-0288.

HANUŠ, Jiří. Sekularizace 1848 – 1914: Badatelské problémy a současná situace. In: *Sekularizace českých zemí v letech 1848 – 1914*. Brno : CDK, 2007. S. 5-9. ISBN 978-80-7325-117-8.

HEELAS, Paul a WOODHEAD Linda. *The Spiritual Revolution – Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford : Blackwell, 2005. ISBN 1-4051-1958-6.

HELLER, Jan a MRÁZEK, Milan. *Nástin religionistiky*. Praha : Kalich, 2004. ISBN 80-7017-721-7.

La METTRIE, Julien, Offray de. *Člověk stroj*. Brno : ČSAV, 1958.

LUCKMANN, Thomas. *The Invisible Religions: The Problem of Religion in Modern Society*. London : Macmilan, ©1967.

LUŽNÝ, Dušan a NEŠPOR, Zdeněk R. *Náboženství v menšině. Religiozita a spiritualita v současné české společnosti*. Praha : Malvaren, 2008. ISBN 978-80-86702-53-7.

MALÍŘ, Jiří. Sekularizace a politika v „dlouhém“ 19. století. In: *Sekularizace českých zemí v letech 1848-1914*. Brno : CDK, 2007 . S. 11-24. ISBN 978-80-7325-117-8.

MAREK, Pavel. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. ISBN 80-86263-57-6.

McLEOD, Hugh. *Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989)*. Brno : CDK, 2007. ISBN 978-80-7325-124-6.

MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí koruny české*. Praha : SLON, 2001. ISBN 80-85850-99-0.

NAKONEČNÝ, Milan. *Novodobý český hermetismus*. Praha : Eminent, 2009. 2. přeprac. a rozš. vydání. ISBN 978-80-7281-327.

NEŠPOR, Zdeněk R., VÁCLAVÍK, David a kol. *Příručka sociologie náboženství*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-92-2.

NEŠPOR, Zdeněk R. *Příliš slábi ve víře : česká ne/religiozita v evropském kontextu*. Praha : Kalich, 2010. ISBN 978-80-7017-147-9.

NEŠPOR, Zdeněk R. Lidová náboženská četba na prahu 21. století. *Český lid*. Praha : Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR : Academia, nakladatelství AV ČR, 2008, **95**(3), 225-249. ISSN 0009-0794.

NEŠPOR, Zdeněk R. Ústřední vývojové trendy současné české religiozity. In: *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. S. 21-37. ISBN 80-7330-061-3.

NEŠPOROVÁ, Olga. Veřejná připomínka smrti – pomníčky u silnic obětem dopravních nehod. *Sociologický časopis*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2008, **44**(1), 139-166. ISSN 0038-0288.

NEŠPOROVÁ, Olga. Smrt, umírání a pohřební rituály v české společnosti ve 20. století. *Soudobé dějiny*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, **15**(2-3) 354-378. ISSN 1210-7050.

PEHR, Michal a ŠEBEK, Jaroslav. *Československo a Svatý stolec: od nepřátelství ke spolupráci (1918-1928)*. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. ISBN 978-80-86495-73-6.

ŘÍČAN, Pavel. Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům. *Československá Psychologie*. Praha : Psychologický ústav AV ČR : Academia, 2006, **50**(2). 119-137. ISSN 0009062X.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.

SCHULZE, Hagen. *Stát a národ v evropských dějinách*, Praha : Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-393-2.

ŠTAMPACH, Ivan O. Nahradila spiritualita náboženství? In: *Spiritualita*. Brno : Masarykova univerzita, 2006. S. 99-105. ISBN 80-210-4206-0.

ŠTAMPACH, Ivan O. České náboženské trendy. *Dingir*. Praha : DINGIR, 2012, **15**(1), 4-6. ISSN 1212-1371.

ŠTAMPACH, Ivan O. *Přehled religionistiky*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-834-0.

ŠTAMPACH, Ivan O. *Na nových stezkách ducha*. Praha : Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-060-2.

TRAPL, Miloš. Hnutí „Pryč od Říma“. In: *Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918- 1938*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. S. 13-29. SBN 80-244-0372-2.

TRAPL, Miloš. Začlenění římskokatolické církve do české společnosti po roce 1918. In: *Československo 1918-1938 – Osudy demokracie ve střední Evropě 1 : sborník mezinárodní vědecké konference v Praze 5. - 8. října 1998*. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999. S. 141-147. ISBN 80-85268-99-X.

VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní české společnost*. Praha : Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2468-3.

VÁNĚ, Jan. Výzkumy věnující se podobám religiozity v České republice po roce 1989. In: *Cesty k datům – Zdroje a management sociálně vědních dat v České republice*. Praha : SLON, 2012. S. 354-376. ISBN 978-80-7419-111-4.

5.2 Elektronické zdroje:

Belzen, Jacob A. In Defense of the Object: On Trends and Directions in Psychology of Religion. *The International Journal for the Psychology of Religion* [online]. 2005, vol. 15, no. 1, s. 1-16, [vid. 25.2.2015].

Dostupný z: <http://web.a.ebscohost.com.ez.svkk1.cz:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=11&sid=4bd94289-e177-4113-86d2-d2518aea2db1%40sessionmgr4004&hid=4104>

Český statistický úřad. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu 2011* [online]. Praha : ČSÚ, ©2014 [vid. 22.1.2015]. ISSN 170220-14.

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>

HELMINIAK, Daniel A. A Scientific Spirituality: The Interface of Psychology and Theology. *The International Journal for the psychology of Religion*. [online]. 1996, vol. 6, no. 1, s. 1-19, [vid. 25.2.2015].

Dostupný z: <http://web.a.ebscohost.com.ez.svkk1.cz:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=18&sid=4bd94289-e177-4113-86d2-d2518aea2db1%40sessionmgr4004&hid=4104>

HELMINIAK, Daniel A. *What is the "Spiritual"?*. Visions of Daniel. [online]. ©2013 [vid. 25.2.2015]. Dostupné z: <http://www.visionsofdaniel.net/whatisspiritual.htm>

PARGAMENT, Kenneth. The Psychology of Religion and Spirituality? Yes and No. *The International Journal for the psychology of Religion* [online]. 1999, vol. 9, no. 1, s. 3-16, [vid. 25.2.2015].

Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com.ez.svkk1.cz:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=16&sid=4bd94289-e177-4113-86d2-d2518aea2db1%40sessionmgr4004&hid=4104>

REICH, Helmut R. What Characterizes Spirituality? A Comment on Pargament, Emmons and Crumpler, and Stifoss-Hansen. *The International Journal for the Psychology of Religion* [online]. 2000, vol. 10, no. 2, s. 125-128, [vid. 25.2.2015].

Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com.ez.svkk1.cz:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?>

vid=14&sid=4bd94289-e177-4113-86d2-
d2518aea2db1%40sessionmgr4004&hid=4104

6 Resumé

This thesis deals with the relationship of czech society within the realm of religion. It has mapped transformations of religion in the Czech Republic for the last four hundred years, and the current, widespread, belief in supernatural fenomens.

At the beginning of this thesis, is specified the use of terms religiosity and spirituality, in this thesis as well as the use of these terms in the other disciplines and realms. The next part of this thesis contains an excursion into czech history. The purpose of this part is to attempt to clarify the approach explanation and roots of the aversion, displeasure or intolerance to traditional organized churches or religions itself. The thesis then talks about sociological surveys which are basis for this work. To become familiar with current attitude of czech society towards religion, especially for description of the faith of the large part of society to supernatural, are used the results of czech survey DIN 2006, International Social Survey Programme ISSP 2008 and result of the population sensus, flats and houses that address this topic.

One of the parts of this thesis is it's own questionnaire which was focused especially on young generations from 15 to 19 years old and their perception of supernatural fenomens, faith in God or evaluation of religion. The results of this survey are presented in the second part of this thesis. At the end these results are compared with the results of survey DIN 2006, ISSP 2008 and of the population sensus, flats and houses. The comparison of these surveys shows a steady decline in the number of people claiming to belong to traditional churches. However to the question of faith, we can say that between the young generation has extended faith in indefinite higher force or power instead of faith in God. This increased effect is accompanied by a massive decrease in the number of people who resist the existence of God. The faith in the supernatural is very widespread among the young generation and the older generation, but the majority of society do not accept this faith as a religious faith.

7 Přílohy

- Příloha č. 1Znění dotazníku
- Příloha č. 2Vybrané vyplněné dotazníky

7.1 Příloha č. 1 - Znění dotazníku

Dotazník – Spiritualita/religiozita studentů gymnázia

1) Jste: muž =M nebo žena = Ž?

2) Kolik je Vám let?

Znalostní okruh

3) Jaké národnosti byl Ježíš z Nazareta?

4) Křesťanský Bůh je tvořen třemi osobami. Uměl/a byste je vyjmenovat?

.....

.....

5) Víte co slaví křesťané o Velikonocích?

6) Co představuje při mši svaté víno a chléb (hostie)?

Úvahy o životě – zakroužkujte prosím písmeno vybrané odpovědi

7) Přemýšlíte někdy o smrti?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

8) Vnímáte v realitě rovinu, která Vás nějak přesahuje a není tak pod Vaší kontrolou?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

9) Přemítáte někdy o smyslu života či světa?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

Víra v magii a nadpřirozené fenomény

10) Když se dostanete do krajní situace, kdy už nemůžete nic ovlivnit, věříte stále, že Vám „něco“ pomůže? Snažíte se toto „něco“ si naklonit např. prosbou, modlitbou či slibem?

- a) Ano stává se to často
- b) Ano několikrát se to stalo
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

11) Umíte si představit situaci, ve které byste požádal/a o pomoc léčitele?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne

12) Nosíte (nebo jste někdy nosil/a) nějakou věc pro štěstí?

- a) Ano často*
- b) Ano občas*
- c) Spíše Ne
- d) Nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl /a Ano, napište prosím jakou (pokud nechcete odpovídat, nemusíte – není povinné).....

13) Jak často čtete horoskopy?

- a) Denně, nebo téměř denně
- b) Několikrát týdně
- c) Několikrát měsíčně
- d) Méně často
- e) Horoskopy nečtete nikdy

14) Myslíte si, že někteří věštci mohou poznat budoucnost?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

15) Myslíte si, že postavení hvězd v den narození může nějak ovlivnit osobnost či život člověka?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

16) Myslíte si, že někteří lidé mají léčitelské schopnosti?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

17) Myslíte si, že některé předměty mohou svým nositelům přinést štěstí?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

18) Napadlo Vás někdy, že byste se na něco chtěl/a dotázat věštce např. kartářky nebo jiné osoby, která umí údajně nahlédnout do budoucnosti?

- a) Ano mockrát*
- b) Ano párkrát*
- c) Spíše Nenapadlo
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl/a Ano, napište prosím, zda jste takovou osobu skutečně kontaktoval/a a kolikrát.....

19) Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu. Myslíte si, že Bůh existuje?

- a) Víím, že Bůh existuje.
- b) Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.
- c) Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.
- d) Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděl/a.
- e) Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.
- f) Žádný Bůh ani žádné „něco“ neexistuje.

Náboženské vyznání

20) Je alespoň jeden z Vašich rodičů věřící?

- a) Ano → Jaké vyznání.....
- b) Ne

21) K jakému náboženskému vyznání se hlásíte Vy?

- a) Římskokatolické
- b) Protestantské: vypište jaké.....
- c) Ostatní křesťanské: vypište jaké.....
- d) Ostatní mimo křesťanské (muslimské, židovské, buddhismus...): vypište jaké.....
- e) Věřící bez příslušnosti k církvi
- f) Nejsem věřící
- g) Jsem ateista
- h) Nevím

22) Cítíte sympatii či antipatii k uvedeným náboženským vyznáním?
(vyberte číslo na škále, 1 znamená velkou sympatii, 3 ani sympatii ani antipatii, 5 velkou antipatii)

a) Židovství	1	2	3	4	5
b) Křesťanství	1	2	3	4	5
c) Islám	1	2	3	4	5
d) Katolicismus	1	2	3	4	5
e) Protestantismus	1	2	3	4	5
f) Svědci Jehovovi	1	2	3	4	5
g) Buddhismus	1	2	3	4	5
h) New Age	1	2	3	4	5
i) Novopohanství	1	2	3	4	5
j) Jiné (pokud máte pocit, že nějaké chybí) – vypište jaké a číslo na škále.....					

Názory studentů na smrt

Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu.

23) Myslíte si, že smrtí Vaše existence zcela a navždy skončí?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ano, ale doufám, že Ne
- d) Spíše Ne
- e) Rozhodně Ne
- f) Nevím, ale doufám, že Ne
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

24) Myslíte si, že existuje možnost, že byste se narodil/a znovu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne, ale možná, že Ano
- d) Spíše Ne
- e) Určitě Ne
- f) Nevím, ale možná, že Ano
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

Chápání určitých jednání

25) Rozhodněte, zda se podle Vás následující situace nebo jednání dá chápat jako projev náboženskosti.

a) Víra ve věštby	ANO	NE
b) Víra v léčitelské schopnosti	ANO	NE
c) Používání talismanů pro štěstí	ANO	NE
d) Četba duchovní literatury	ANO	NE
e) Sportovní fandovství	ANO	NE
f) Životní styl zdůrazňující návrat k přírodě	ANO	NE

7.2 Příloha č. 2 – Vybrané vyplněné dotazníky

Dotazník – Spiritualita/religiozita studentů gymnázia

1) Jste: muž = M nebo žena = Ž? Ž

2) Kolik je Vám let? 18

Znalostní okruh

3) Jaké národnosti byl Ježíš z Nazareta? *izraelské*

4) Křesťanský Bůh je tvořen třemi osobami. Uměl/a byste je vyjmenovat? *Otec*
..... *syn*
..... *duch svatý*

5) Víte co slaví křesťané o Velikonocích? *Nani se, ku jehů kral v mrtvých*

6) Co představuje při mši svaté víno a chléb (hostie)? *víno = krev jehů*
chléb = tělo jehů

Úvahy o životě – zakroužkujte prosím písmeno vybrané odpovědi

7) Přemýšlíte někdy o smrti?

a) Ano často
 b) Ano občas
c) Spíše Ne
d) Ne nikdy
e) Nevím

8) Vnímáte v realitě rovinu, která Vás nějak přesahuje a není tak pod Vaší kontrolou?

a) Ano často
b) Ano občas
 c) Spíše Ne
d) Ne nikdy
e) Nevím

9) Přemítáte někdy o smyslu života či světa?

a) Ano často
b) Ano občas
c) Spíše Ne
d) Ne nikdy
e) Nevím

Víra v magii a nadpřirozené fenomény

10) Když se dostanete do krajní situace, kdy už nemůžete nic ovlivnit, věříte stále, že Vám „něco“ pomůže? Snažíte se toto „něco“ si naklonit např. prosbou, modlitbou či slibem?

a) Ano stává se to často
b) Ano několikrát se to stalo
c) Spíše Ne
d) Ne nikdy
e) Nevím

11) Umíte si představit situaci, ve které byste požádal/a o pomoc léčitele?

a) Určitě Ano
b) Spíše Ano
c) Spíše Ne
d) Určitě Ne
e) Nevím

Obrázek 1 - dotazník č. 1

12) Nosíte (nebo jste někdy nosil/a) nějakou věc pro štěstí?

- a) Ano často*
- b) Ano občas*
- c) Spíše Ne
- d) Nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl /a Ano, napište prosím jakou (pokud nechcete odpovídat, nemusíte – není povinné)..... *ručník, prstenek na prababce*

13) Jak často čtete horoskopy?

- a) Denně, nebo téměř denně
- b) Několikrát týdně
- c) Několikrát měsíčně
- d) Méně často
- e) Horoskopy nečtete nikdy

14) Myslíte si, že někteří věštcí mohou poznat budoucnost?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

15) Myslíte si, že postavení hvězd v den narození může nějak ovlivnit osobnost či život člověka?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

16) Myslíte si, že někteří lidé mají léčitelské schopnosti?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

17) Myslíte si, že některé předměty mohou svým nositelům přinést štěstí?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

18) Napadlo Vás někdy, že byste se na něco chtěl/a dotázat věštky např. kartářky nebo jiné osoby, která umí údajně nahlédnout do budoucnosti?

- a) Ano mockrát*
- b) Ano párkrát*
- c) Spíše Nenapadlo
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl/a Ano, napište prosím, zda jste takovou osobu skutečně kontaktoval/a a kolikrát..... *ano, jednou; ale byla to osoba*

mě blízko a dlouho mě znal

Obrázek 2 - dotazník č. 1

19) Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu.
Myslíte si, že Bůh existuje?

- a) Víím, že Bůh existuje.
- b) Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.
- c) Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.
- d) Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděl/a.
- e) Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.
- f) Žádný Bůh ani žádné „něco“ neexistuje.

Náboženské vyznání

20) Je alespoň jeden z Vašich rodičů věřící?

- a) Ano → Jaké vyznání.....
- b) Ne *ale pravděpodobně byla*

21) K jakému náboženskému vyznání se hlásíte Vy?

- a) Římskokatolické
- b) Protestantké: vypište jaké.....
- c) Ostatní křesťanské: vypište jaké.....
- d) Ostatní mimo křesťanské (muslimské, židovské, buddhismus...): vypište jaké.....
- e) Věřící bez příslušnosti k církvi
- f) Nejsem věřící
- g) Jsem ateista
- h) Nevím

22) Cítíte sympatii či antipatii k uvedeným náboženským vyznáním?

(vyberte číslo na škále, 1 znamená velkou sympatii, 3 ani sympatii ani antipatii, 5 velkou antipatii)

a) Židovství	☒ 1	2	3	4	5
b) Křesťanství	☒ 1	2	3	4	5
c) Islám	1	2	3	4	☒ 5
d) Katolicismus	1	2	3	4	5
e) Protestantismus	1	2	3	4	5
f) Svědci Jehovovi	1	2	3	☒ 4	5
g) Buddhismus	☒ 1	2	3	4	5
h) New Age	1	2	3	4	5
i) Novopohanství	1	2	3	4	5
j) Jiné (pokud máte pocit, že nějaké chybí) – vypište jaké a číslo na škále.....					

Názory studentů na smrt

Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu.

23) Myslíte si, že smrtí Vaše existence zcela a navždy skončí?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ano, ale doufám, že Ne
- d) Spíše Ne
- e) Rozhodně Ne
- f) Nevím, ale doufám, že Ne
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

24) Myslíte si, že existuje možnost, že byste se narodil/a znovu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne, ale možná, že Ano
- d) Spíše Ne
- e) Určitě Ne
- f) Nevím, ale možná, že Ano
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

Chápání určitých jednání

25) Rozhodněte, zda se podle Vás následující situace nebo jednání dá chápat jako projev náboženskosti.

a) Víra ve věštby	ANO	☒ NE
b) Víra v léčitelské schopnosti	ANO	☒ NE
c) Používání talismanů pro štěstí	☒ ANO	NE
d) Četba duchovní literatury	☒ ANO	☒ NE
e) Sportovní fandovství	ANO	☒ NE
f) Životní styl zdůrazňující návrat k přírodě	ANO	☒ NE

Připomínky:

Pokud máte k dotazníku, nebo ke konkrétním otázkám nějaké připomínky, např. Vám nevyhovoval obsah odpovědí (jejich omezenost) a chtěli byste se vyjádřit jinak, nebo nějakou otázku doplnit, či máte jiné připomínky, napište je prosím sem.

25) d → 'kaleční' na tom, kdo to je

Poděkování:

Děkuji Vám mnohokrát za Vaši trpělivost a čas strávený nad těmito velmi osobními dotazy. Tento dotazník bude použit do diplomové práce, která se zabývá spiritualitou/religiozitou současné české společnosti.

Dotazník – Spiritualita/religiozita studentů gymnázia

1) Jste: muž = M nebo žena = Ž?

Ž

2) Kolik je Vám let?

19

Znalostní okruh

3) Jaké národnosti byl Ježíš z Nazareta? *Žid asi*

4) Křesťanský Bůh je tvořen třemi osobami. Uměl/a byste je vyjmenovat? *otec*

syn

duch svatý

5) Víte co slaví křesťané o Velikonocích? *z mrtvých vstání Ježíše Krista*

6) Co představuje při mši svaté víno a chléb (hostie)? *víno - krev Ježíše, chléb - tělo Ježíše*

Úvahy o životě – zakroužkujte prosím písmeno vybrané odpovědi

7) Přemýšlíte někdy o smrti?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

8) Vnímáte v realitě rovinu, která Vás nějak přesahuje a není tak pod Vaší kontrolou?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

9) Přemítáte někdy o smyslu života či světa?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

Víra v magii a nadpřirozené fenomény

10) Když se dostanete do krajní situace, kdy už nemůžete nic ovlivnit, věříte stále, že Vám „něco“ pomůže? Snažíte se toto „něco“ si naklonit např. prosbou, modlitbou či slibem?

- a) Ano stává se to často
- b) Ano několikrát se to stalo
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

11) Umíte si představit situaci, ve které byste požádal/a o pomoc léčitele?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

12) Nosíte (nebo jste někdy nosil/a) nějakou věc pro štěstí?

- a) Ano často*
- b) Ano občas*
- c) Spíše Ne
- d) Nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl /a Ano, napište prosím jakou (pokud nechcete odpovídat, nemusíte – není povinné) stále nosím u sebe vězeň s Andriem

13) Jak často čtete horoskopy?

- a) Denně, nebo téměř denně
- b) Několikrát týdně
- c) Několikrát měsíčně
- d) Méně často
- e) Horoskopy nečtete nikdy

14) Myslíte si, že někteří věštcí mohou poznat budoucnost?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

15) Myslíte si, že postavení hvězd v den narození může nějak ovlivnit osobnost či život člověka?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

16) Myslíte si, že někteří lidé mají léčitelské schopnosti?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

17) Myslíte si, že některé předměty mohou svým nositelům přinést štěstí?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

18) Napadlo Vás někdy, že byste se na něco chtěl/a dotázat věštce např. kartářky nebo jiné osoby, která umí údajně nahlédnout do budoucnosti?

- a) Ano mockrát*
- b) Ano párkrát*
- c) Spíše Nenapadlo
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl /a Ano, napište prosím, zda jste takovou osobu skutečně kontaktoval/a a kolikrát... nekontaktovala jen jsem na se pomyslela

19) Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu.
Myslíte si, že Bůh existuje?

- a) Víím, že Bůh existuje.
- b) Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.
- c) Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, rád či vyšší moc.
- d) Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděl/a.
- e) Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.
- f) Žádný Bůh ani žádné „něco“ neexistuje.

Náboženské vyznání

20) Je alespoň jeden z Vašich rodičů věřící?

- a) Ano → Jaké vyznání.....
- b) Ne

21) K jakému náboženskému vyznání se hlásíte Vy?

- a) Římskokatolické
- b) Protestantské: vypište jaké.....
- c) Ostatní křesťanské: vypište jaké.....
- d) Ostatní mimo křesťanské (muslimské, židovské, buddhismus....): vypište jaké.....
- e) Věřící bez příslušnosti k církvi
- f) Nejsem věřící
- g) Jsem ateista
- h) Nevím

22) Cítíte sympatii či antipatii k uvedeným náboženským vyznáním?

(vyberte číslo na škále, 1 znamená velkou sympatii, 3 ani sympatii ani antipatii, 5 velkou antipatii)

a) Židovství	1	2	3	4	5
b) Křesťanství	1	2	☒ 3	4	5
c) Islám	1	2	3	☒ 4	5
d) Katolicismus	1	2	☒ 3	4	5
e) Protestantismus	1	2	3	☒ 4	5
f) Svědci Jehovovi	1	2	3	4	☒ 5
g) Buddhismus	1	☒ 2	3	4	5
h) New Age	1	2	☒ 3	4	5
i) Novopohanství	1	2	3	4	☒ 5
j) Jiné (pokud máte pocit, že nějaké chybí) – vypište jaké a číslo na škále.....					

Názory studentů na smrt

Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu.

23) Myslíte si, že smrtí Vaše existence zcela a navždy skončí?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ano, ale doufám, že Ne
- d) Spíše Ne
- e) Rozhodně Ne
- f) Nevím, ale doufám, že Ne
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

24) Myslíte si, že existuje možnost, že byste se narodil/a znovu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne, ale možná, že Ano
- d) Spíše Ne
- e) Určitě Ne
- f) Nevím, ale možná, že Ano
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

Chápání určitých jednání

25) Rozhodněte, zda se podle Vás následující situace nebo jednání dá chápat jako projev náboženskosti.

- a) Víra ve věštby
- b) Víra v léčitelské schopnosti
- c) Používání talismanů pro štěstí
- d) Četba duchovní literatury
- e) Sportovní fandovství
- f) Životní styl zdůrazňující návrat k přírodě

☒ ANO	☒ NE
☒ ANO	☐ NE
☐ ANO	☒ NE
☐ ANO	☒ NE
☐ ANO	☒ NE
☒ ANO	☐ NE

Připomínky:

Pokud máte k dotazníku, nebo ke konkrétním otázkám nějaké připomínky, např. Vám nevyhovoval obsah odpovědí (jejich omezenost) a chtěli byste se vyjádřit jinak, nebo nějakou otázku doplnit, či máte jiné připomínky, napište je prosím sem.

Já o Boha nevěřím, ale už se mi nepodařilo
vědět, že se mi, mělo mým přátelům
přihodit nějaká věc nebo příhoda
která by se nedala přirovnat k normál
nímu běžnému životu
(mě jednou povolil nějaký omezení hlas
před nehodou)

Poděkování:

Děkuji Vám mnohokrát za Vaši trpělivost a čas strávený nad těmito velmi osobními dotazy.
Tento dotazník bude použit do diplomové práce, která se zabývá spiritualitou/religiozitou současně
české společnosti.

Dotazník – Spiritualita/religiozita studentů gymnázia

1) Jste: muž = M nebo žena = Ž?

Ž

2) Kolik je Vám let?

19

Znalostní okruh

3) Jaké národnosti byl Ježíš z Nazareta? *nevím*

4) Křesťanský Bůh je tvořen třemi osobami. Uměl/a byste je vyjmenovat? *Otec*

syn
duch svatý

5) Víte co slaví křesťané o Velikonocích? *2 mrtvých zstání*

6) Co představuje při mši svaté víno a chléb (hostie)? *víno = krev; chléb = tělo*

Úvahy o životě – zakroužkujte prosím písmeno vybrané odpovědi

7) Přemýšlíte někdy o smrti?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

8) Vnímáte v realitě rovinu, která Vás nějak přesahuje a není tak pod Vaší kontrolou?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

9) Přemítáte někdy o smyslu života či světa?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

Víra v magii a nadpřirozené fenomény

10) Když se dostanete do krajní situace, kdy už nemůžete nic ovlivnit, věříte stále, že Vám „něco“ pomůže? Snažíte se toto „něco“ si naklonit např. prosbou, modlitbou či slibem?

- a) Ano stává se to často
- b) Ano několikrát se to stalo
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

11) Umíte si představit situaci, ve které byste požádal/a o pomoc léčitele?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

12) Nosíte (nebo jste někdy nosil/a) nějakou věc pro štěstí?

- a) Ano často*
- b) Ano občas*
- c) Spíše Ne
- d) Nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl/a Ano, napište prosím jakou (pokud nechcete odpovídat, nemusíte – není povinné).....*SKARABA od mého egyptského kamaráda - není štěstí*

13) Jak často čtete horoskopy?

- a) Denně, nebo téměř denně
- b) Několikrát týdně
- c) Několikrát měsíčně
- d) Méně často
- e) Horoskopy nečtete nikdy

14) Myslíte si, že někteří věštci mohou poznat budoucnost?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

15) Myslíte si, že postavení hvězd v den narození může nějak ovlivnit osobnost či život člověka?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

16) Myslíte si, že někteří lidé mají léčitelské schopnosti?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

17) Myslíte si, že některé předměty mohou svým nositelům přinést štěstí?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

18) Napadlo Vás někdy, že byste se na něco chtěl/a dotázat věštce např. kartářky nebo jiné osoby, která umí údajně nahlédnout do budoucnosti?

- a) Ano mockrát*
- b) Ano párkrát*
- c) Spíše Nenapadlo
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl/a Ano, napište prosím, zda jste takovou osobu skutečně kontaktoval/a a kolikrát.....*sama vykládám k tarotovým karet*

a ke kartářce / léčitelce chodím od 11 let, kdy mi nesmírně pomohla.

19) Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejlépe odpovídá Vašemu pocitu.
Myslíte si, že Bůh existuje?

- a) Víím, že Bůh existuje.
- b) Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.
- c) Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.
- d) Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděl/a.
- e) Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.
- f) Žádný Bůh ani žádné „něco“ neexistuje.

Náboženské vyznání

20) Je alespoň jeden z Vašich rodičů věřící?

- a) Ano → Jaké vyznání.....
- b) Ne

21) K jakému náboženskému vyznání se hlásíte Vy?

- a) Římskokatolické
- b) Protestantské: vypište jaké.....
- c) Ostatní křesťanské: vypište jaké.....
- d) Ostatní mimo křesťanské (muslimské, židovské, buddhismus....): vypište jaké.....
- e) Věřící bez příslušnosti k církvi
- f) Nejsem věřící
- g) Jsem ateista
- h) Nevím

22) Cítíte sympatii či antipatii k uvedeným náboženským vyznáním?

(vyberte číslo na škále, 1 znamená velkou sympatii, 3 ani sympatii ani antipatii, 5 velkou antipatii)

a) Židovství	1	2	☒ 3	4	5
b) Křesťanství	1	2	☒ 3	4	5
c) Islám	1	☒ 2	3	4	5
d) Katolicismus	1	2	3	☒ 4	5
e) Protestantismus	1	2	3	☒ 4	5
f) Svědci Jehovovi	1	2	3	4	☒ 5
g) Buddhismus	1	2	☒ 3	4	5
h) New Age	1	2	☒ 3	4	5
i) Novopohanství	1	2	☒ 3	4	5
j) Jiné (pokud máte pocit, že nějaké chybí) – vypište jaké a číslo na škále.....					

Názory studentů na smrt

Vyberte odpověď, která nejlépe odpovídá Vašemu pocitu.

23) Myslíte si, že smrtí Vaše existence zcela a navždy skončí?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ano, ale doufám, že Ne
- d) Spíše Ne
- e) Rozhodně Ne
- f) Nevím, ale doufám, že Ne
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

24) Myslíte si, že existuje možnost, že byste se narodil/a znovu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne, ale možná, že Ano
- d) Spíše Ne
- e) Určitě Ne
- f) Nevím, ale možná, že Ano
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

Chápání určitých jednání

25) Rozhodněte, zda se podle Vás následující situace nebo jednání dá chápat jako projev náboženskosti.

a) Víra ve věštby	ANO	☒ NE
b) Víra v léčitelské schopnosti	ANO	☒ NE
c) Používání talismanů pro štěstí	ANO	☒ NE
d) Četba duchovní literatury	☒ ANO	☒ NE
e) Sportovní fandovství	ANO	☒ NE
f) Životní styl zdůrazňující návrat k přírodě	☒ ANO	☒ NE

Připomínky:

Pokud máte k dotazníku, nebo ke konkrétním otázkám nějaké připomínky, např. Vám nevyhovoval obsah odpovědí (jejich omezenost) a chtěli byste se vyjádřit jinak, nebo nějakou otázku doplnit, či máte jiné připomínky, napište je prosím sem.

1a) Nevěřím v Boha - jako přímě v Boha, ale vím, že existuje "něco" a mám foto několik duřodů/duřasů.

Poděkování:

Děkuji Vám mnohokrát za Vaši trpělivost a čas strávený nad těmito velmi osobními dotazy. Tento dotazník bude použit do diplomové práce, která se zabývá spiritualitou/religiozitou současné české společnosti.

Dotazník – Spiritualita/religiozita studentů gymnázia

1) Jste: muž = M nebo žena = Ž?

M

2) Kolik je Vám let?

19

Znalostní okruh

3) Jaké národnosti byl Ježíš z Nazareta? *izraelské - Žid*

4) Křesťanský Bůh je tvořen třemi osobami. Uměl/a byste je vyjmenovat? *Otec*

syn

Duch svatý

5) Víte co slaví křesťané o Velikonocích? *Zmrtvýchvstání Kristovo*

6) Co představuje při mši svaté víno a chléb (hostie)? *Krev a tělo Kristovo*

Úvahy o životě – zakroužkujte prosím písmeno vybrané odpovědi

7) Přemýšlíte někdy o smrti?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

8) Vnímáte v realitě rovinu, která Vás nějak přesahuje a není tak pod Vaší kontrolou?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

9) Přemítáte někdy o smyslu života či světa?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

Víra v magii a nadpřirozené fenomény

10) Když se dostanete do krajní situace, kdy už nemůžete nic ovlivnit, věříte stále, že Vám „něco“ pomůže? Snažíte se toto „něco“ si naklonit např. prosbou, modlitbou či slibem?

- a) Ano stává se to často
- b) Ano několikrát se to stalo
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

11) Umíte si představit situaci, ve které byste požádal/a o pomoc léčitele?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

12) Nosíte (nebo jste někdy nosil/a) nějakou věc pro štěstí?

- a) Ano často*
- b) Ano občas*
- c) Spíše Ne
- d) Nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl /a Ano, napište prosím jakou (pokud nechcete odpovídat, nemusíte – není povinné)..... *Barokovým perlem*

13) Jak často čtete horoskopy?

- a) Denně, nebo téměř denně
- b) Několikrát týdně
- c) Několikrát měsíčně
- d) Méně často
- e) Horoskopy nečtete nikdy

14) Myslíte si, že někteří věštci mohou poznat budoucnost?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

15) Myslíte si, že postavení hvězd v den narození může nějak ovlivnit osobnost či život člověka?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

16) Myslíte si, že někteří lidé mají léčitelské schopnosti?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

17) Myslíte si, že některé předměty mohou svým nositelům přinést štěstí?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

18) Napadlo Vás někdy, že byste se na něco chtěl/a dotázat věštce např. kartářky nebo jiné osoby, která umí údajně nahlédnout do budoucnosti?

- a) Ano mockrát*
- b) Ano párkrát*
- c) Spíše Nenapadlo
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl/a Ano, napište prosím, zda jste takovou osobu skutečně kontaktoval/a a kolikrát.....

19) Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu.
Myslíte si, že Bůh existuje?

- a) Víím, že Bůh existuje.
- b) Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.
- c) Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.
- d) Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděl/a.
- e) Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.
- f) Žádný Bůh ani žádné „něco“ neexistuje.

Náboženské vyznání

20) Je alespoň jeden z Vašich rodičů věřící?

- a) Ano → Jaké vyznání.....
- b) Ne

21) K jakému náboženskému vyznání se hlásíte Vy?

- a) Římskokatolické
- b) Protestantské: vypište jaké.....
- c) Ostatní křesťanské: vypište jaké.....
- d) Ostatní mimo křesťanské (muslimské, židovské, buddhismus....): vypište jaké...*Jahannismus*.....
- e) Věřící bez příslušnosti k církvi
- f) Nejsem věřící
- g) Jsem ateista
- h) Nevím

22) Cítíte sympatii či antipatii k uvedeným náboženským vyznáním?

(vyberte číslo na škále, 1 znamená velkou sympatii, 3 ani sympatii ani antipatii, 5 velkou antipatii)

a) Židovství	1	2	3	4	☒ 5
b) Křesťanství	1	☒ 2	3	4	5
c) Islám	1	2	☒ 3	4	5
d) Katolicismus	1	2	☒ 3	4	5
e) Protestantismus	1	☒ 2	3	4	5
f) Svědci Jehovovi	1	2	☒ 3	4	5
g) Buddhismus	1	2	3	4	☒ 5
h) New Age	1	2	☒ 3	4	5
i) Novopohanství	1	☒ 2	3	4	5
j) Jiné (pokud máte pocit, že nějaké chybí) – vypište jaké a číslo na škále..... <i>Bahá'í - 2, La Veynor, Jahannismus</i>					

Názory studentů na smrt

Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu.

23) Myslíte si, že smrtí Vaše existence zcela a navždy skončí?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ano, ale doufám, že Ne
- d) Spíše Ne
- e) Rozhodně Ne
- f) Nevím, ale doufám, že Ne
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

24) Myslíte si, že existuje možnost, že byste se narodil/a znovu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne, ale možná, že Ano
- d) Spíše Ne
- e) Určitě Ne
- f) Nevím, ale možná, že Ano
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

Chápání určitých jednání

25) Rozhodněte, zda se podle Vás následující situace nebo jednání dá chápat jako projev náboženskosti.

a) Víra ve věštby	ANO	☒ NE
b) Víra v léčitelské schopnosti	ANO	☒ NE
c) Používání talismanů pro štěstí	ANO	☒ NE
d) Četba duchovní literatury	ANO	☒ NE
e) Sportovní fandovství	ANO	☒ NE
f) Životní styl zdůrazňující návrat k přírodě	ANO	☒ NE

Připomínky:

Pokud máte k dotazníku, nebo ke konkrétním otázkám nějaké připomínky, např. Vám nevyhovoval obsah odpovědí (jejich omezenost) a chtěli byste se vyjádřit jinak, nebo nějakou otázku doplnit, či máte jiné připomínky, napište je prosím sem.

Dávda víru má pravdu, neboť to v co věřím, je pravda.

Poděkování:

Děkuji Vám mnohokrát za Vaši trpělivost a čas strávený nad těmito velmi osobními dotazy. Tento dotazník bude použit do diplomové práce, která se zabývá spiritualitou/religiozitou současné české společnosti.

Dotazník – Spiritualita/religiozita studentů gymnázia

1) Jste: muž = M nebo žena = Ž?

M

2) Kolik je Vám let?

16

Znalostní okruh

3) Jaké národnosti byl Ježíš z Nazareta? *Žid z rodu Jakubova*

4) Křesťanský Bůh je tvořen třemi osobami. Uměl/a byste je vyjmenovat? *Hospodín*

Ježíš Kristus

sv. Duch

5) Víte co slaví křesťané o Velikonocích? *Smrt a vzkříšení Ježíše Krista*

6) Co představuje při mši svaté víno a chléb (hostie)? *krv' a tělo Ježíšovo*

Úvahy o životě – zakroužkujte prosím písmeno vybrané odpovědi

7) Přemýšlíte někdy o smrti?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

8) Vnímáte v realitě rovinu, která Vás nějak přesahuje a není tak pod Vaší kontrolou?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

9) Přemítáte někdy o smyslu života či světa?

- a) Ano často
- b) Ano občas
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

Víra v magii a nadpřirozené fenomény

10) Když se dostanete do krajní situace, kdy už nemůžete nic ovlivnit, věříte stále, že Vám „něco“ pomůže? Snažíte se toto „něco“ si naklonit např. prosbou, modlitbou či slibem?

- a) Ano stává se to často
- b) Ano několikrát se to stalo
- c) Spíše Ne
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

11) Umíte si představit situaci, ve které byste požádal/a o pomoc léčitele?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

12) Nosíte (nebo jste někdy nosil/a) nějakou věc pro štěstí?

- a) Ano často*
- b) Ano občas*
- c) Spíše Ne
- d) Nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl /a Ano, napište prosím jakou (pokud nechcete odpovídat, nemusíte – není povinné).....

13) Jak často čtete horoskopy?

- a) Denně, nebo téměř denně
- b) Několikrát týdně
- c) Několikrát měsíčně
- d) Méně často
- e) Horoskopy nečtete nikdy

14) Myslíte si, že někteří věštcí mohou poznat budoucnost?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

15) Myslíte si, že postavení hvězd v den narození může nějak ovlivnit osobnost či život člověka?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

16) Myslíte si, že někteří lidé mají léčitelské schopnosti?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

17) Myslíte si, že některé předměty mohou svým nositelům přinést štěstí?

- a) Určitě Ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne
- d) Určitě Ne
- e) Nevím

18) Napadlo Vás někdy, že byste se na něco chtěl/a dotázat věštce např. kartářky nebo jiné osoby, která umí údajně nahlédnout do budoucnosti?

- a) Ano mockrát*
- b) Ano párkrát*
- c) Spíše Nenapadlo
- d) Ne nikdy
- e) Nevím

*Pokud jste odpověděl/a Ano, napište prosím, zda jste takovou osobu skutečně kontaktoval/a a kolikrát.....

19) Jaký je Váš názor na ideu Boha? Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu. Myslíte si, že Bůh existuje?

- a) Víím, že Bůh existuje.
- b) Mám pochybnosti, ale cítím, že Bůh existuje.
- c) Nevěřím v Boha, ale cítím, že existuje nějaká síla, řád či vyšší moc.
- d) Nevím, zda Bůh existuje, ale rád/a bych to věděl/a.
- e) Nevím, zda Bůh existuje a je mi to jedno.
- f) Žádný Bůh ani žádné „něco“ neexistuje.

Náboženské vyznání

20) Je alespoň jeden z Vašich rodičů věřící?

- a) Ano → Jaké vyznání..... *obě katolíci*
- b) Ne

21) K jakému náboženskému vyznání se hlásíte Vy?

- a) Římskokatolické
- b) Protestantské: vypište jaké.....
- c) Ostatní křesťanské: vypište jaké.....
- d) Ostatní mimo křesťanské (muslimské, židovské, buddhismus....): vypište jaké.....
- e) Věřící bez příslušnosti k církvi
- f) Nejsem věřící
- g) Jsem ateista
- h) Nevím

22) Cítíte sympatii či antipatii k uvedeným náboženským vyznáním?

(vyberte číslo na škále, 1 znamená velkou sympatii, 3 ani sympatii ani antipatii, 5 velkou antipatii)

a) Židovství	1	2	3	4	5
b) Křesťanství	1	2	3	4	5
c) Islám	1	2	3	4	5
d) Katolicismus	1	2	3	4	5
e) Protestantismus	1	2	3	4	5
f) Svědci Jehovovi	1	2	3	4	5
g) Buddhismus	1	2	3	4	5
h) New Age	1	2	3	4	5
i) Novopohanství	1	2	3	4	5
j) Jiné (pokud máte pocit, že nějaké chybí) – vypište jaké a číslo na škále.....					

Názory studentů na smrt

Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu pocitu.

23) Myslíte si, že smrtí Vaše existence zcela a navždy skončí?

- a) Rozhodě ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ano, ale doufám, že Ne
- d) Spíše Ne
- e) Rozhodně Ne
- f) Nevím, ale doufám, že Ne
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

24) Myslíte si, že existuje možnost, že byste se narodil/a znovu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše Ano
- c) Spíše Ne, ale možná, že Ano
- d) Spíše Ne
- e) Určitě Ne
- f) Nevím, ale možná, že Ano
- g) Nevím, nedokážu rozhodnout

Chápání určitých jednání

25) Rozhodněte, zda se podle Vás následující situace nebo jednání dá chápat jako projev náboženskosti.

a) Víra ve věštby	ANO	☒ NE
b) Víra v léčitelské schopnosti	ANO	☒ NE
c) Používání talismanů pro štěstí	ANO	☒ NE
d) Četba duchovní literatury	☒ ANO	NE
e) Sportovní fandovství	ANO	☒ NE
f) Životní styl zdůrazňující návrat k přírodě	ANO	☒ NE

Připomínky:

Pokud máte k dotazníku, nebo ke konkrétním otázkám nějaké připomínky, např. Vám nevyhovoval obsah odpovědí (jejich omezenost) a chtěli byste se vyjádřit jinak, nebo nějakou otázku doplnit, či máte jiné připomínky, napište je prosím sem.

otázka č. 1 - Jees Kristus nebyl radně narozenost byl boží syn

Poděkování:

Děkuji Vám mnohokrát za Vaši trpělivost a čas strávený nad těmito velmi osobními dotazy. Tento dotazník bude použit do diplomové práce, která se zabývá spiritualitou/religiozitou současné české společnosti.